

JAARVERSLAG

2018

Verslag over het boekjaar
1-1-2018 t/m 31-12-2018

Inhoudsopgave

1. Kerncijfers	4	5. Verslag verantwoordingsorgaan	86
2. Voorwoord	7	6. Rapport raad van toezicht.....	94
3. Profiel	13	7. Jaarrekening	111
4. Bestuursverslag.....	28	8. Overig.....	150
4.1 Pensioenbeleid.....	29	8.1 Actuariële verklaring	151
4.2 Beleggingsbeleid.....	34	8.2 Controleverklaring van de onafhankelijke accountant.....	154
4.3 Financieel beleid	47	8.3 Personalialia (per 31 december 2018)	163
4.4 Communicatiebeleid	56		
4.5 Integraal risicomanagement.....	62	Bijlage 1.....	165
4.6 Governance.....	69		
4.7 Verwachte ontwikkelingen komend jaar	84		

1

Wanneer je hierop klikt, ga je naar de gedetailleerde inhoudsopgave.

2

Dit zijn de hoofdstukken van het jaarverslag. Wanneer je hierop klikt, ga je naar het desbetreffende hoofdstuk.

Uitleg over dit document

Deze PDF kan het beste in Adobe Acrobat geopend en bekeken worden, gezien de interactiviteit bij PDF viewers van derde partijen tot problemen in de weergave zou kunnen leiden. De PDF is interactief, dat wil zeggen dat er bepaalde extra functionaliteiten ten opzichte van traditionele PDF-bestanden toegevoegd zijn. Behalve de navigatie aan de boven- en onderkant van dit document, zijn ook de grafieken klikbaar om ze groter weer te laten geven. Daarnaast bevat de PDF [hyperlinks](#) die gekenmerkt zijn door de oranje kleur en onderstreping.

3

Hyperlinks zijn gekenmerkt door de oranje kleur en onderstreping.

Wanneer je op een grafiek klikt, krijg je een grotere weergave ervan te zien.

4

5

Dit is de pagina waarop je je bevindt. Een klik op de pijltjes brengt je naar de volgende respectievelijk vorige pagina.

klik hier

De begrippenlijst bevat uitleg over veel voorkomende termen.

Kerncijfers

01

Kerncijfers

Alle bedragen in dit jaarverslag zijn in duizenden euro, tenzij anders vermeld.

	31-12-18	31-12-17	31-12-16	31-12-15	31-12-14
Aantallen					
Actieve deelnemers	5.243	5.273	5.697	5.779	6.032
Gewezen deelnemers	2.689	2.219	1.579	1.375	711
Pensioengerechtigden	204	141	84	39	9
Totaal	8.136	7.633	7.360	7.193	6.752
Financiële gegevens (in duizenden euro)					
Beleggingen voor risico pensioenfondsen					
Belegd vermogen	522.241	434.512	309.973	191.627	100.535
Beleggingsopbrengsten	-622	19.126	24.156	-2.032	12.237
Beleggingsrendement*	0,3%	4,9%	11,7%	1,2%	20,2%
Technische voorzieningen					
Pensioenverplichtingen excl inlooprisico AO	471.024	369.669	292.799	176.048	80.865
Voorziening inlooprisico AO	216	415	680	701	1.564
Totaal technische voorzieningen	471.240	370.084	293.479	176.749	82.429
Reserves					
Algemene reserve	53.648	66.193	19.564	17.051	19.296
Dekkingsgraden					
Aanwezig	111,4%	117,9%	106,7%	109,6%	123,4%
Vereist (strategisch, 2014 feitelijk)	119,9%	120,4%	120,8%	118,4%	116,3%
Minimaal vereist	104,3%	104,3%	104,4%	104,5%	105,1%
Beleid	117,9%	114,6%	103,7%	113,2%	
Reëel	93,7%	90,3%	82,6%	88,8%	

*Het beleggingsrendement is een rekenkundig gemiddelde van de maandrendementen. In 2018 en 2015 waren de beleggingsopbrengsten in totaal negatief. Aangezien het beleggingsrendement in de meeste maanden positief was, bleef het rekenkundig gemiddeld rendement over heel het jaar positief.

	2018	2017	2016	2015	2014
Premiebijdragen van werkgevers en werknemers					
Premies pensioenregeling	90.164	103.150	93.948	92.794	85.704
Overige bijdragen	2.630	2.646	2.325	2.275	5.146
	92.794	105.796	96.273	95.069	90.850
Pensioenuitkeringen (excl. afkoopsommen)	565	361	183	63	25
Kosten					
Pensioenuitvoerings- en administratiekosten	1.935	1.937	1.794	1.845	1.570
Pensioenuitvoeringskosten (in euro per deelnemer en pensioengerechtigde)	355	358	310	317	260
Vermogensbeheer (in % van het belegd vermogen)	0,26%	0,30%	0,37%	0,47%	0,90%
Toeslagverlening					
1-1-2019 / 1-1-2018 / 1-1-2017 / 1-1-2016 / 1-1-2015	0,87%	0,09%	0,00%	0,20%	0,00%

Voorwoord

2022

2. Voorwoord

Voor NN CDC Pensioenfonds was 2018 een intensief jaar. Naast alle aandacht die de dagelijkse pensioenuitvoering, het vermogensbeheer en de communicatie met de deelnemers vergden, werd veel energie gestoken in het traject richting een nieuwe pensioenregeling.

Gedurende 2018 heeft NN CDC Pensioenfonds met sociale partners gesproken over de administratieve, communicatieve, financiële en juridische aspecten van een nieuwe pensioenregeling die sociale partners voor ogen hadden, zonder dat het bestuur zelf aan de onderhandelingen heeft deelgenomen. Aangezien begin 2019 sociale partners nog geen akkoord bereikt hadden ten aanzien van een nieuwe cao, volgde nawerking van de oude cao en de daarin opgenomen pensioenregeling.

In april 2019 hebben sociale partners een onderhandelingsresultaat bereikt met betrekking tot een nieuwe cao. Onderdeel van dit onderhandelingsresultaat is een nieuwe pensioenregeling, met als beoogde ingangsdatum 1 juli 2019. NN CDC Pensioenfonds zal, nadat er een definitief akkoord wordt bereikt, toetsen of het door sociale partners bereikte onderhandelingsresultaat uitvoerbaar, financierbaar en uitlegbaar is en of het op basis daarvan de opdracht tot uitvoering van de nieuwe pensioenregeling kan aanvaarden. Een belangrijke verandering daarbij is dat de door de werkgever te betalen pensioenpremie niet langer jaarlijks wordt vastgesteld, maar de feitelijke premiepercentages voor de komende jaren vastliggen. In de tweede helft van 2019 en in de jaren 2020 en 2021 is de totale pensioenpremie 30% van de pensioengrondslag. Elk jaar zal NN CDC Pensioenfonds toetsen of de vaste premie voor dat jaar voldoende is voor de geambieerde pensioenopbouw van ouderdomspensioen in het komende jaar. Zo niet, dan zal de opbouw van het ouderdomspensioen voor het betreffende jaar verlaagd worden.

De financiële positie van het fonds wordt in belangrijke mate bepaald door de ontwikkelingen op de financiële markten en de rente. Zoals ieder jaar vereiste dit in 2018 een voortdurende toetsing van het beleggingsbeleid. Het bestuur vergaderde minimaal één keer in de maand over de ontwikkelingen van de dekkingsgraad en de renteniveaus, het beleggingsbeleid en de renteafdekking alsmede andere relevante factoren, zoals macro-economische ontwikkelingen, het monetair beleid van centrale banken en geopolitieke aspecten (met name Brexit en de handelsoorlog tussen de VS en China). Hoewel het bij de start van het fonds afgesproken ingroeipad in 2017 was voltooid, zag het bestuur gedurende 2018 geen reden de strategische allocatie van de beleggingen te herzien. Als gevolg van de groei van het beheerd vermogen is er voor de toekomst wel behoefte aan verdere diversificatie. Naar aanleiding van een ALM (Asset & Liability Management) studie is een gewijzigd strategisch beleggingsbeleid vastgesteld, waar gedurende 2019 en 2020 naar toe zal worden gegroeid. Implementatie daarvan is afhankelijk van verschillende factoren, waaronder de grenzen voor het Vereist Eigen Vermogen (VEV). Hierbij speelt mee dat NN CDC Pensioenfonds sinds eind september 2015 een reservetekort heeft en een herstelplan heeft opgesteld. Gedurende een periode van reservetekort mag het fonds het risicoprofiel niet vergroten.

In het kader van de discussie over het te wijzigen strategisch beleggingsbeleid is bovendien onderzoek gedaan naar de vraag in hoeverre de deelnemer bereid is een bepaalde mate van risico en onzekerheid te accepteren. Uit dit onderzoek blijkt dat zekerheid en rendement door alle deelnemers, ongeacht leeftijd even belangrijk wordt gevonden. Maar de deelnemers beseffen dat het nemen van enig risico noodzakelijk is om meer pensioen te verwerven. De uitkomst van het onderzoek is meegewogen bij de bijstelling van het beleggingsbeleid.

Uit het onderzoek is bovendien gebleken dat deelnemers het fonds een rapportcijfer 7,4 geven qua vertrouwen. NN CDC Pensioenfonds is zeer verheugd met deze blijk van vertrouwen. Er is het afgelopen jaar veel energie gestoken in goede en transparante communicatie over het gevoerde beleid, de financiële positie, resultaten en consequenties voor de deelnemers alsmede over de rol van de sociale partners en het fonds in de 'pensioendriehoek'. Dit mede met het oog op het vergroten van het pensioenbewustzijn bij de deelnemers. Uit het onderzoek blijkt dat het gemiddelde pensioenbewustzijn en de pensioen- en beleggingskennis bij onze deelnemers hoger ligt dan in de markt. Toch zien we nog steeds lacunes en onze inzet blijft erop gericht hierin verbetering te bereiken.

Het belangrijke thema Maatschappelijk Verantwoord Beleggen (MVB) heeft met grote regelmaat op de agenda gestaan. Reeds in 2017 zijn stappen gezet om het MVB-beleid te actualiseren en aan te scherpen. In 2018 is dat verder geïmplementeerd. Daartoe ging het bestuur in gesprek met externe deskundigen en vond afstemming plaats met het beleid van beide werkgevers (NN Group en ING). De turbulente ontwikkelingen op de financiële markten, met name gedurende de laatste maanden van 2018 door onder andere de geopolitieke perikelen, hebben grote invloed gehad op de dekkingsgraad van het fonds. De actuele dekkingsgraad van het fonds stond eind 2018 op 111,4%. De beleidsdekkingsgraad (het gemiddelde van de actuele dekkings-graden over de voorafgaande 12 maanden) was eind 2018 117,9%.

Volgens de regels van het nieuw Financieel ToetsingsKader (nFTK) en het eigen reglement mag het fonds een toeslag verlenen indien de beleidsdekkingsgraad per eind september 2018 hoger is dan 110%. Die was op die peildatum 118,7%. Rekening houdend met de toeslagmaatstaf en de regels rond toekomstbestendig indexeren, is die toeslag per 1 januari 2019 op 0,87% gesteld.

Dit is beduidend hoger dan de toeslag die per 1 januari 2018 werd gegeven (0,09%).

Op verschillende terreinen zagen we het afgelopen jaar een toenemende invloed van Europese richtlijnen. Een voorbeeld was de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG) op het gebied van dataopslag en privacy. De bestuursleden en alle medewerkers van het bestuursbureau hebben een uitgebreide presentatie gekregen over de inhoud en vereisten van de AVG-richtlijn en er is er intensief overleg geweest met de uitbestedingspartners. Binnen het bestuursbureau is een aandachtspersoon voor de gegevensbescherming benoemd, die erop toeziet dat de AVG-richtlijn wordt nageleefd.

Daarnaast wordt het fonds door de nieuwe richtlijn inzake Institutions for Occupational Retirement Provision (IORP) op verschillende gebieden geraakt. Vooruitlopend op de behandeling van het wetsvoorstel tot implementatie van de IORP II-richtlijn in de Eerste Kamer heeft NN CDC Pensioenfonds reeds de nodige acties ondernomen om te voldoen aan de verplichtingen die uit de richtlijn gaan voortvloeien, waaronder de introductie van sleutelfuncties.

De organisatie en bezetting van het bestuursbureau is ingrijpend gewijzigd door de komst van een nieuwe directeur in januari 2018, aanpassing van de managementstructuur, benoeming van een nieuw hoofd beleggingen (a.i.) en nieuwe integraal risicomanager (a.i) via interne doorgroei en door versterking van het team balansbeheer. Daarmee is de ondersteuning duidelijk verbeterd. Het bestuursbureau heeft een uitstekende rol vervuld in de contacten met sociale partners over een nieuwe pensioenregeling en het opbouwen en onderhouden van duurzame relaties met andere stakeholders zoals verantwoordingsorgaan, raad van toezicht, De Nederlandsche Bank (DNB) en de Autoriteit Financiële Markten (AFM). Op deze wijze is een productieve werkrelatie ontstaan waarin fonds en stakeholders elkaar waar nodig kunnen vinden.

Op diverse onderwerpen is samengewerkt met Pensioenfonds ING. Bijzondere vermelding verdient in dat verband de Pensioenfonds Academie, waaraan verder ING CDC Pensioenfonds en de werkgevers NN Group en ING hebben bijgedragen. Hiermee laten de fondsen zien dat zij zich op een vernieuwende manier inspannen voor meer diversiteit. Met het initiatief van de Pensioenfonds Academie is de Pensioen Pro innovatieprijs 2018 gewonnen.

Tussen bestuur en raad van toezicht is er regelmatig en constructief contact geweest. Dit betrof niet alleen de reguliere onderwerpen, maar eveneens specifieke thema's zoals het beleggingsbeleid en de ontwikkelingen rond de nieuwe pensioenregeling. Verder is de raad van toezicht betrokken geweest bij de in 2018 gestarte procedure voor de werving en selectie van nieuwe bestuursleden. Op basis van het bij de totstandkoming van de nieuwe bestuursstructuur opgestelde aftreedschema, gericht op verjonging en vergroting van de diversiteit, ontstaan namelijk twee vacatures. Inmiddels zijn voor beide bestuurszetels kandidaten voorgedragen, die ook door de raad van toezicht zijn getoetst. Hun benoeming hangt af van goedkeuring door DNB. Gehoopt wordt dat er in de loop van het tweede kwartaal van 2019 uitsluit is.

Zoals uit dit voorwoord blijkt is het afgelopen jaar op vele fronten vooruitgekeken naar de situatie in 2019 en latere jaren. Zo is bekend dat sociale partners fundamenteeler met elkaar willen spreken over de arbeidsvoorwaarde pensioen op basis van de uitkomsten van de landelijke discussie over de herziening van het pensioenstelsel en de ontwikkelingen die zich binnen de onderneming voor doen. NN CDC Pensioenfonds heeft ook nadrukkelijk gekeken naar de consequenties die uit een landelijk akkoord over een nieuw pensioencontract zouden kunnen voortvloeien en naar andere organisatiemogelijkheden voor de uitvoering van de pensioenregeling van NN Group en de samenwerking met ING CDC Pensioenfonds. Nu er weinig voortgang is op het gebied van het pensioenakkoord leidt dat niet tot directe conclusies of acties, maar het denken zal volgend jaar onverminderd worden voortgezet, om te voorkomen dat het fonds voor verrassingen komt te staan die nadelig zijn voor de deelnemers.

Profiel

03

3. Profiel van het fonds in 2018

NN CDC Pensioenfonds is een ondernemingspensioenfonds dat de CDC-pensioenregeling van NN Group uitvoert. Doel van het fonds is het verstrekken van ouderdoms- en nabestaandenpensioen van (gewezen) deelnemers en premievrijstelling bij arbeidsongeschiktheid. Het bestuur is verantwoordelijk voor het uitvoeren van de pensioenregeling, het financieel beheer, het vermogensbeheer en de risicobeheersing. Het pensioenfonds heeft te maken met twee externe partijen die toezicht houden: De Nederlandsche Bank (DNB) en de Autoriteit Financiële Markten (AFM). Het intern toezicht wordt uitgeoefend door een raad van toezicht, die tot taak heeft toezicht te houden op het beleid van het bestuur en op de algemene gang van zaken in het pensioenfonds. Verder legt het bestuur verantwoording over zijn beleid af aan het verantwoordingsorgaan. Het bestuursbureau ondersteunt het bestuur bij de voorbereiding en uitvoering van het beleid en de invulling van zijn regiefunctie.

Doelgroep

Stichting NN CDC Pensioenfonds, statutair gevestigd in Amsterdam, is een ondernemingspensioenfonds verbonden aan NN Group N.V. Het fonds is op 2 oktober 2013 opgericht om de CDC-pensioenregeling uit te voeren die op 1 januari 2014 in werking trad. Medewerkers die op 1 januari 2014 in dienst waren van ING Verzekeringen Personeel B.V. (thans NN Insurance Personeel B.V. geheten) en ING Investment Management Personeel B.V. (thans NNIP Personeel B.V. geheten), nemen vanaf die datum deel aan de pensioenregeling van het fonds, als zij onder de cao vallen of als zij een personal employment contract hebben waarop de pensioenovereenkomst van toepassing is. Medewerkers bij bovenstaande werkgevers die na 1 januari 2014 in dienst kwamen, nemen deel aan de CDC-pensioenregeling vanaf de datum van hun indiensttreding.

Doelstelling

Het fonds heeft als doelstelling om binnen de kaders van de pensioenovereenkomst (die is opgesteld door de werkgever en de vakorganisaties) te zorgen voor een optimale, prudente en kostenefficiënte uitvoering van de bij haar ondergebrachte pensioenregeling in het belang van de deelnemers, gewezen deelnemers, pensioengerechtigden en andere belanghebbenden. Een belangrijk criterium hierbij is een evenwichtige behartiging van de belangen van alle stakeholders.

De pensioenfondsbalans wordt van maand tot maand opgebouwd vanuit de sinds 1 januari 2014 toegekende pensioenrechten. Inmiddels is de initiële opbouwfase achter de rug, maar heeft het fonds nog steeds te maken met een relatief jonge populatie en daardoor verplichtingen op zeer lange termijn (lange duratie). Daarom voert het fonds een lange termijn beleggingsbeleid, enerzijds gericht op bescherming van van de nominale rechten en anderzijds op een rendementsstreven waarbij nominale zekerheden en toeslagambities evenwichtig worden gebalanceerd.

Het bedrijfscredo is 'lean en mean' met een no-nonsense stijl van opereren en gericht op een kostenefficiënte uitvoering, met borging van kwaliteit en klantgerichtheid. Dat betekent dat het fondsbestuur en de ondersteuning via het bestuursbureau zodanig zijn ingericht dat de opgedragen taken effectief en met een hoge efficiency worden verricht. Er worden geen andere taken uitgevoerd dan die welke voortvloeien uit de uitvoering van de door sociale partners overeengekomen pensioenregeling en er is continu aandacht voor het vermijden van onnodige kosten. Dit alles om het fonds te positioneren als de betrouwbare uitvoerder van de pensioenregeling, met langdurige tevredenheid bij deelnemers en sociale partners.

Verbondenheid met ING CDC Pensioenfonds

NN CDC Pensioenfonds is nauw verbonden met ING CDC Pensioenfonds. Het zijn weliswaar twee los van elkaar staande pensioenfondsen en rechtspersonen (stichtingen), met ieder hun eigen juridische structuur (statuten, reglementen en documenten), hun eigen stakeholders, deelnemers, gewezen deelnemers en gepensioneerden, maar ze kennen deels personele unies in het bestuur en het interne toezicht. Er is een gezamenlijk bestuursbureau. Zoals bekend zijn NN Group en ING definitief van elkaar gescheiden en beide concerns gaan hun eigen weg, ook op het gebied van de arbeidsvoorwaarde pensioen. Door de invoering van een nieuwe pensioenregeling bij ING vanaf 1 januari 2019 en bij NN Group in de loop van 2019 gaan enige verschillen optreden in de pensioenregelingen van NN Group en ING. Desondanks blijft in essentie het karakter van de CDC-regeling bij beide concerns behouden en zijn er dus nog steeds grote overeenkomsten, waardoor een voortzetting van de huidige verbondenheid na die datum de beste oplossing blijft, omdat vraagstukken waarmee de besturen te maken krijgen grotendeels hetzelfde blijven. In de uitvoering betekent dit: waar mogelijk identieke fondsdocumenten, rapportages, communicatie, beleggingen en uitbesteding aan dezelfde uitvoerders en daarmee behoud van een efficiënte beleidsvorming en uitvoering.

Kenmerken van de CDC-pensioenregeling

De Basispensioenregeling 67 die NN CDC Pensioenfonds uitvoert, kwalificeert als een collectieve beschikbare premieregeling (Collective Defined Contribution oftewel CDC-pensioenregeling) waarop de werkgever IFRS-accounting (IAS 19R) met DC classificatie toepast.

Kern van de Basispensioenregeling 67 is dat de werkgever jaarlijks een vaste premie beschikbaar stelt, waarbij door NN CDC Pensioenfonds met deze vaste premie wordt gestreefd naar pensioenverwerving op basis van het middelloonstelsel.

De werkgever geeft voor de pensioenverwerving geen garanties en heeft geen verplichting om méér te betalen dan de vaste premie conform de uitvoeringsovereenkomst.

Als de premie in een jaar niet voldoende is voor de beoogde pensioenopbouw in dat jaar, wordt de pensioenopbouw voor dat jaar verlaagd.

De CDC-pensioenregeling voorziet in pensioenen ingeval van ouderdom en overlijden van (gewezen) deelnemers of pensioengerechtigden en premievrijstelling bij arbeidsongeschiktheid. De deelnemer bouwt elk jaar pensioen op over de pensioengrondslag van dat jaar, dit is de beoogde pensioenopbouw. Alle jaarlijks opgebouwde pensioenen samen met eventueel verleende toeslagen, vormen het pensioen. De belangrijkste kenmerken van de Basispensioenregeling 67 in 2018 zijn:

- ✔ De pensioenleeftijd is 67 jaar.
- ✔ Het maximale pensioengevend salaris is € 105.075 per jaar.
- ✔ De franchise is € 13.344 per jaar.
- ✔ De opbouwambitie is 1,738% ouderdomspensioen per jaar over de pensioengrondslag.
- ✔ Het partnerpensioen is 70% van het ouderdomspensioen.
- ✔ Het wezenpensioen is 14% van het ouderdomspensioen.
- ✔ Voorwaardelijke toeslagverlening (zie de navolgende paragraaf inzake het toeslagbeleid).

De Basispensioenregeling 67 bevat keuzemogelijkheden zoals:

- ✔ Deeltijdpensioen.
- ✔ Vervroeging van de pensioeningangsdatum (de vroegst mogelijke pensioenleeftijd is 60 jaar).
- ✔ Uitruil tussen het ouderdoms- en partnerpensioen en omgekeerd.
- ✔ Variëren in de hoogte van de pensioenuitkeringen.

Premie

Voor de Basispensioenregeling 67 betaalt de werkgever een premie. Er is sprake van een vaste premiemethodiek voor de berekening van de collectieve beschikbare premie.

Voor de looptijd van de pensioenovereenkomst (tot en met 2018) is afgesproken dat jaarlijks ten minste een kostendekkende premie wordt betaald, waarbij deze garantie in 2018 is gemaximeerd op 35% van de pensioengrondslag. De premie bedroeg in 2018 33,8%.

De premie wordt gedurende het jaar niet verhoogd of verlaagd. Dit is een essentieel kenmerk van een CDC-pensioenregeling. Werknemers van NN Group die pensioen opbouwen bij NN CDC Pensioenfonds betalen een deel van de premie via een eigen bijdrage. De werkgever houdt de eigen bijdrage in op het salaris van de deelnemer. Voor de periode van 2015 tot en met 2019 geldt een geleidelijke groei van de eigen bijdrage. De eigen bijdrage bedraagt in 2018 maximaal 5,5% van het pensioengevend inkomen, verminderd met een franchise. Zie voor details de cao.

Toeslagverlening

De toeslagverlening over de pensioenaanspraken en –rechten is voorwaardelijk. Uitgangspunt is dat de toeslagen in beginsel jaarlijks worden verleend. Het bestuur beslist echter of en in hoeverre hiertoe wordt overgegaan, binnen de wettelijke kaders.

De hoogte van de toeslagverlening is afhankelijk van het voor toeslagen beschikbare eigen vermogen van NN CDC Pensioenfonds. Voor de toeslagverlening is geen reserve gevormd en er is geen vooraf bepaalde toeslagambitie. De toeslagmaatstaf is de in een percentage uitgedrukte ontwikkeling van de door het Centraal Bureau voor de Statistiek gepubliceerde definitieve consumentenprijsindex alle huishoudens, afgeleid, over de laatst verstreken periode van oktober tot oktober.

Overzicht aanspraak- en pensioengerechtigden

Het aantal (actieve) deelnemers van NN CDC Pensioenfondsen is in 2018 met 30 gedaald.

Het aantal gewezen deelnemers (slapers) is in 2018 met 470 personen gestegen, zie onderstaand overzicht van de aanspraak- en pensioengerechtigden per 31 december 2018.

Ter vergelijking zijn de cijfers ultimo 2017 en 2016 opgenomen.

Per 31 december 2018		Mannen	%	Vrouwen	%	Totaal	%
Deelnemers		3.177	61%	2.066	39%	5.243	64%
Gewezen deelnemers		1.675	62%	1.014	38%	2.689	33%
Pensioengerechtigden	Ouderdompensioen	129	85%	22	15%	151	3%
	Partnerpensioen	12	40%	18	60%	30	
	Wezenpensioen	9	39%	14	61%	23	
Totaal Deelnemers		5.002	61%	3.134	39%	8.136	100%

Per 31 december 2017		Mannen	%	Vrouwen	%	Totaal	%
Deelnemers		3.243	62%	2.030	38%	5.273	69%
Gewezen deelnemers		1.377	62%	842	38%	2.219	29%
Pensioengerechtigden	Ouderdompensioen	85	83%	17	17%	102	2%
	Partnerpensioen	7	33%	14	67%	21	
	Wezenpensioen	7	39%	11	61%	18	
Totaal Deelnemers		4.719	62%	2.914	38%	7.633	100%

Per 31 december 2016		Mannen	%	Vrouwen	%	Totaal	%
Deelnemers		3.530	62%	2.167	38%	5.697	77%
Gewezen deelnemers		980	62%	599	38%	1.579	21%
Pensioengerechtigden	Ouderdompensioen	39	80%	10	20%	49	1%
	Partnerpensioen	6	33%	12	67%	18	
	Wezenpensioen	7	41%	10	59%	17	
Totaal Deelnemers		4.562	62%	2.798	38%	7.360	100%

Bestuur

NN CDC Pensioenfonds heeft een paritair bestuur met vertegenwoordigers van werkgevers en deelnemers. Van de acht bestuursleden van het fonds worden vier voorgedragen door de werkgevers en vier voorgedragen door de werknemers. Daarbij gold in 2018 de volgende verdeling:

- twee bestuursleden worden voorgedragen door de werkgever NN.
- twee bestuursleden worden voorgedragen door de werkgever ING.
- één bestuurslid wordt voorgedragen door de (Groeps) Ondernemingsraad van NN.
- één bestuurslid wordt voorgedragen door de (Groeps) Ondernemingsraad van ING.
- één bestuurslid wordt voorgedragen door de FNV.
- één bestuurslid wordt voorgedragen door het CNV.

Gezien het geringe aantal gepensioneerden bij NN CDC Pensioenfonds en ING CDC Pensioenfonds wordt de eerst komende jaren nog geen vertegenwoordiger van de pensioengerechtigden in het bestuur opgenomen. De personele samenstelling van het bestuur in 2018 staat vermeld in hoofdstuk 8.3.

Het bestuur kiest uit zijn midden een voorzitter, een vice-voorzitter en een secretaris. Er is een rooster van aftreden opgesteld, bedoeld om de continuïteit in het bestuur te waarborgen door te voorkomen dat veel bestuurders in één keer aftreden.

Het bestuur vergadert ten minste maandelijks en heeft daarnaast op regelmatige basis overleg met de raad van toezicht, het verantwoordingsorgaan, sociale partners en de werkgever. Bovendien is er een maandelijks contact tussen de voorzitter van het bestuur, de voorzitter van de raad van toezicht en tussen de voorzitter van het bestuur en de voorzitter van het verantwoordingsorgaan.

Portefeuillehouders

Het bestuur kent drie clusters van deskundigheidsgebieden. Per cluster zijn ten minste drie bestuursleden als portefeuillehouder aangewezen. Hieronder zijn de clusters en de bijbehorende deskundigheidsgebieden aangegeven.

Cluster	Deskundigheidsgebied
Balansbeheer	Beleggingen
Finance & Risk	Administratieve organisatie en interne controle Financieel-technische en actuariale aspecten Risicomanagement
Pensioen, Communicatie & Governance	Wet- en regelgeving Pensioenregelingen en -soorten Communicatie met deelnemers

De portefeuillehouders vergaderen in principe eenmaal per maand in het portefeuillehoudersoverleg (PHO). Daarin bereiden ze dan tevens de bestuursvergaderingen van die maand voor.

Bestuursbureau

Stichting NN CDC Pensioenfonds en Stichting ING CDC Pensioenfonds hebben één gezamenlijk bestuursbureau, dat beide besturen ondersteunt bij de voorbereiding en uitvoering van het beleid en bij de invulling van de bestuurlijke regiefunctie (monitoring werkzaamheden van de uitbestedingspartners).

Het bestuursbureau is daarnaast verantwoordelijk voor het operationele beheer van bepaalde onderdelen van de beleggingsportefeuille en voor de uitvoering van het balansbeheer van het pensioenfonds.

De directeur van het bestuursbureau voert het dagelijkse management uit en is verantwoordelijk voor de uitvoering van de strategie en het beleid van het pensioenfonds en de besluiten van het bestuur op basis van de volgende principes:

- ✔ Marktconform, efficiënt en lean & mean.
- ✔ Volledige compliance met wet- en regelgeving, maar zonder overbodige franje.
- ✔ Onafhankelijk van NN Group/ING, doch waar mogelijk aansluiting bij de corporate cultuur.

Ultimo 2018 bedroeg de totale formatie van het bestuursbureau 10 fte. De medewerkers van het bestuursbureau zijn in dienst van ING. De exacte omvang van de bezetting en invulling van de formatie zijn in 2018 aan wijzigingen onderhevig geweest. Zie daarover meer in [hoofdstuk 4, Bestuursverslag](#).

Risicomanager

Het bestuursbureau heeft een integraal risicomanager die functioneel direct aan het bestuur rapporteert. De risicomanager bewaakt het risicobeleid van het fonds en adviseert het bestuur over de vraag of het fonds voldoende in control is met betrekking tot de uitbestede processen. Aan het eind van elke bestuursvergadering wordt afzonderlijk aandacht besteed aan de bevindingen van de risicomanager.

Klachten en geschillen

NN CDC Pensioenfonds heeft een klachten- en geschillenregeling. Een klacht betreft de bejegening van een deelnemer, een geschil betreft de interpretatie dan wel de toepassing van het pensioenreglement. Een klacht of een geschil wordt in eerste instantie door de pensioenadministrateur (AZL) behandeld. Vervolgens kan een deelnemer bij de klachten- en geschillencommissie van het bestuur in beroep gaan.

De klachten- en geschillencommissie, waarin twee portefeuillehouders van het cluster pensioen, communicatie & governance zitting hebben, wordt alleen bijeengeroepen indien dit nodig is.

Uitvoeringskosten

De werkgever vergoedt de uitvoeringskosten, deze komen dus niet ten laste van de premie of het rendement. Jaarlijks stelt het bestuur een begroting vast voor de kosten die het fonds in het komend boekjaar verwacht te maken en legt deze voor aan de werkgever. De begroting is taakstellend. Dat betekent dat indien gedurende het jaar mocht blijken dat de werkelijke kosten hoger zijn dan de begrote kosten, deze overschrijding in eerste instantie binnen de geldende begroting moet worden opgelost. Wanneer dat niet mogelijk blijkt, dan treedt het bestuur in overleg met de werkgever over een mogelijke uitbreiding van de begroting.

Op kwartaalbasis informeert het bestuursbureau het bestuur over de ontwikkeling van de werkelijke kosten ten opzichte van de begroting en de verwachting van de kosten voor het gehele jaar. Een overzicht van de uitvoeringskosten is opgenomen in [hoofdstuk 4.3](#).

Jaarverslaggeving

Het boekjaar van het fonds valt samen met het kalenderjaar.

Verantwoordingsorgaan

Het bestuur legt verantwoording af aan het verantwoordingsorgaan. Dat orgaan toetst de beleidskeuzes die het bestuur heeft gemaakt, beoordeelt of het beleid goed en binnen de gemaakte afspraken en kaders wordt uitgevoerd en toetst of ieders belangen door het bestuur evenwichtig worden afgewogen. Het oordeel van het verantwoordingsorgaan is opgenomen in hoofdstuk 5 van dit jaarverslag.

Het verantwoordingsorgaan bestaat uit vier leden, die een zittingsperiode van vier jaar hebben, waarvan twee leden die de werkgever vertegenwoordigen en twee leden die de deelnemers vertegenwoordigen. De leden van het verantwoordingsorgaan kunnen eenmaal worden herbenoemd.

De personele samenstelling van het verantwoordingsorgaan in 2018 staat vermeld in [hoofdstuk 8.3](#).

Raad van Toezicht

NN CDC Pensioenfonds heeft een raad van toezicht, die bestaat uit drie onafhankelijke personen. De leden van de raad van toezicht worden na bindende voordracht van het verantwoordingsorgaan door het bestuur voor een periode van vier jaar benoemd en kunnen maximaal één keer worden herbenoemd, op basis van een bindend advies van het verantwoordingsorgaan. NN CDC Pensioenfonds en ING CDC Pensioenfonds hebben beide in beginsel een eigen raad van toezicht, maar ook hier is sprake van een personele unie, zodat er in feite één gremium is dat toezicht houdt op zowel NN CDC Pensioenfonds als op ING CDC Pensioenfonds.

De raad van toezicht staat het bestuur ter zijde en stelt zich op als gesprekspartner van het bestuur. Daarnaast wordt toezicht gehouden op het beleid van het bestuur en op de algemene gang van zaken in het fonds. Op grond van de Pensioenwet heeft de raad van toezicht een aantal specifieke toezichtstaken en zijn bepaalde besluiten van het bestuur aan de goedkeuring van de raad van toezicht onderworpen. Daaronder het besluit tot vaststelling van het jaarverslag en de jaarrekening.

De raad van toezicht vergadert ten minste viermaal per jaar waarvan eenmaal om de rapportage intern toezicht over het afgelopen jaar vast te stellen.

De raad van toezicht kan alleen besluiten nemen indien ten minste twee leden hun stem kunnen uitbrengen. Vergaderingen van de raad van toezicht en het bestuur vinden plaats zo vaak als een van beide dit nodig acht, maar ten minste elk kwartaal. Daarnaast vergadert de raad van toezicht ten minste tweemaal per jaar met het verantwoordingsorgaan.

De personele samenstelling van de raad van toezicht in 2018 staat vermeld in [hoofdstuk 8.3](#).

Externe dienstverleners

NN CDC Pensioenfonds heeft delen van de bedrijfsprocessen uitbesteed aan externe partijen. Aan uitbesteding is voor het fonds een aantal risico's verbonden en daarom heeft het bestuur beleid vastgesteld met betrekking tot de selectie van uitbestedingspartners en de beheersing van de risico's die samenhangen met uitbesteding. Uitgangspunt bij uitbesteding is dat het bestuur te allen tijde verantwoordelijk blijft voor de beheersing van het door het fonds uit te voeren beleid, ook voor het gedeelte van de werkzaamheden dat is uitbesteed.

De pensioen- en financiële administratie worden verzorgd door AZL N.V., de bewaarneming van effecten en de beleggingsadministratie door State Street. Daarnaast beheren externe vermogensbeheerders een deel van de beleggingen in de vorm van beleggingsfondsen, een discretionair aandelenmandaat en niet-beursgenoteerd onroerend goed.

Bridgevest verzorgt de pensioenplanner van het fonds.

Pensioenadministratie

AZL administreert de bij NN CDC Pensioenfonds ondergebrachte pensioenregeling. Daartoe is een overeenkomst afgesloten op het gebied van de uitbesteding van taken in het kader van de pensioenuitvoering, inclusief een service level agreement en een bewerkersovereenkomst om de bescherming van data in overeenstemming met privacywetgeving te waarborgen.

Periodiek rapporteert AZL over de aan haar uitbestede werkzaamheden en is er overleg tussen AZL en het bestuursbureau over operationele zaken. De uitbestede taken betreffen voornamelijk:

- ✧ Pensioenadministratie en (wettelijke) deelnemerscommunicatie (waaronder het pensioenloket voor de deelnemers).
- ✧ Financiële administratie en (voorbereiding van) externe rapportages.
- ✧ Actuariële diensten.

Custodian

De bewaarneming van de effecten is ondergebracht bij State Street. Datzelfde geldt voor de beleggingsadministratie, het uitvoeren van beleggingstransacties (exclusief niet-beursgenoteerde vastgoedfondsen), de (voorbereiding van) externe rapportages over beleggingen, de monitoring van beleggingsrichtlijnen, de meting van beleggingsrendementen en bepaalde risicomanagementdiensten. De dienstverlening van State Street is vastgelegd in diverse overeenkomsten, waaronder de bewaarovereenkomst, een service level agreement en dienstenspecificaties.

Compliance officer

De functie van compliance officer voor het fonds wordt bekleed door Partner in Compliance. Hij ziet toe op de naleving van de gedragscode en de jaarlijkse rapportage hierover. Ook waakt hij ervoor dat het fonds voldoet aan de actuele wet- en regelgeving en ziet toe op de naleving van de gedragscode van het fonds. Tevens houdt de compliance officer toezicht op de deugdelijkheid en effectiviteit van de interne regels en procedures en geeft hij gevraagd én ongevraagd advies over de uitleg en toepassing van de gedragscode.

Externe controle

Het bestuur heeft Mazars Accountants N.V. als externe accountant benoemd. Deze is belast met de wettelijke controle van de jaarrekening van het fonds. De externe accountant beoordeelt de opzet en de werking van de door het fonds getroffen beheersingsmaatregelen voor zover deze relevant zijn voor de controle van de jaarrekening. De externe accountant legt verantwoording af aan het bestuur door middel van een accountantsrapport en geeft een verklaring af bij de jaarrekening.

Het bestuur heeft Milliman Pensioenen v.o.f. benoemd als waarmerkend actuaris. Deze is verantwoordelijk voor de jaarlijkse beoordeling van de pensioenvoorzieningen van het fonds, de gehanteerde actuariële grondslagen, de kostendeekkende premie, de toepassing van de prudent person bepalingen en overige wettelijk voorgeschreven onderdelen van de Pensioenwet en het toetsingskader. Op basis van deze beoordeling geeft de waarmerkende actuaris jaarlijks een actuariële verklaring af, inclusief een toelichtend en verklarend rapport.

Adviseurs

NN CDC Pensioenfondsen wordt bijgestaan door de vaste externe adviseurs Mercer en Ortec. Het bestuur heeft bovendien mogelijkheden om, al dan niet tijdelijk, externe expertise in te roepen als dit voor specifieke onderwerpen of op specifieke momenten nodig of wenselijk is. Daartoe zijn afspraken gemaakt met verschillende partijen voor een second opinion of juridisch advies, website support (Strangelove) en communicatie (Swalef).

Extern toezicht

Het fonds staat onder toezicht van De Nederlandsche Bank (DNB) en de Autoriteit Financiële Markten (AFM). DNB is verantwoordelijk voor 'prudentieel toezicht' en kijkt naar de financiën en naar de deskundigheid en integriteit van de bestuurders. De AFM is belast met 'gedragstoezicht' en beoordeelt of de pensioenfondsen goed invulling geven aan hun informatieverplichtingen.

Bestuursverslag

4. Bestuursverslag

De ontwikkelingen op de financiële markten en wijzigingen in de pensioenovereenkomst zorgen, in samenhang met veranderingen in de samenleving, voor onzekerheid bij de deelnemers over de opzet en waardevastheid van hun toekomstige pensioen. Het bestuur van NN CDC Pensioenfonds ziet het als zijn taak om ondanks al die turbulentie te zorgen voor een goed pensioenfondsbestuur op basis van heldere beleidskaders, een prudent beleggings- en risicobeheer beleid, kostenefficiënte uitvoering en eerlijke communicatie.

4.1. Pensioenbeleid

NN CDC Pensioenfonds is uitvoerder van de arbeidsvoorwaarde pensioen. Het fonds is zelf geen partij bij de pensioenovereenkomst die in overleg tussen de sociale partners tot stand komt. Waar nodig of gevraagd is en wordt wel aan sociale partners informatie verstrekt en technische ondersteuning geboden.

Het bestuur richt zich in zijn beleid op de kerntaak van het fonds: de uitvoering van de bij hem ondergebrachte CDC-pensioenregeling van NN Group op basis van heldere beleidskaders, een prudent beleggings- en risicobeheerbeleid, een efficiënte uitvoering en heldere communicatie, in het belang van alle betrokkenen.

Toeslagverlening

Algemeen

Het bestuur ziet het als zijn opdracht om zo goed mogelijk bij te dragen aan het koopkrachtbehoud van de bij haar ondergebrachte pensioenen. Dit betekent dat het beleggingsbeleid niet uitsluitend gericht is op het beschermen van de nominale rechten.

In het beleggingsbeleid is een rendementsstreven ingebouwd waarbij nominale zekerheden en toeslagambities evenwichtig worden gebalanceerd. Daarbij spelen wel de wettelijke grenzen een rol.

Volgens het besluit nFTK (nieuw Financieel Toetsings Kader) mag een fonds toeslag verlenen indien de beleidsdekkingsgraad hoger is dan 110%. Het fonds mag echter alleen toeslagen verlenen voor zover ze deze bestendig kan toekennen. Voor NN CDC Pensioenfonds geldt dat bij een beleidsdekkingsgraad van ongeveer 128% volledige toeslagen kunnen worden verleend. Bij een beleidsdekkingsgraad tussen de 110% en de 128% mogen gedeeltelijke toeslagen worden verleend. De toeslagmaatstaf is de definitieve consumentenprijsindex alle huishoudens afgeleid oktober 2017-oktober 2018. Welk deel van de prijsindex als toeslag mag worden gegeven wordt bepaald door de toeslaggraadmeter op basis van de regels voor toekomstbestendig indexeren.

Het beleid van het fonds is om in principe toeslagen die mogen worden toegekend, ook toe te kennen op basis van de hoogte van de toeslaggraadmeter per eind september.

In het vierde kwartaal van een boekjaar neemt het bestuur een besluit over de toeslagverlening voor het lopende boekjaar. Indien het bestuur in het vierde kwartaal besluit tot (gedeeltelijke) toeslagverlening over te gaan, dan behoudt het bestuur zich het recht voor om uiterlijk 15 januari van het nieuwe boekjaar te beslissen om alsnog geen dan wel minder toeslag te verlenen indien in de periode tussen eind september van het lopende boekjaar en het moment van toekenning (1 januari) de financiële positie of financiële vooruitzichten van het fonds ernstig is verslechterd.

Toeslagverlening over 2017

De beleidsdekkingsgraad per eind september 2017 was 111,2%. Volgens de regels voor toekomstbestendig indexeren betekende dit dat NN CDC Pensioenfonds 6,9% van de toeslagmaatstaf mag toekennen. De hoogte van de consumentenprijsindex alle huishoudens afgeleid oktober 2016-oktober 2017 is 1,34%. Met 6,9% betekende dit dat een toeslag mag worden verleend van 0,09%. Het bestuur heeft besloten die toeslag te verlenen.

Toeslagverlening over 2018

De beleidsdekkingsgraad per eind september 2018 was 118,7%. Volgens de regels voor toekomstbestendig indexeren betekende dit dat NN CDC Pensioenfonds 51,9% van de toeslagmaatstaf mag toekennen. De hoogte van de consumentenprijsindex alle huishoudens afgeleid oktober 2017-oktober 2018 is 1,68%, zodat een toeslag verleend mag worden van $51,9\% * 1,68\% = 0,87\%$.

Het bestuur heeft in oktober 2018 besloten om deze toeslag te verlenen. Echter, in de maanden oktober 2018 tot en met december 2018 is de actuele dekkingsgraad met ruim 8% gedaald, vanwege negatieve rendementen op de aandelenmarkten en een gedaalde rente. Begin januari 2019 heeft het bestuur besloten om het genomen toeslagbesluit te handhaven. De daling van de actuele dekkingsgraad was weliswaar fors, maar leidt niet tot een dermate grote achteruitgang van de financiële positie van NN CDC Pensioenfonds dat hierdoor het toeslagbesluit wordt heroverwogen. Bovendien tellen de actuele dekkingsgraden van de maanden oktober 2018 tot en met december 2018 al mee in de beleidsdekkingsgraad van september 2019, die leidend is voor de toeslagverlening over 2019.

Gemiste toeslagen

Als over een jaar geen toeslag of niet de volledige toeslag is verleend, wordt dit bijgehouden in de administratie van het fonds.

Zodra de beleidsdekkingsgraad van het fonds hoger is dan ongeveer 128%, is in principe inhaalindexatie mogelijk.

Wijziging pensioenregeling per 1-1-2019

De sociale partners hebben in maart 2019 een onderhandelingsresultaat bereikt voor de periode 1 juli 2019 tot en met 31 december 2021. De inhoud daarvan wordt in een pensioenovereenkomst (PO) vastgelegd. Het sluiten van de PO is een verantwoordelijkheid van de sociale partners. Ter ondersteuning van dit proces heeft het fonds, zowel ten aanzien van het pensioenakkoord als de pensioenovereenkomst, technische ondersteuning aan de sociale partners geboden. Nadat er een definitief akkoord wordt bereikt, zal de PO ter uitvoering aan het fonds worden aangeboden. Het fonds zal de PO toetsten op financierbaarheid, uitvoerbaarheid en communiceerbaarheid en bij een positieve uitkomst de uitvoering aanvaarden. De uitvoeringsovereenkomst zal ook gewijzigd worden.

Kort samengevat komt het onderhandelingsresultaat op het volgende neer:

- ✔ Een CDC-regeling met een vaste premie van 30,0% van de pensioengrondslag, waarmee een middelloonregeling wordt nagestreefd.
- ✔ Met ingang van 2020 is de pensioenregeling van NN CDC Pensioenfonds voor toekomstige pensioenopbouw ook van toepassing op de medewerkers van (het voormalig) Delta Lloyd Services B.V .
- ✔ Kern van de CDC-regeling is:
 - ✔ een ouderdomspensioen van 1,738% van de pensioengrondslag per jaar van 1 juli 2019 tot en met 31 december 2019 en van 1,875% in 2020 en 2021.
 - ✔ een pensioenrichtleeftijd van 67 jaar in 2019 en 68 vanaf 2020
 - ✔ een partnerpensioen op risicobasis.
 - ✔ voorwaardelijke toeslagverlening.

- Als de vaste CDC-premie in enig jaar niet voldoende is voor de beoogde pensioenverwerving, dan wordt de opbouw van het ouderdomspensioen in dat jaar navenant verminderd.

Samenwerking met Pensioenfonds ING

De besturen van NN CDC Pensioenfonds en ING CDC Pensioenfonds enerzijds en het bestuur van Pensioenfonds ING anderzijds streven nadrukkelijk naar samenwerking op die terreinen waar dat in het belang is van de gezamenlijke verzekerden. Daartoe vindt onder meer periodiek bestuurlijk overleg over beleidskwesties plaats, zodat verzekerden niet met verschillende interpretaties van reglementen en situaties worden geconfronteerd.

Het gaat hier bijvoorbeeld om het partnerbegrip en de flexibiliseringsbepalingen. Er is nog steeds een groot deel van de deelnemers dat te maken heeft met opgebouwde rechten of pensioenuitkeringen bij beide fondsen. Eind 2018 betrof dit circa 3.300 personen.

Om ruis te voorkomen en (gewezen) deelnemers te faciliteren wordt ook de communicatie van de fondsen op elkaar afgestemd. Het gaat dan om zaken als de Pensioenplanner, de UPO verstrekking, de ondersteuning bij beslissingen van (gewezen) deelnemers bij life events, handelingsperspectief en vergroting van het pensioenbewustzijn.

Klachten en geschillen

Onder de klachten- en geschillenprocedure van het fonds, betreft een klacht de bejegening en een geschil de interpretatie van het pensioenreglement. Daarnaast kunnen er op grond van het pensioenreglement verzoeken tot toepassing van de hardheidsclausule worden ingediend.

In 2018 zijn er geen klachten aanhangig gemaakt, zijn er twee geschillen ingediend en is tweemaal een besluit op basis van de hardheidsclausule genomen. Van de ingediende geschillen is er één toegewezen en één afgewezen. Daarnaast is er tweemaal een goedkeurend besluit op grond van de hardheidsclausule genomen.

De besluitvorming hieromtrent heeft niet tot aanpassing van de pensioenregeling dan wel de processen geleid.

4.2 Beleggingsbeleid

In 2018, zette Stichting NN CDC Pensioenfonds het eerder ingezette beleggings- en rente afdekkingsbeleid ongewijzigd voort, mede vanwege het herstelplan (reservetekort sinds september 2015) en het laatste jaar van de pensioenovereenkomst.

Economie en financiële markten

De sterke economische groei van de ontwikkelde landen in 2017 werd in een lagere versnelling voortgezet in 2018, met uitzondering van de Verenigde Staten (VS), zie onder. Verschillende factoren zoals de toenemende wereldwijde handelsspanningen/ protectionisme, afkoeling van de Chinese economie, opkomende landen die onder druk stonden, onzekerheden omtrent de Brexit, de Italiaanse regering die op het laatste moment onder druk van de EU haar begrotingstekort terugbracht en opkomende protesten in Frankrijk voor verbetering van koopkracht (“gele hesjes”) hadden een negatieve impact op de economische groei in 2018. Eind december begon in de VS de “government shutdown” omdat de Amerikaanse president geen funding verkreeg voor de bouw van de muur bij de grens met Mexico. De negatieve effecten van de shutdown op de economie zullen pas in 2019 merkbaar zijn.

In de VS werd de economische groei flink aangezwengeld door de fiscale stimulerings- en hervormingsmaatregelen van de regering. De groei in de VS is uitgekomen op 3,1%, terwijl Europa achterbleef met een groei van circa 1,1%, evenals Japan met slechts 0,3% groei. Veel opkomende landen stonden in 2018 onder druk vanwege het toenemende protectionisme, krappere financiële condities als gevolg van de monetaire verkrapping

van de Amerikaanse centrale bank (Fed), en de relatieve groeivertraging in China en de eurozone. De groei in de opkomende landen met circa 4,5% is in 2018 iets lager uitgevallen dan de groei van circa 4,7% in 2017.

In 2018 is de werkgelegenheid in de meeste regio's verder verbeterd. Daarentegen bleef de (kern)inflatie onder de doelstelling van de centrale banken in de ontwikkelde landen, met uitzondering van de VS en het Verenigd Koninkrijk.

Het monetaire beleid is in 2018 verder verkrappt. De Fed heeft de rente in 2018 viermaal met een kwart procentpunt verhoogd naar een bandbreedte van 2,25%-2,5% ondanks dat Trump meerdere malen zijn ongenoegen over deze renteverhogingen had geuit. Tevens is de balans verder afgebouwd (eind 2018 bedroeg de afbouw circa \$ 50 miljard per maand) door geleidelijk en gedeeltelijk aflopende obligaties niet te herbeleggen. De Fed heeft aangegeven dat het beleid in 2019 niet meer op de automatische piloot zal staan, maar meer data afhankelijk zal gaan worden. In de eurozone bleef de (kern)inflatie ondanks een aantrekkende economie achter waardoor de beleidsrentes onveranderd bleven. Wel werd in de loop van 2018 het obligatie opkoopprogramma van de Europese Centrale Bank (ECB) flink afgebouwd en per 1 januari 2019 zal de ECB haar opkoopprogramma definitief beëindigen. De ECB heeft aangegeven dat de beleidsrente minimaal tot na de zomer niet zal worden verhoogd en dat de balans nog niet zal worden afgebouwd. In Japan bleef de rente onveranderd laag en mikt de Bank of Japan (BoJ) op een tienjaarsrente van rond de 0%.

De VS kende in de eerste drie kwartalen van 2018 een zeer sterke economische groei van circa 2,5%, waarmee er na drie kwartalen al een groei werd gerealiseerd die hoger is dan de groei in heel 2017. Voor heel 2018 wordt een groei van ruim 3% verwacht. De sterke groei werd vooral gedreven door de fiscale stimulerings- en hervormingsmaatregelen van de regering Trump, waarbij de belangrijkste maatregel de verlaging van het belastingtarief

voor bedrijven van 35% naar 21% was. Nieuwe fiscale stimuleringen in 2019 zijn zeer onwaarschijnlijk aangezien de Democraten de meerderheid in het Huis van Afgevaardigden in handen hebben gekregen na de tussentijdse Amerikaanse verkiezingen. In lijn met de sterke economische groei is ook de kerninflatie (gecorrigeerd voor de meer beweeglijke voedsel- en energieprijzen) flink gestegen. In 2018 was er sprake van een stijging van de kerninflatie met 2,2% waarmee de kerninflatie dichtbij het door de Fed gewenste niveau van 2% bevindt. De werkloosheid is eind 2018 gedaald naar 3,9% en staat hiermee op de laagste stand van de afgelopen 48 jaar. De krapte op de arbeidsmarkt heeft ook een positieve uitwerking op de ontwikkeling van de lonen gehad die met 3,2% stegen op jaarbasis.

In de eurozone werd de sterke economische groei in 2016 en 2017 niet voortgezet in de eerste drie kwartalen van 2018. Waar in 2017 nog sprake was van een groei van circa 2,8%, was de groei in de eerste drie kwartalen van 2018 teruggelopen naar slechts circa 1% (hierbij dient wel opgemerkt te worden dat de groei in het derde kwartaal flink werd verstoord doordat met name de Duitse automobiellindustrie last heeft gehad van nieuwe emissienormen waardoor er veel minder kon worden geproduceerd). Over heel 2018 was de groei circa 1,2%. Ondanks de afzwakking van de economische groei steeg de headline inflatie¹ tot 1,6%. De kerninflatiedruk is echter beperkt gebleven (de kerninflatie van 1,0% ligt nog steeds ruim onder de doelstelling van de Europese centrale bank van iets onder de 2%) ondanks dat de werkloosheid in de afgelopen vijf jaar is gedaald van 12% naar 7,9%. De dalende werkloosheid had een positieve impact op de loongroei, deze bedroeg in het derde kwartaal 2,4% op jaarbasis.

Het draagvlak voor een verdere federalisering van de eurozone is beperkt. In een aantal lidstaten van de EU is de steun voor EU-sceptische politieke partijen toegenomen. In Italië kwam er een nieuwe populistische Italiaanse regering aan het bewind en in Duitsland leed de CDU van Merkel zware verliezen in de Duitse deelstaatverkiezingen ten gunste van

¹ Bij headline inflatie wordt rekening gehouden met veranderingen in voedsel- en energieprijzen

het rechtse AfD. Na deze zware verliezen maakte Merkel bekend dat ze het leiderschap van de CDU zal opgeven, maar wel bondskanselier wil blijven tot de volgende verkiezingen. Het is momenteel nog onduidelijk of haar partijgenoten er ook zo over denken. Ook in Frankrijk neemt de invloed van de populisten toe.

De economische groei van het Verenigd Koninkrijk viel in 2018, net als in 2017, veel lager uit dan de jaren ervoor wat vooral werd gedreven door de onzekerheden omtrent de Brexit waardoor zowel bedrijven als consumenten hun uitgaven uitstelden. De groei in de eerste drie kwartalen van 2018 bedroeg net als in dezelfde periode vorig jaar slechts circa 1,2%. Ondanks deze zwakke groeicijfers is het werkloosheidspercentage gedaald naar een niveau van rond de 4%, wat hiermee de laagste stand in de afgelopen 40 jaar is.

Het Verenigd Koninkrijk (VK) zou oorspronkelijk eind maart 2019 de EU verlaten. Inmiddels is uitstel verleend tot eind oktober 2019. Indien een akkoord wordt gesloten is een eerder vertrek mogelijk. De ontwikkelingen blijven daardoor voorlopig onduidelijk en nauwelijks voorspelbaar.

Sinds de piek eind vorig jaar is de kerninflatie in het Verenigd Koninkrijk flink gedaald (van 3,1% naar 2,1%). Dit in combinatie met de gestegen looninflatie (rond de 3%) zorgt voor een hogere koopkracht wat ondersteuning biedt aan de economie.

Japan heeft als exportland relatief veel last van de verzwakkingen van met name de Chinese economie en de eurozone gehad. Daarnaast werd het land dit jaar meerdere malen geteisterd door natuurrampen. Dat de Japanse economie over de eerste drie kwartalen van 2018 een beperkte krimp realiseerde is daarom niet geheel verrassend te noemen.

De Bank of Japan (BoJ) is al jaren bezig om op grote schaal geld in de economie te pompen door het opkopen van obligaties en aandelen. Inmiddels is de waarde van de bezittingen die de BoJ op haar balans heeft staan net zo groot als de Japanse economie. De reden voor deze monetaire verruiming is om de inflatie aan te jagen richting de 2%. Op dit moment blijft de inflatie van circa 0,8% echter nog steeds ruim achter bij deze doelstelling. De BoJ zal dus blijven verruimen, waarbij de beleidsrente -0,1% blijft en het doel voor de tienjaarsrente rond de 0%. De normalisering van het monetaire beleid is dus nog lang niet in zicht, waarmee de BoJ achter de Fed en de ECB loopt.

In 2018 stonden opkomende landen onder druk. Met name de op export gerichte landen hebben veel last ondervonden van het toenemende protectionisme en de relatieve groeivertraging in China en de eurozone. Tevens zorgde de normalisatie van het Amerikaanse monetaire beleid voor krappere financiële condities in de meeste opkomende landen, een sterker wordende Amerikaanse dollar hielp hier ook niet bij. Daarnaast sloeg de onrust in Turkije en Argentinië ook over op andere opkomende landen, waar de valuta's van deze landen werden meegezogen in de val van de Turkse Lira en Argentijnse Peso.

Naast de ontwikkelde markten (met name Amerika) is China bepalend voor de economische ontwikkeling van de opkomende markten. Eind 2017 had de Chinese regering aangegeven niet meer te streven naar een groei-doelstelling van (minimaal) 6,5%, maar naar een evenwichtige groei vanwege de groei van de schuldenberg en de nadruk op de groei van de werkgelegenheid om de sociale rust in het land te bewaken. De groei van de schulden in China, met name de staatsondernemingen, baarde veel beleggers zorgen. De verminderde investeringen die hieruit voortvloeien, in combinatie met de handelsperikelen tussen de VS en China hebben echter voor een dusdanige afkoeling van de Chinese economie en problemen (zoals toenemende bedrijfsfaillissementen en een flinke correctie van de aandelenmarkt) gezorgd, dat de Chinese regering maatregelen heeft genomen om de economie te ondersteunen.

Positief is dat begin december Trump en Xi aangaven dat de gesprekken tussen de VS en China hervat zullen worden – hierbij hoorde dan ook direct een 90 dagen ‘staakt-het-vuren’ zonder nieuwe tariefverhogingen.

De aandelenmarkten kenden in 2018 een zeer volatiel jaar. Het jaar begon goed waarin de aandelen ondersteund werden door de economische groei en stijgende bedrijfswinsten mede door de verlaging van de belastingen in de VS. Door de verwachte hogere economische groei met daarbij horende (loon)inflatie nam de angst voor meer rentestijgingen in Amerika toe en sloeg de stemming op de aandelenmarkten wereldwijd eind januari om. Deze volatiliteit ebte in de rest van de wereld niet weg door de feitelijke implementatie van de handelstarieven door Trump en toenemende politieke onzekerheden omtrent Brexit, Italië en Duitsland. Amerika onttrok zich aan deze malaise – vanwege groeiende bedrijfswinsten - maar werd uiteindelijk ook in oktober gegrepen door dit negatieve sentiment, toen de winstvooruitzichten door het bedrijfsleven neerwaarts werden bijgesteld, ondanks de goede derde kwartaalcijfers. Uiteindelijk sloten de aandelenmarkten het jaar met verliezen af ten opzichte van de start van het jaar.

Voor grondstoffen was 2018 eveneens geen goed jaar. Voor de olie begon het jaar goed door de combinatie van sterke economische ontwikkelingen en sancties tegen Iran wat de olieprijs flink deed stijgen. De prijs voor een vat Brent olie steeg gedurende het jaar van \$68 naar \$80, het hoogste niveau sinds 2014. Begin oktober kwam echter de klad erin. De combinatie van toenemende zorgen over de wereldwijde economische groei, een aanbodoverschot en enkele grote landen die een ontheffing van Amerika kregen waardoor deze landen Iraanse olie mochten blijven importeren zorgden voor een flink correctie van de olieprijs. Uiteindelijk sloot een vat Brent olie het jaar af op circa \$54.

Ook voor de metalen zoals aluminium, koper, nikkel en zink was het geen goed jaar.

Op basis van de Bloomberg Industrial Metals Index zijn de prijzen in 2018 voor deze metalen met ongeveer 20% gedaald. Zorgen over de wereldwijde economische groei, met name China, hebben de vraag naar deze grondstoffen doen afnemen.

Het verschil tussen de Amerikaanse en Duitse tienjaarsrente bedroeg eind 2018 circa 2,5%, wat nog nooit zo hoog geweest is sinds de Duitse hereniging. Met de verhogingen van de beleidsrentes zijn ook Amerikaanse kapitaalrentes gestegen, maar minder dan de korte rentes waardoor de Amerikaanse rentecurve is vervlakt. In het verleden was een inverse rentecurve vaak een goede voorspeller van een aanstaande economische recessie (nadat de rentecurve invers is geworden duurt het gemiddeld 18 maanden). Daarentegen bleven de kapitaalmarktrentes van de kernlanden in de eurozone laag ondanks dat de ECB startte met de afbouw van haar obligatie opkoopprogramma. De onrust in Europa hield met name de Duitse en Nederlandse staatsrentes zeer laag omdat deze staatsobligaties als “veilige haven” worden beschouwd terwijl de rente op Italiaanse staatsobligaties juist flink opliepen. Het “besmettingsgevaar” naar landen zoals Spanje en Portugal is (tot nu toe) relatief beperkt gebleven.

Allocatie, samenstelling balans en beleggingsportefeuille

De beleggingsportefeuille is in 2018 verder uitgebouwd op de contouren van het in 2017 voltooide ingroepad. De portefeuille is opgedeeld in een matching portefeuille en een return portefeuille. De matching portefeuille heeft als kerntaak het voor een belangrijk deel afdekken van de pensioenverplichtingen van het fonds (renterisico) via vastrentende waarden. Daarnaast is de return portefeuille opgezet met als doel het (op lange termijn) behalen van overrendement voor de realisatie van indexatie. Dit gebeurt door middel van beleggingen in zakelijke waarden (aandelen en vastgoed), waarmee tevens het inflatierisico voor een deel afgedekt kan worden.

In lijn met het beleid is gedurende 2018 voor 60% gealloceerd naar de matching portefeuille (obligaties) en voor 40% naar de return portefeuille (aandelen en vastgoed).

De verplichtingen groeien per maand aan, de premie werd per kwartaal ontvangen en grotendeels rond de stortingsdatum belegd. Voor de afdekking van het renterisico werd de matching portefeuille maandelijks bijgestuurd. Overtollige liquiditeiten werden ter verhoging van de zekerheid in korte staatsobligaties belegd binnen de matching portefeuille.

In 2018 werd het renterisico primair op basis van de marktcurve voor 40% afgedekt en secundair op basis van de DNB-UFR rentecurve voor circa 60% afgedekt. Het renterisico werd afgedekt via het beleggen in langlopende staatsobligaties, die onderdeel uitmaken van de matching portefeuille. De keuze voor langlopende staatsobligaties versus derivaten ter afdekking van het renterisico hangt samen met een aantal factoren. Dit betreft onder andere het niveau van de rente, de ultra lange looptijd van de verplichtingen, de situatie van een jong fonds, de behoefte aan liquiditeit en het creëren van onderpand en de leverage die veelal gepaard gaat met het inzetten van derivaten. Het afdekken van het renterisico wordt mede gedaan als gevolg van regelgeving: deze vereist het afdekken van bepaalde risico's waaronder het renterisico met inachtneming van de limitering die geldt voor jonge pensioenfondsen.

Gedurende 2018 en in lijn met het beleid zijn de zes belangrijkste valuta's op de balans afgedekt. Het fonds hanteert hiervoor een range van 80-110% en maakt gebruik van valutatermijncontracten.

Samenstelling return en matching portefeuille

In 2018 is het beleid voortgezet om binnen de return portefeuille exposure naar de belangrijkste aandelenmarkten en vastgoed op te bouwen op een gecontroleerde, transparante en efficiënte wijze. Hiervoor is in beperkte mate gebruik gemaakt van passieve

beursgenoteerde indextrackers, waarbij breed gespreide exposure tegen lage kosten werd verkregen. Het grootste deel van de return portefeuille in het segment ontwikkelde markten werd gealloceerd naar een passief discretionair wereldwijd aandelenmandaat. Hierdoor heeft het fonds meer grip en controle op de portefeuille, wordt het maatschappelijk verantwoord beleggingsbeleid geïmplementeerd en worden voordelen qua kosten en fiscaliteit behaald.

Tevens is conform het beleggingsplan binnen de return portefeuille via institutionele fondsen belegd in Nederlandse woningen die een stabiel rendement en inflatiecompensatie bieden.

De matching portefeuille bestond in 2018 uit liquide in euro's luidende obligaties van overheden en supranationale instellingen met een minimale rating van AA-/AA3. Deze portefeuille heeft als primair doel de afdekking van het renterisico en het sturen van de risicopositie van het fonds. Dit betreft een strategisch aangestuurde portefeuille met een semi-passief karakter.

In bijgaande grafiek zijn de resultaten opgenomen voor de totale performance van de beleggingen van het fonds en van de belangrijkste deelcategorieën in relatie tot de vooraf afgesproken benchmark (norm).

De resultaten op de return portefeuille liggen in lijn met de vooraf vastgestelde norm (benchmark). Voor de matching portefeuille ligt het resultaat boven de benchmark als gevolg van een hogere rente-afdekking, debiteureselectie, looptijdpositionering en ontwikkeling van de swapspreed in relatie tot de benchmark.

Maatschappelijk Verantwoord Beleggen

Algemeen MVB-beleid

NN CDC Pensioenfonds voelt zich maatschappelijk verantwoordelijk en voert daarom een beleid voor Maatschappelijk Verantwoord Beleggen (MVB). Het MVB-beleid is geregeld besproken tijdens bestuursvergaderingen en het portefeuillehoudersoverleg balansbeheer. Daarnaast wordt het MVB-beleid periodiek geëvalueerd.

Bij de vaststelling en implementatie van het MVB-beleid heeft het bestuur rekening gehouden met zowel de statutaire opdracht van het fonds als zijn maatschappelijke verantwoordelijkheid. Dat houdt in dat het fonds in het belang van de deelnemers streeft naar een optimaal rendement, rekening houdend met de omvang van het fonds en de opbouw van het deelnemersbestand, tegen een aanvaardbaar risico dat past bij de risicobereidheid van de deelnemers. Dit heeft geresulteerd in een lijst van uitgesloten landen voor beleggingen en een lijst van uitgesloten bedrijven voor beleggingen. Naast de twee uitsluitingslijsten wordt op dit moment geen verdere rekening gehouden met milieu-, sociale en governancefactoren in het beleggingsbeleid van NN CDC Pensioenfonds, aangezien de kosten van een systeem om toezicht te houden op de relevantie en materialiteit van dergelijke factoren en de wijze waarop daarmee rekening wordt gehouden niet in verhouding staan tot de aard, schaal en complexiteit van haar werkzaamheden.

MVB beleid voor de matching portefeuille

De matching portefeuille belegt alleen in Europese landen en semi-overheidsdebiteuren met een minimale rating van AA-. De portefeuille belegt daarmee niet in de uitgesloten landen.

MVB beleid voor de return portefeuille

De return portefeuille belegt in aandelen ontwikkelde markten, aandelen opkomende markten en vastgoed:

- ✎ Het beheer van aandelen ontwikkelde markten wordt voor het overgrote deel gevoerd middels een discretionaire portefeuille. Deze discretionaire portefeuille belegt niet in uitgesloten bedrijven, NN CDC Pensioenfonds kan hier namelijk zelf de regie over voeren.
- ✎ Een beperkt deel van het beheer van aandelen ontwikkelde markten wordt momenteel nog gevoerd middels een Exchange Traded Fund (ETF). De manager van het ETF bepaalt haar eigen MVB-beleid, waarbij NN CDC Pensioenfonds als participerende belegger geen regie voert. Dit betekent dat niet uit te sluiten is dat door het ETF in een bedrijf wordt belegd dat op de lijst staat van uitgesloten bedrijven. Naar de toekomst toe zal het gewicht van het belegd vermogen in het ETF voor aandelen ontwikkelde markten steeds verder afnemen.
- ✎ Het beheer van aandelen opkomende markten wordt momenteel nog gevoerd middels een ETF. Ook hier betekent dit dat niet uit te sluiten is dat door het ETF in een bedrijf wordt belegd dat op de lijst staat van uitgesloten bedrijven.
- ✎ Voor het onroerend goed wordt enerzijds belegd in een Nederlands winkelfonds en twee Nederlandse woningfondsen. Hiermee wordt niet belegd in uitgesloten bedrijven. De fondsen voeren onafhankelijk van het NN CDC Pensioenfonds een eigen MVB-beleid, waarbij het thema duurzaamheid integraal onderdeel uitmaakt van het beleggingsbeleid. Ook nemen de fondsen deel aan de Global Real Estate Sustainability Benchmark (GRESB).
- ✎ Anderzijds wordt voor het onroerend goed belegd in ETFs die wereldwijd in beursgenoteerd vastgoed beleggen. De manager van het ETF bepaalt haar eigen MVB-beleid, waarbij NN CDC Pensioenfonds als participerende belegger geen regie voert. Ook hier betekent dit dat niet uit te sluiten is dat door het ETF in een bedrijf wordt belegd dat op de lijst staat van uitgesloten bedrijven.

Toepassen van corporate governance

De mogelijkheid om invulling aan het MVB-beleid te geven door te stemmen op de aandeelhoudersvergaderingen benut het fonds vooralsnog niet bij beleggingen in bedrijven. Het bestuur denkt dat voor werkelijke invloed het belang in de onderneming meer substantieel zal moeten zijn (>0,5%) of wanneer er wordt overgegaan tot de invulling van een meer geconcentreerde (actieve) aandelenportefeuille. De mogelijkheid van het laten stemmen door speciale, vaak internationale 'stemagentschappen' is wel overwogen, maar besloten is hiervan nog geen gebruik te maken. Uit onderzoek blijkt dat wat een Nederlands pensioenfonds wil bereiken, door een internationaal voting agency soms heel anders wordt geïnterpreteerd, terwijl bovendien de omvang van de belegging een belangrijke rol speelt. De mogelijkheid om op aandeelhoudersvergaderingen te stemmen benut het pensioenfonds wel bij de beleggingen in de vastgoedfondsen van Altera en ASR.

Vermogensbeheerkosten

Voor de presentatie van en toelichting op de integrale kosten van het vermogensbeheer volgt het fonds de aanbevelingen van de Pensioenfederatie. Ten aanzien van de (fictieve) transactiekosten van obligaties is een nadere interpretatie gegeven aan deze aanbevelingen. In overeenstemming met deze aanbevelingen worden de vermogensbeheerkosten onderverdeeld in (vaste) beheerkosten, bewaarloon en overige kosten. In totaal bedroegen deze kosten in 2018 € 1.283 (= 0,26% van het gemiddeld belegd vermogen).

In de jaarrekening zijn, conform de daarvoor geldende richtlijnen, alleen de direct in rekening gebrachte kosten van beheer en het bewaarloon als vermogensbeheerkosten verantwoord. De direct op het rendement in mindering gebrachte vermogensbeheerkosten zijn in de jaarrekening niet apart zichtbaar en worden waar nodig zo nauwkeurig mogelijk geschat, in overeenstemming met de aanbevelingen van de Pensioenfederatie.

Deze kosten betreffen in hoofdzaak de kosten van 'spreads' (verschil tussen aan- en verkoopkoersen bij obligaties en valutatransacties) en de transactiekosten die worden gemaakt door vermogensbeheerders van de beleggingsfondsen waarin wordt deelgenomen in de returnportefeuille.

Als vermogensbeheerkosten niet direct toewijsbaar zijn aan de matching portefeuille of de return portefeuille, worden ze verdeeld op basis van de strategische mix.

De direct in rekening gebrachte vermogensbeheerkosten worden nagenoeg geheel door de werkgever betaald, evenals de kosten van het bestuursbureau.

Kostensoort	Totaal 2018	40,0% Zakelijk	60,0% Vastrentend	Totaal 2017	Totaal 2016	Totaal 2015
Vermogensbeheerkosten	1.283			1.160	1.034	771
Transactiekosten	288	149	139	185	308	245
Beheerkosten	995	641	354	975	726	526
Vermogensbeheerkosten	1.283			1.160	1.034	771
Direct in rekening gebrachte vermogensbeheerkosten	659			472	424	463
Op rendement in mindering gebrachte vermogensbeheerkosten	624			688	610	308
Gemiddeld belegd vermogen	488.392			392.739	276.792	163.475
Kosten in basispunten	26			30	37	47
Transactiekosten	6			5	11	15
Beheerkosten	20			25	26	32

4.3 Financieel beleid / actuariële paragraaf

In een CDC-pensioenregeling wordt de jaarlijkse feitelijke premie berekend volgens een vaste methode. De door NN CDC Pensioenfonds ontvangen premie over het boekjaar 2018 was € 92 miljoen. De actuele financiële positie van een pensioenfonds wordt uitgedrukt in de dekkingsgraad. Deze geeft aan in hoeverre het fonds op de lange termijn aan zijn financiële verplichtingen kan voldoen. Hoe hoger de dekkingsgraad, hoe beter de financiële positie van het fonds. De dekkingsgraad van NN CDC Pensioenfonds steeg de eerste helft van 2018, en daalde in het vierde kwartaal.

Ontwikkeling voorziening pensioenverplichtingen

De toename van de voorziening pensioenverplichtingen over het jaar 2018 bedraagt € 101.156. Vanwege het jonge karakter van het fonds is de grootste oorzaak van de toename van de voorziening pensioenverplichtingen de toevoeging uit hoofde van nieuwe opbouw ad € 73.124. Daarnaast zorgde de wijziging van de rentecurve gedurende 2018 voor een toename van de verplichtingen met € 30.549.

In tegenstelling tot voorgaande jaren zorgt het saldo van de binnenkomende waardeoverdrachten ten opzichte van de uitgaande waardeoverdrachten voor een daling van de voorziening pensioenverplichtingen met € 571.

De voorziening toekomstige kosten is bedoeld om toekomstige administratiekosten te dekken. Bij elke pensioenuitkering valt een stukje van deze voorziening vrij. In 2018 was de toevoeging aan deze voorziening € 1.377, terwijl er € 11 van deze voorziening vrijviel bij de uitkeringen.

x € 1 mln	2018	2017	2016	2015
Voorziening primo	370,1	293,5	176,7	82,4
Inkoop nieuwe aanspraken	73,1	84,2	76,5	75,4
Wijziging rentecurve	30,5	-5,8	37,3	15,5
Benodigde interesttoevoeging	-1,1	-0,8	-0,1	0,3
Binnenkomende waardeoverdracht	1,6	1,6	2,9	1,5
Uitgaande waardeoverdracht	-2,2	-0,6	-0,9	-0,3
Toename voorziening toekomstige kosten	1,4	1,6	1,4	1,4
Vrijval excassokosten	-0,0	-0,0	-0,0	-0,0
Uitkeringen	-0,8	-0,6	-0,9	-0,1
Actuarieel resultaat op sterfte	-0,4	-2,0	-0,9	-0,5
Actuarieel resultaat op arbeidsongeschiktheid	0,6	-0,9	-1,2	0,7
Actuarieel resultaat op mutaties	0,0	0,0	-0,0	-0,0
Toeslagverlening	3,7	0,3	-	0,3
Wijziging actuariële grondslagen/methoden	-5,2	-	2,7	-
Overige mutaties technische voorzieningen	-0,1	-0,4	-	-
Ultimo	471,2	370,1	293,5	176,7

Het actuariële resultaat op sterfte laat een verlies van € 171 zien op langlevensrisico en een winst van € 607 op kortlevensrisico. Een verlies op langlevensrisico betekent dat de deelnemers langer leven dan op grond van de sterftegrondslagen van het fonds wordt verwacht. Een winst op het kortlevensrisico betekent dat minder vaak een partnerpensioen is toegekend dan op grond van de grondslagen van het fonds kan worden verwacht.

Het actuariële resultaat op arbeidsongeschiktheid komt voort uit een negatief resultaat op arbeidsongeschiktheid voor de inloopgroep arbeidsongeschiktheid en een negatief resultaat op arbeidsongeschiktheid voor de reguliere deelnemers.

De inloopgroep ontstond toen het fonds begin 2014 werd opgericht. Het fonds heeft toen het risico op arbeidsongeschiktheid overgenomen voor de deelnemers die op dat moment al ziek of (partieel) arbeidsongeschikt waren. Hiertoe heeft het fonds een koopsom ontvangen van zowel Pensioenfonds ING als van de werkgever. De schade door toegekende premievrije voortzettingen is hoger dan op basis van de grondslagen voor de voorziening inlooprisico arbeidsongeschiktheid werd verwacht. Dit zorgt voor een negatief resultaat op arbeidsongeschiktheid in 2018 voor het deel van het resultaat dat betrekking heeft op de inloopgroep.

Voor wat betreft de reguliere voorziening uitlooprisico arbeidsongeschiktheid geldt dat in 2016 een risicopremie is betaald, bedoeld om de schades voor arbeidsongeschiktheid in 2018 te dekken (na 104 weken wachttijd). De risicopremie 2016 die vrijvalt uit de voorziening voor uitlooprisico arbeidsongeschiktheid was niet voldoende om de schades in boekjaar 2018 te dekken.

Per eind september 2018 heeft het fonds zijn sterftegrondslagen aangepast. Het fonds heeft prognosetafel AG2016 vervangen door de op 12 september 2018 door het Actuarieel Genootschap gepubliceerde prognosetafel AG2018. Dit leidde tot een vrijval in de voorziening pensioenverplichtingen van € 5.185.

Systematiek gedempte kostendeekkende premie

De Pensioenwet stelt dat de ontvangen premie de kosten van de pensioenopbouw moet dekken. In dit verband schrijft de Pensioenwet voor dat de feitelijke premie die pensioenfondsen moeten ontvangen tenminste gelijk is aan de gedempte kostendeekkende premie. De gedempte kostendeekkende premie, zoals deze door NN CDC Pensioenfonds wordt gehanteerd, is de premie gebaseerd op een voortschrijdend gemiddelde van de rente van de afgelopen zestig maanden.

De jaarlijkse feitelijke premie die het fonds ontvangt, wordt berekend volgens een vaste methode. Er worden twee premieberekeningen gemaakt:

- De gedempte kostendeekkende premie plus een opslag voor voorwaardelijke toeslagverlening.
- De zuiver kostendeekkende premie berekend op basis van de rentetermijnstructuur (RTS) per 31 december van het voorafgaande jaar zoals voorgeschreven door De Nederlandsche Bank (DNB).

Het fonds ontvangt de hoogste van deze twee premies. In de jaarrekening (vanaf [pagina 111](#)) is de opbouw van de verschillende premies nader uiteen gezet.

Ontvangen premie dekt de kosten

Aan het begin van 2018 is de ex ante premie (exclusief uitvoeringskosten) berekend als percentage van de pensioengrondslag. Het resultaat van deze berekening was als volgt:

	Percentage pensioengrondslag	
Gedempte kostendeekkende premie	33,8	Maximum van deze twee premies is 33,8% van de pensioengrondslag
Zuiver kostendeekkende premie	33,6	

De door NN Group betaalde premie is derhalve berekend op basis van de gedempte kostendeekkende premie. Van deze totale premie krijgt de werkgever een deel terug doordat de werknemers een eigen bijdrage betalen waarvan de hoogte vastligt in de cao.

De door het fonds ontvangen premie over boekjaar 2018 is € 92 miljoen (inclusief kostenvergoeding). De kostendeekkende premie uit hoofde van de Pensioenwet bedraagt € 79 miljoen (inclusief kostenvergoeding). De ontvangen premie voldoet hiermee aan de eis die de Pensioenwet stelt dat de ontvangen premie de kosten van de pensioenopbouw moet dekken.

Herverzekering

NN CDC Pensioenfonds heeft het overlijdensrisico en het arbeidsongeschiktheidsrisico herverzekerd bij Zwitserleven. Deze verzekering dekt het overlijdensrisico en het arbeidsongeschiktheidsrisico boven het eigen risico van het fonds.

Resultaat op de premie

x € 1 mln	2018	2017	2016	2015
Ontvangen premie	92,1	105,1	95,7	94,6
Benodigd voor pensioenopbouw	-68,9	-79,3	-72,4	-71,1
Beschikbaar voor kosten	-3,3	-3,5	-3,3	-3,3
Risicopremie overlijdensrisico	-1,7	-2,0	-1,6	-1,8
Risicopremie arbeidsongeschiktheid	-2,6	-2,9	-2,6	-2,6
Totale benodigde premie	76,5	87,7	79,9	78,8
Resultaat op premie	15,6	17,3	15,8	15,8

Resultaat op waardeoverdracht

Het fonds heeft een verlies van € 229 op waardeoverdrachten geboekt in 2018. Dit resultaat bestaat uit een verlies op inkomende waardeoverdrachten van € 149 en een verlies op uitgaande waardeoverdrachten van € 80. Het fonds lijdt verlies op inkomende waardeoverdrachten doordat de grondslagen op basis waarvan het fonds haar verplichtingen berekent zwaarder zijn dan de grondslagen waarop de wettelijke overdrachtswaarde wordt bepaald.

Het fonds lijdt om twee redenen verlies op uitgaande waardeoverdrachten:

1. Het merendeel van de in 2018 geboekte uitgaande waardeoverdrachten is aangevraagd in 2017. Op deze waardeoverdrachten lijdt het fonds verlies. Voor deze waardeoverdrachten worden de wettelijke grondslagen van 2017 gehanteerd, en deze waren lichter dan de fondsgrondslagen van 2018.
2. Voor uitgaande waardeoverdrachten die aangevraagd zijn in 2018 boekt het fonds een winst maar deze is lager dan het verlies genoemd bij punt 1.

Ontwikkeling dekkingsgraad

De actuele financiële positie van een pensioenfonds wordt uitgedrukt in de dekkingsgraad. De dekkingsgraad is de verhouding tussen het aanwezige vermogen en de contante waarde van de pensioenaanspraken en -rechten (de pensioenverplichtingen). Deze geeft dus voor NN CDC Pensioenfonds aan in hoeverre het fonds op de lange termijn aan zijn financiële verplichtingen kan voldoen. Hoe hoger de dekkingsgraad, hoe beter de financiële positie van het fonds. Een voldoende hoge dekkingsgraad is bijvoorbeeld noodzakelijk om het pensioen onder voorwaarden te kunnen verhogen met toeslagen. Hierdoor behoudt pensioen, als het goed gaat met de financiële positie van het fonds, zijn waarde bij inflatie.

De balans bepaalt in belangrijke mate de dekkingsgraad van een 'rijp' pensioenfonds. De premie heeft nauwelijks invloed. Bij een startend pensioenfonds, zoals NN CDC Pensioenfonds is juist het omgekeerde het geval. De balans is in opbouw met nog te ontvangen premies. De premie beïnvloedt dan zeker in het begin in (zeer) hoge mate de dekkingsgraad. Aan het einde van het jaar stond de dekkingsgraad die wordt berekend met de door DNB voorgeschreven rentecurve op 111,4%. De beleidsdekkingsgraad kwam ultimo 2018 uit op 117,9%.

De dekkingsgraad van NN CDC Pensioenfonds steeg in de eerste helft van 2018. Dat kwam vooral door de stijging van de marktrente en de gestegen aandelenkoersen. In het vierde kwartaal daalde de dekkingsgraad door een dalende rente en dalende aandelenkoersen.

Aan het begin van elk boekjaar wordt de premie voor het komende jaar vastgesteld. Gedurende 2018 fluctueerde de buffer in de premie door de wisselende marktrente.

Grafiek 19 toont de ontwikkeling van de rentetermijnstructuur zoals gepubliceerd door DNB. De ontwikkeling van de dekkingsgraad gedurende 2018 is te zien in **grafiek 20**.

Per eind 2018 publiceert NN CDC Pensioenfonds zijn reële dekkingsgraad en deze bedraagt 93,7%. Bij de berekening van de reële dekkingsgraad wordt rekening gehouden met de beleidsdekkingsgraad die nodig is voor een toekomstbestendige indexatie op basis van een verwacht prijsindexcijfer van 2%. Met andere woorden: als de reële dekkingsgraad gelijk is aan 100%, dan is de beleidsdekkingsgraad voldoende om toekomstbestendig een indexatie van 2% per jaar toe te kennen.

Reservetekort

Sinds 30 september 2015 heeft NN CDC Pensioenfonds een reservetekort omdat de beleidsdekkingsgraad (op dat moment 117%) was gedaald tot onder het voorgeschreven minimum (toen 118%). Om de beleidsdekkingsgraad te herstellen op het gewenste niveau heeft het fonds een herstelplan ingediend bij DNB. Uit de berekeningen in het herstelplan op basis van het voorgeschreven DNB-model verwacht het fonds de vereiste beleidsdekkingsgraad ruim binnen de gestelde termijn van 10 jaar te bereiken. Dit betekent dat het fonds op dit moment geen aanvullende maatregelen hoeft te nemen, zoals het verder beperken van toeslagverlening of zelfs het verlagen van pensioenen. Zolang het fonds een reservetekort heeft, moet het elk jaar opnieuw bepalen of de dekkingsgraad binnen de wettelijke termijn kan herstellen en of er aanvullende maatregelen nodig zijn. Dit is in het eerste kwartaal van 2018 gebeurd en leverde geen aanleiding voor bijstellingen of aanvullende maatregelen.

Haalbaarheidstoets

In het eerste kwartaal van 2018 heeft NN CDC Pensioenfonds de jaarlijkse haalbaarheidstoets uitgevoerd. Deze jaarlijkse haalbaarheidstoets analyseert of:

- ✎ Het verwachte pensioenresultaat op fondsniveau voldoende aansluit bij de door het fonds gekozen ondergrens.
- ✎ Het pensioenresultaat op fondsniveau in het slechtweerscenario niet te veel afwijkt van het gemiddeld verwachte pensioenresultaat.

De wettelijk voorgeschreven berekeningshorizon is 60 jaar en de doorrekening wordt uitgevoerd op basis van een uniforme scenarioset die DNB elk kwartaal ter beschikking stelt. Verder wordt verondersteld dat zowel de pensioenregeling als de premiestelling gedurende de berekeningshorizon niet wijzigen.

Het bestuur heeft in overleg met sociale partners de volgende grenzen vastgesteld voor wat betreft het pensioenresultaat:

- ✎ Het gemiddeld verwachte pensioenresultaat op fondsniveau: minstens 90%.
- ✎ De spreiding tussen het gemiddeld verwachte pensioenresultaat en het pensioenresultaat in een slechtweerscenario: maximaal 25%.

Het gemiddeld verwachte pensioenresultaat op fondsniveau is in deze toets 100%, hetgeen ruim boven de ondergrens van 90% is. De spreiding tussen het gemiddeld verwachte pensioenresultaat en het pensioenresultaat in een slechtweerscenario is 19%, hetgeen ruim onder de bovengrens van 25% is.

Uitvoeringskosten

De kosten van het fonds, exclusief die voor vermogensbeheer, waren in 2018 totaal € 1.935, oftewel € 355,24 (2017: € 357,78) per deelnemer. Deze kosten zijn geheel vergoed door de werkgever, naast het werkgeversdeel in de pensioenpremie.

De vermogensbeheerkosten worden gedeeltelijk door de werkgever vergoed, zie ook hetgeen over vermogensbeheerkosten is vermeld op [pagina 47](#) en [pagina 116](#).

Uitgesplitst naar de verschillende functies in het fonds zijn deze:

	2018	2017	2016	2015
Administratie	957	953	924	828
Kosten bestuursbureau*	438	453	395	531
Kosten bestuur	91	85	47	37
Overige governance kosten	95	131	118	105
Communicatie	209	171	211	201
Accountantscontrole	45	40	26	30
Certificering actuaris	26	25	25	22
Actuarieel advies	10	46	21	57
Juridisch en fiscaal advies	10	5	10	30
Contributies en bijdragen	41	23	19	5
Overige kosten	13	5	-	-
Totaal	1.935	1.937	1.794	1.845

* Van de totale kosten bestuursbureau ad € 769 (2017: € 807) heeft € 331 (2017: € 354) betrekking op vermogensbeheer en € 438 (2017: € 453) op de uitvoeringskosten.

4.4 Communicatiebeleid

In het vijfde jaar van de pensioenuitvoering bood NN CDC Pensioenfonds de deelnemers inzicht, overzicht en handelingsperspectief. Deelnemers werden geïnformeerd dat het fonds na 1 januari 2019 de pensioenuitvoering blijft uitvoeren. Verder voldeed het fonds aan veranderende wet- en regelgeving en werden nieuwe activiteiten ontwikkeld om met deelnemers op de werkvloer in gesprek te gaan.

Milestones waren de invoering van de Algemene Verordening Gegevensverwerking (AVG), het onderzoek naar de risicohouding onder deelnemers, het winnen van de Pensioen Pro innovatieprijs 2018 voor de Pensioenfonds Academie, livegang van de nieuwe website, verkiezingen voor een nieuw lid van het verantwoordingsorgaan namens de geleding werknemers en deelname aan de Pensioen3daagse. Leidraad bij deze activiteiten waren het beleidsplan en de vastgestelde thema's voor 2018.

Beleid 2018

In het communicatiebeleid zijn onderwerpen zoals de missie, visie, kernboodschappen, doelgroepen en middelen opgenomen.

Missie

NN CDC Pensioenfonds streeft naar het zorgvuldig uitvoeren van de CDC-pensioenregeling die door sociale partners (NN Group als werkgever en de bonden namens de werknemers) is overeengekomen. Deze uitvoering bestaat uit:

- ✎ Het voeren van een pensioenadministratie (verplichtingen/opgebouwde aanspraken) van deelnemers.
- ✎ Het optimaliseren van het pensioenresultaat binnen aanvaardbare risico's en kosten.
- ✎ Eerlijke en transparante communicatie.

Visie

Het fonds wil transparant zijn over al zijn activiteiten:

- ✎ Openheid over gevoerd beleid.
- ✎ Openheid over de resultaten.
- ✎ Openheid over de consequenties voor de deelnemers.
- ✎ Deelnemers bewust maken van hun pensioensituatie.

Thema's 2018

In een veranderende omgeving vond NN CDC Pensioenfonds het belangrijk om transparant te zijn over het gevoerde beleid, de resultaten en de consequenties voor de deelnemers. De voorbereiding van de nieuwe pensioenregeling en het investeren in de persoonlijke dialoog om de binding met deelnemers te versterken waren belangrijke thema's in 2018. Overige activiteiten:

- ✎ Voortzetten van correcte, evenwichtige, duidelijke en tijdige pensioencommunicatie. De deelnemer met zijn behoefte aan een realistisch pensioenbeeld met inzicht in

koopkracht, risico's en handelingsperspectief staat centraal. Het fonds helpt daarbij met gesegmenteerde communicatie, online tools en persoonlijke contacten op de werkvloer (workshops en pensioengesprekken).

- ✔ Deelnemers blijven helpen het 'juiste' loket te vinden voor pensioencommunicatie en informatie over het fonds. In 2018 zette de groei van het aantal 'unieke' deelnemers (zonder historie bij Pensioenfonds ING) verder door naar 36%. Dit betekent dat het fonds in toenemende mate te maken krijgt en rekening moet houden met een doelgroep die alleen CDC pensioen heeft opgebouwd.
- ✔ (Uit)bouwen van duurzame relaties met in- en externe stakeholders zoals de inzet van oud-deelnemers van de Pensioenfonds Academie als pensioenambassadeur binnen de organisatie.

Doelgroepen

In de verslagperiode is een gewogen mix van pensioencommunicatie en corporate communicatie ingezet, afgestemd op de behoeften van de gesegmenteerde doelgroepen:

- ✔ Ruim 5.200 medewerkers die vanwege hun arbeidsrelatie met NN Group sinds 1 januari 2014 pensioen opbouwen in de CDC-pensioenregeling. Een onderscheid kan worden gemaakt op basis van:
 - ✔ Leeftijd (20-35 jarigen, 35-45 jarigen, 45-58 jarigen en 58-67 jarigen).
 - ✔ Medewerkers die belangrijke veranderingen meemaken in hun leefsituatie, zoals ontslag, huwelijk, scheiding en arbeidsongeschiktheid.
 - ✔ Engelstalige medewerkers.
- ✔ Bijna 2.700 gewezen deelnemers en een kleine groep pensioengerechtigden (204) die aanspraken bij het fonds hebben opgebouwd en periodiek informatie ontvangen over hun pensioen. Ook zij maken belangrijke veranderingen mee in hun leefsituatie en krijgen informatie van het fonds tweetalig aangeboden.

- ✧ Interne stakeholders (verantwoordingsorgaan, werkgevers, HR, ondernemingsraad, platform pensioencommunicatie).
- ✧ Externe stakeholders (De Nederlandsche Bank (DNB), de Autoriteit Financiële Markten (AFM) en vakorganisaties).

De communicatie wordt waar nodig afgestemd met Pensioenfonds ING.

Online tools

Het fonds stimuleert deelnemers hun pensioen actief te monitoren zodat zij bewust worden van en inzicht krijgen in wat de pensioenregeling inhoudt, of het voldoende is en wat hun handelingsperspectief is. Daarbij heeft men de keuze uit de volgende online tools:

- ✧ **De pensioenplanner** geeft inzicht in de pensioensituatie (wat krijg ik straks en is het voldoende), de mogelijke acties en de impact van (en combinatie van) pensioenkeuzes op het pensioen. Van de deelnemers heeft inmiddels 44% de pensioenplanner een keer bezocht.
- ✧ **De Mijn Omgeving ('Mijn Pensioen')** geeft inzicht in het pensioen bij NN CDC Pensioenfonds (bedragen, toeslagen, UPO en nieuwe pensioenregeling) en toegang tot het zelf online regelen van pensioenzaken. In 2018 is het percentage deelnemers dat zich met een e-mailadres heeft geregistreerd op de Mijn Omgeving gestegen naar 92% (gewezen deelnemers: 64%, pensioengerechtigden: 84%).
- ✧ **Pensioen 1-2-3** geeft een gelaagd overzicht en inzicht in de CDC-pensioenregeling.
- ✧ **Mijnpensioenoverzicht.nl** geeft inzicht in AOW, opgebouwd en te bereiken pensioen, pensioen voor nabestaanden en life events. Van de deelnemers heeft meer dan 80% de site inmiddels bezocht.

Resultaten

In 2018 zijn er vijf onderzoeksmethoden ingezet om de realisatie van de communicatie-doelstellingen te monitoren.

Webstatistieken

In 2018 is de nieuwe website live gegaan met als doel de bezoeker meer overzicht, gemak van navigeren en relevante content te bieden. Zo staan de online tools, de nieuws-berichten, financiële updates en interviews van het fonds prominenter op de homepage.

Klankbordgroep

Het afgelopen jaar gaf de klankbordgroep van NN CDC Pensioenfonds feedback op de brief 'toeslagverlening over 2017'. Het fonds gebruikte de suggesties van de klankbordgroep om de functionaliteit en relevantie van de brief te verbeteren.

Digitale nieuwsbrieven

In 2018 zijn digitale nieuwsbrieven verstuurd naar (gewezen) deelnemers, pensioengerechtigden en abonnees met actueel nieuws over het fonds, pensioeninformatie gerelateerd aan life events en opinies. Doel is het pensioenbewustzijn te stimuleren en de lezers aan te zetten tot actie (handelingsperspectief). Het fonds zet flitspeilingen in om de relevantie en begrijpelijkheid van de nieuwsflitsen te meten. Tevens kunnen respondenten aangeven of ze de pensioenplanner al hebben bezocht.

Pensioenplanner

Elk kwartaal analyseert NN CDC Pensioenfonds de bezoekersstatistieken en bespreekt ontwikkelingen – zoals Wet Digitale Overheid – die invloed hebben op de pensioenplanner. Het fonds nam deel aan het jaarlijkse klantpanel om de klantbehoeften te vertalen naar verbetering van de functionaliteiten. De ervaringen uit de workshops 'inzicht in je pensioen' gaven hiervoor mede input.

Onderzoek risicohouding

In de periode van 6 tot en met 25 september 2018 heeft NN CDC Pensioenfonds 2.987 medewerkers van NN Group uitgenodigd om deel te nemen aan een online onderzoek naar de risicohouding. Dit leidde tot een respons van 19% (574 medewerkers). Naast pensioenbewustzijn, pensioen- en beleggingskennis werd ook het belang van zekerheid versus rendement onderzocht. Belangrijke uitkomst was dat NN Group medewerkers in alle leeftijdsgroepen bereid zijn (enig) risico te nemen maar in beperkte mate. Er wordt niet gekozen voor 100% zekerheid. Daarnaast onderschrijft de uitkomst van het onderzoek het huidige en strategische beleggingsbeleid van het fonds qua verhouding tussen de return en matching portefeuille.

In het onderzoek zijn tevens twee communicatiedoelstellingen gemeten, namelijk de algemene tevredenheid en het vertrouwen in het fonds. Gezien de marginale verschuivingen in de resultaten over de afgelopen jaren is besloten het onderzoek naar de overige doelstellingen uit te stellen tot 2019 als de nieuwe pensioenregeling is ingevoerd.

De belangrijkste bevindingen op basis van dit onderzoek zijn weergegeven in de volgende tabel.

	Resultaat
Algemene tevredenheid over fonds	75%
Heeft vertrouwen in het fonds	74%
Heeft kennis van pensioen	69%
Heeft pensioenplanner wel eens bezocht	44%
Verwacht (waarschijnlijk) voldoende inkomen na pensionering	79%
Vermijdt onzekere situaties	46%
Pensioenzekerheid is weten dat er nog pensioen is als men met pensioen gaat	81%
Weet dat pensioen voor circa 30% uit premies en circa 70% uit rendement bestaat	45%
Heeft kennis van beleggen	63%
Heeft vertrouwen in manier van beleggen door fonds	71%
Vindt rendement en zekerheid beide even belangrijk	38%

4.5. Integraal risicomanagement

Pensioenuitvoering brengt risico's met zich mee. Daarbij gaat het om financiële en niet-financiële risico's. Integraal risicomanagement is een kerntaak van het pensioenfondsbestuur. Het omvat de vaststelling van strategisch risicobeleid, de handhaving van dit beleid en het inrichten van risicomanagementprocessen om de feitelijk gelopen risico's te monitoren en om in te spelen op toe- en afname van risico's. Risicomanagement maakt deel uit van de besluitvormingsprocessen van het bestuur van het fonds, van het dagelijks werk van het bestuursbureau, van de aan derden uitbestede processen en het toezicht daarop. Een onafhankelijke integraal risicomanager ziet toe op de handhaving van het risicobeleid en rapporteert en adviseert direct aan het bestuur van NN CDC Pensioenfonds.

Risico's op de bestuursagenda

Het bestuur van NN CDC Pensioenfonds heeft een zestigtal risico's geïdentificeerd die zij volgt. Daarnaast is er aandacht voor ontwikkelingen die mogelijk buiten deze geïdentificeerde risico's vallen, onder meer door het nauwgezet volgen van de financiële markten, bestandsontwikkelingen en demografische ontwikkelingen. De geïdentificeerde risico's worden in principe jaarlijks herbeoordeeld, waarbij onder andere wordt bezien of een risico nog van toepassing is, of additionele risico's dienen te worden gevolgd en of de inschatting van het risico nog adequaat en acceptabel is.

Daarnaast bespreekt het bestuur elk kwartaal het integrale risicobeleid en de risico-ontwikkeling op basis van daarvoor opgestelde rapportages. Maandelijks bespreekt de integraal risicomanager met de bestuursleden van het cluster finance & risk de ontwikkeling van de risico's en de getroffen maatregelen om risico's te mitigeren. Iedere bestuursvergadering informeert de integraal risicomanager het bestuur over de laatste ontwikkelingen en meldt hij eventuele incidenten.

In 2018 is veel aandacht besteed aan:

- ❧ De processen bij State Street: In 2017 is de effectenbewaarfunctie van Kas Bank overgegaan naar State Street. Indien een uitbestede functie overgaat naar een andere uitvoerder brengt dit risico's met zich mee. Vanuit risicomanagement is het zaak een dergelijke overgang nauw te volgen en onder andere vast te stellen dat processen op een juiste manier in stand blijven dan wel worden aangepast aan de nieuwe situatie en dat de continuïteit van de dienstverlening in stand blijft en risico's waar nodig worden ondervangen door additionele werkzaamheden. De overgang van de effectenbewaarfunctie is naar behoren verlopen en is in 2018 afgerond.
- ❧ De beoogde nieuwe pensioenregeling: het bestuur heeft hierover meerdere malen overleg gevoerd met sociale partners. Vanwege het grote premiestuur van het fonds stelt het fonds eisen aan de minimale premiedekkingsgraad. Als in enig jaar niet aan deze premiedekkingsgraadseis wordt voldaan, zal de opbouw van het ouderdomspensioen voor dat jaar navenant moeten worden verminderd. Sociale partners hebben in maart 2019 een akkoord bereikt over een nieuwe cao. Onderdeel hiervan is een nieuwe pensioenovereenkomst. Deze wordt, nadat er een definitief akkoord wordt bereikt, door het fonds getoetst op juridische haalbaarheid, administreerbaarheid, communicatieve uitvoerbaarheid en financiële haalbaarheid.
- ❧ Het beleggingsbeleid: In het vierde kwartaal van 2018 is het strategisch beleggingsbeleid vastgesteld voor de komende jaren, mede gebaseerd op de ALM-studie die eind 2018 is uitgevoerd en het risicobereidheidsonderzoek dat het fonds onder zijn deelnemers heeft uitgevoerd in het derde kwartaal van 2018. De risicohouding die ten grondslag ligt aan het strategisch beleggingsbeleid is in overleg met de sociale partners en het verantwoordingsorgaan vastgesteld.

Risicobeleid NN CDC Pensioenfonds

De risicohouding van NN CDC Pensioenfonds voldoet aan de prudent person regel ('goed huisvaderschap') en komt voor de lange termijn tot uitdrukking in twee grenzen, als uitvloeisel van de periodieke haalbaarheidstoets. De eerste grens is een ondergrens van de mediaan van het pensioenresultaat van tenminste 90% op basis van de feitelijke dekkingsgraad. Dit betekent dat op basis van deze door De Nederlandsche Bank (DNB) voorgeschreven statistische toets een uitkomst van 90% van een volledig geïndexeerd pensioen acceptabel wordt geacht. De tweede grens is een bovengrens voor het verschil tussen de mediaan van het pensioenresultaat en het pensioenresultaat in een slecht weer scenario (de 5% slechtste scenario's) van 25%. Deze bovengrens wordt met ingang van de nieuwe pensioenregeling verhoogd naar 30%, om het extra risico van een vaste premie ten opzichte van een premie die meebeweegt met de rente te weerspiegelen.

Voor de korte termijn is de risicohouding terug te zien in de hoogte van het vereist eigen vermogen. Het vereist eigen vermogen is een door DNB voorgeschreven noodzakelijke buffer op basis van het risico dat het pensioenfonds loopt. Hiervoor geldt een bandbreedte van 119% tot 121%.

NN CDC Pensioenfonds sluit voor de indeling van risico's en het risicobeleid in de fondsdocumenten aan bij de hoofdindeling van het model Financiële Instellingen Risicoanalyse Methode (FIRM) van DNB. Volgens dit model zijn er twee soorten risico's:

- ❧ Financiële risico's: matching risico, marktrisico, krediet- en tegenpartijrisico en verzekeringstechnisch risico.
- ❧ Niet-financiële risico's: uitbestedingsrisico, IT risico, juridisch risico, operationeel risico, integriteitsrisico, reputatierisico en omgevingsrisico.

Financiële risico's

De financiële risico's komen in belangrijke mate tot uiting in het totale solvabiliteitsrisico van NN CDC Pensioenfonds. Anders gezegd: het risico dat het fonds nu of in de toekomst onvoldoende financiële middelen heeft om de pensioendoelstellingen waar te maken.

De pensioendoelstellingen van het fonds zijn een combinatie van de nominale opbouwambitie en het streven om jaarlijks toeslagen te verlenen op basis van prijsinflatie. Deze pensioendoelstellingen zijn vastgelegd in het pensioenreglement en in de overige fondsdocumenten.

Als maatstaven om de ontwikkeling van het solvabiliteitsrisico te bewaken, gebruikt NN CDC Pensioenfonds het vereist eigen vermogen (zie hiervoor) en de 'tracking error' op de nominale pensioenverplichtingen. De 'tracking error' geeft aan in welke mate de beleggingen de verplichtingen volgen in waarde bij ontwikkelingen in marktomstandigheden.

De bereidheid om financiële risico's te lopen komt concreet tot uitdrukking in het beleid voor het beperkt afdekken van renterisico en valutarisico en het beleid met betrekking tot het beleggen in obligaties, aandelen en vastgoed. Voor ieder van deze risico's zijn richtlijnen vastgelegd in het beleggingsplan. De optelsom van deze financiële risico's komt tot uitdrukking in het toegestane vereist eigen vermogen van 19 tot 21% en in de toegestane 'tracking error' van 7 tot 15%, gemeten op marktwaarde.

De vereist eigen vermogen maatstaf geeft het bestuur een indicatie van het risico op korte termijn (1 jaar) en betekent dat met een statistische waarschijnlijkheid van 97,5% in een jaar tijd het maximale verlies aan dekkingsgraad niet groter is dan 21%. De bereidheid tot het nemen van beleggingsrisico's is in overeenstemming met de afspraken in de pensioenovereenkomst, de CDC-premiefinanciering en de pensioenambities. De risicohouding wordt periodiek met de sociale partners en het verantwoordingsorgaan afgestemd en toegelicht.

De belangrijkste financiële risico's die NN CDC Pensioenfonds loopt zijn:

- ❖ Renterisico: door rentedalingen neemt de dekkingsgraad af. Dit renterisico wordt voor 40% afgedekt op basis van marktrente. Dit komt overeen met een afdekking van 60% op basis van de DNB rekenrente (de technische voorziening pensioenverplichtingen op de balans wordt vastgesteld op basis van deze DNB rekenrente). Een afname van de DNB rekenrente met 1%-punt leidt tot een daling van de dekkingsgraad met circa 12%-punt.
- ❖ Aandelenrisico en vastgoedrisico: koersverliezen op aandelen en vastgoedbeleggingen kunnen leiden tot een afname van de dekkingsgraad. In 2018 was circa 40% van het vermogen in deze categorieën belegd. Dit betekent dat bij 10% koersverlies de dekkingsgraad circa 4%-punt daalt.
- ❖ Valutarisico: er wordt wereldwijd in aandelen en vastgoed belegd. Het hieraan verbonden valutarisico wordt voor de zes belangrijkste valuta voor 80% tot 110% afgedekt. Verzwakking van vreemde valuta met 10% ten opzichte van de euro kan leiden tot een verlies aan dekkingsgraad met circa 1%-punt.
- ❖ Actuariële risico's: als deelnemers gemiddeld langer leven dan is verondersteld bij de premiestelling of als sprake is van een grotere toename van arbeidsongeschiktheid dan verondersteld, kan het fonds dekkingsgraad verliezen. Dit risico wordt beheerst door in de premiestelling en in het vaststellen van de voorzieningen met prudente grondslagen te rekenen. In 2016 zijn deze grondslagen geactualiseerd naar aanleiding van de nieuw gepubliceerde actuariële prognosetafels. Daarnaast is het fonds herverzekerd voor het geval zich grote verliezen voordoen ten aanzien van arbeidsongeschiktheid of sterfte. De herverzekering is in 2016 geëvalueerd en met drie jaar verlengd.
- ❖ Premierisico: de CDC-premie werd in de pensioenregeling zoals deze gold tot en met 2018 aan het begin van het jaar vastgesteld voor het hele jaar. Als gedurende het jaar de rente daalt ten opzichte van de rekenrente waartegen de premie is berekend, leidt dit tot een lagere bijdrage van de premie aan de solvabiliteit van het fonds.

In de pensioenregeling zoals deze geldt vanaf 1 januari 2019 is het premierisico sterker aanwezig. De premie is in 2018 door sociale partners vastgesteld voor een periode van vijf jaar en is niet afhankelijk van de hoogte van de rente.

Om de feitelijke ontwikkeling van de financiële risico's te monitoren maakt het fonds gebruik van een op dagelijkse basis bijgewerkte beleggingenadministratie, maandrapportages, periodieke scenario-analyses en per deelrisico vastgestelde limieten, richtlijnen en restricties. Deze liggen vast in het beleggingsplan en in de overeenkomsten met externe uitvoerders. Het bestuursbureau ziet toe op de naleving ervan en de risicomanager rapporteert hierover aan het bestuur.

Niet-financiële risico's

De niet-financiële risico's komen voor in de interne processen van het fonds en in de uitbestede processen, zoals rapportages, administratie, betalingen, vermogensbeheer, bewaarneming van effecten en communicatie. Aangezien de meeste en belangrijkste processen zijn uitbesteed, wordt specifiek op dit risico nader ingegaan als belangrijkste niet-financiële risico.

 Uitbestedingsrisico: Om dit risico te beheersen heeft NN CDC Pensioenfonds een uitbestedingsbeleid opgesteld en daarnaast zijn er richtlijnen voor de selectie en monitoring van externe managers vastgelegd. Operationeel risicomanagement is daarin een kritieke factor. Het beleid van het fonds voor de niet-financiële risico's is, om deze waar mogelijk te vermijden of door effectieve controle- en beheersingsmaatregelen zoveel mogelijk te verminderen. Het bestuursbureau is zodanig ingericht dat er continu toezicht is op de externe uitvoerders.

Verantwoord risico

Het fonds voert een CDC-pensioenregeling uit met tot en met 2018 een op jaarbasis vastgestelde premie. Daarin zoekt het steeds de balans tussen bescherming van de nominale pensioenen en het nastreven van rendement om pensioenen te kunnen verhogen met toekomstige toeslagen om de koopkracht bij inflatie te behouden.

4.6. Governance

Op basis van een weging van de voor- en nadelen van de verschillende bestuursmodellen is, mede op basis van de voorkeuren van de stakeholders, gekozen voor een paritair bestuursmodel, omdat dit het best past bij de verhoudingen binnen NN Group. Hoewel in de CDC-regeling alle financiële risico's bij de (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden liggen en de financiële risico's voor de werkgever beperkt zijn tot de hoogte van de jaarlijks te betalen pensioenpremie heeft werkgever NN Group ook wel degelijk belang bij een bestuurlijke inrichting die rekening houdt met zijn belangen en reputatie. NN Group hecht daarom aan vertegenwoordiging in het bestuur. Bovendien is NN Group bereid om in zijn rol als werkgever deskundigheid en beschikbaarheid van bestuursleden uit de eigen organisatie te waarborgen.

De vakbonden hechten sterk aan blijvende betrokkenheid bij de uitvoering. Zij zien zichzelf als belangenbehartiger van zowel actieve deelnemers als slapers en gepensioneerden en vinden dat zij met hun eigen deskundige medewerk(st)ers kunnen bijdragen aan een professionele uitvoering die in het belang is van die achterban. De ondernemingsraad heeft eveneens aangegeven het van belang te vinden om betrokken te blijven bij de uitvoering.

Deze betrokkenheid van vakbonden, werkgever en ondernemingsraad wordt weerspiegeld in de samenstelling van het bestuur en is bevorderlijk voor het draagvlak voor beslissingen en afstemming met stakeholders. Zeker in de periode richting de nieuwe pensioenovereenkomst per 1 januari 2019 heeft het paritaire model zijn waarde bewezen.

Bestuur van het fonds

In het bestuur van NN CDC Pensioenfondsen hebben zich in 2018 geen wijzigingen voorgedaan. Het namens ING voorgedragen bestuurslid, die volgens schema per 1 januari 2018 periodiek aftrad, is herbenoemd vanwege de behoefte aan continuïteit in het bestuur. Op grond van dit aftreedschema zouden verder per 1 januari 2019 op eigen verzoek aftreden een werkgeversvertegenwoordiger die is benoemd op voordracht van NN Group (met instemming van ING) en een werknemersvertegenwoordiger die is benoemd op voordracht van de COR NN (met instemming van de COR ING). Inmiddels zijn voor beide bestuurszetels kandidaten voorgedragen. De opvolgingsprocedure heeft echter meer tijd in beslag genomen, waardoor de wisseling van bestuursleden in 2019 plaatsvindt.

Bestuursvergaderingen

In 2018 heeft het bestuur veertien keer vergaderd. Daarnaast vonden telefonische vergaderingen en besluitvorming via e-mail plaats. De reguliere bestuursvergaderingen werden, waar nodig, afgesloten met een apart overleg tussen het bestuur en de integraal risicomanager. Eén of twee weken voor de reguliere bestuursvergaderingen kwamen de portefeuillehouders en het bestuursbureau bijeen ter voorbereiding van de bestuursvergaderingen.

In 2018 is onder andere over de volgende onderwerpen vergaderd:

- De ontwikkeling van de dekkingsgraad van het fonds tegen de achtergrond van de financiële markten (terugkerend onderwerp in elke vergadering).
- De administratieve, communicatieve, financiële en juridische aspecten van een nieuw te voeren pensioenregeling.
- De toets op uitvoerbaarheid, communiceerbaarheid, financierbaarheid en fiscaal/juridische haalbaarheid van de voorgestelde pensioenovereenkomst vanaf 1 januari 2019.

- ✔ Het beleggingsbeleid, waaronder maatschappelijk verantwoord beleggen en het beleggingsplan voor 2019.
- ✔ De ALM studie.
- ✔ Het herstelplan.
- ✔ De toeslagverlening.
- ✔ Het communicatiebeleid en de implementatie van communicatiemiddelen.
- ✔ De uitkomsten van het onderzoek naar risicobereidheid onder deelnemers.
- ✔ De invoering van de AVG-richtlijn en IORP II-richtlijn.
- ✔ De samenwerking met de raad van toezicht en het verantwoordingsorgaan.
- ✔ De samenwerking met Pensioenfonds ING.
- ✔ Het diversiteitsbeleid.
- ✔ De profielschetsen en voordrachten voor nieuwe bestuursleden.
- ✔ De contacten met DNB.

Vergaderingen portefeuillehouders

In principe vindt er iedere maand overleg plaats van de portefeuillehouders voor de clusters balansbeheer, finance & risk en pensioen, communicatie & governance. Er kunnen echter omstandigheden zijn waardoor een portefeuillehoudersoverleg geen doorgang hoeft of kan vinden (onvoldoende agendapunten, andere urgentere overleggen, vakantieperiode). Om die reden hebben het portefeuillehoudersoverleg pensioen, communicatie & governance en de portefeuillehouders overleggen balansbeheer en finance & risk in 2018 elk bijna maandelijks plaatsgevonden, naast enkele malen kort overleg per telefoon of via mail. Aan elk portefeuillehoudersoverleg namen medewerkers van het bestuursbureau deel, waardoor er intensief en direct, zowel in de breedte als in de diepte, overleg kon worden gevoerd met deskundigen. Tijdens deze vergaderingen werden de rapportages, dossiers en stukken ter besluitvorming in het voltallige bestuur voorbereid.

Deze werkwijze heeft voor een belangrijk deel bijgedragen aan de efficiency van de bestuursvergaderingen.

Risk assessment

Met ondersteuning van Partner in Compliance is een risk self assessment uitgevoerd met het voltallige bestuur. Dit met als doel om gezamenlijk vast te stellen waar de belangrijkste bronnen van onze risico's liggen, hoe de bestuursleden die risico's inschatten en in welke

mate het bestuur de uiteindelijk gelopen risico's ook acceptabel vindt oftewel de mate van beheersing adequaat acht. Daarbij is zowel een strategische risicoanalyse als een Systematische Integriteits Risico Analyse (SIRA) uitgevoerd. Naast een analyse van de risico's zijn daarbij ook de bestaande en zo nodig aanvullende beheersmaatregelen besproken. De behandelde thema's waren:

- ✔ Cybercrime: bescherming privacy en persoonsgegevens.
- ✔ Belangenverstrengeling (nevenfuncties, relatiegeschenken & privébelangen en privérelaties).
- ✔ Integriteitsrisico's zowel intern als bij uitbesteding.
- ✔ Sanctiewetgeving, witwassen en terrorismefinanciering.
- ✔ Corruptie (omkoping) en ontduiking fiscale wetgeving.
- ✔ Fraude (intern en extern).
- ✔ Maatschappelijk onbetamelijk gedrag.
- ✔ Voorwetenschap.
- ✔ Marktmanipulatie.
- ✔ Operationele risico's, waaronder uitbesteding en IT.
- ✔ Financiële risico's, waaronder renterisico en risico financiële markten.
- ✔ Toekomstbestendigheid in licht discussie over pensioenstelsel en uitvoeringsmodaliteiten.

Klachten- en geschillencommissie

De klachten- en geschillencommissie, waarin twee portefeuillehouders van het cluster pensioen, communicatie & governance zitting hebben, hoefde in 2018 niet bijeen te komen.

Geschiktheid bestuursleden

Om te inventariseren welke kwaliteiten het bestuur nodig heeft om goed te kunnen besturen en erop toe te zien dat de vereiste kwaliteiten in het bestuur aanwezig zijn, onderhouden

én verder ontwikkeld kunnen worden heeft het bestuur een geschiktheidsplan opgesteld. De competentiematrix is in 2018 geactualiseerd en bijgesteld, mede op basis van de 'Handreiking Geschikt pensioenfondsbestuur 2017' van de Pensioenfederatie. Daarbij is ook aandacht besteed aan de board room dynamics (teamdynamiek binnen het bestuur).

In het geschiktheidsplan staan de eisen die aan de individuele bestuursleden en aan het bestuur als geheel worden gesteld en de competenties die binnen het bestuur aanwezig dienen te zijn. Verder wordt daarin aangegeven op welke wijze de deskundigheid en competenties worden bevorderd en gewaarborgd. Om de geschiktheid van het bestuur en aanwezigheid van de noodzakelijke competenties binnen het bestuur te borgen is bij de twee nieuwe vacatures in het bestuur mede aan de hand van de competentiematrix vastgesteld over welke deskundigheid en competenties de nieuwe bestuursleden dienden te beschikken.

De kennis van de bestuursleden werd onder meer op peil gehouden door deelname aan diverse seminars, themadagen en bijeenkomsten. Verder boden de vergaderingen van de portefeuillehouders en sessies met externe deskundigen en adviseurs ruimte om dieper in te gaan op inhoudelijke vraagstukken.

Diversiteitsbeleid

Het bestuur hecht, gelet op het belang van betrokkenen bij een adequaat bestuurd pensioenfonds, grote waarde aan de geschiktheid van de bestuurders. Daarnaast hecht het bestuur ook aan diversiteit in alle organen van het fonds en zeker ook in het bestuur zelf. Daarbij gaat het niet alleen om geslacht en leeftijd, maar ook om verschillen in achtergrond en competenties van de diverse bestuursleden, om zo te kunnen bijdragen aan de benodigde verscheidenheid aan vaardigheden, culturen en zienswijzen in het bestuur en aan de representativiteit en herkenbaarheid van de belanghebbenden.

Dit betekent dat bij de invulling van vacatures in het bestuur naast de kwaliteit (kennis, kunde en ervaring) en professioneel gedrag van een kandidaat eveneens wordt gekeken naar aspecten als geslacht en leeftijd en zal worden bezien of nieuwe bestuursleden competenties en invalshoeken inbrengen die ertoe bijdragen dat besluitvorming vanuit verschillende invalshoeken en perspectieven plaatsvindt.

Bij de invulling van de vacature die per 1 januari 2018 ontstond door het periodieke aftreden van het huidige namens ING voorgedragen bestuurslid, woog de behoefte aan continuïteit in het bestuur iets zwaarder en daarom is het toen zittende bestuurslid voor herbenoeming voorgedragen. Bij de vervanging van de op grond van het aftreedschema vrijwillige aftredende werkgeversvertegenwoordiger en werknemersvertegenwoordiger begin 2019 heeft de diversiteit echter meer prioriteit gekregen. Er is aan de voordragende partijen nadrukkelijk verzocht om niet alleen te kijken of een kandidaat over de nodige kwaliteit (kennis, kunde en ervaring) en professioneel gedrag beschikt, maar ook naar aspecten als geslacht en leeftijd, met een sterke voorkeur voor een actieve deelnemer aan de CDC pensioenregeling van één van beide fondsen.

Dit gelet op de representativiteit en de herkenbaarheid van en voor de belanghebbenden. De voorgedragen kandidaten voldoen aan die vereisten en zorgen voor een meer divers bestuur.

Naleving Code Pensioenfondsen (Code)

In de Code Pensioenfondsen, die is opgesteld door de Pensioenfederatie en Stichting van de Arbeid, draait het om de drie functies van 'goed pensioenfondsbestuur': besturen, toezicht houden en verantwoording afleggen. Het is een gedragscode voor de sector en bestaat uit normen die de sector zichzelf oplegt. De Code is wettelijk verankerd en de normen in de Code zijn een aanvulling op wet- en regelgeving. Pensioenfondsen dienen de Code Pensioenfondsen via zelfregulering na te leven volgens het 'pas-toe-of-leg-uit'-beginsel. De Pensioenfederatie heeft de opzet van de Code Pensioenfondsen voor 2018 herschikt naar acht thematische rubrieken en gelijktijdig het aantal normen van 85 teruggebracht naar 65.

De Pensioenfederatie heeft de opzet van de Code Pensioenfondsen voor 2018 herschikt naar acht thematische rubrieken en gelijktijdig het aantal normen van 85 teruggebracht naar 65. De herziene Code Pensioenfondsen 2018 is in oktober 2018 in de Staatscourant gepubliceerd. NN CDC Pensioenfonds heeft getoetst of het de herziene Code naleeft en geconstateerd dat het voldoet aan de opgestelde normen. Aan norm 33 (In zowel het bestuur als in het VO is er tenminste één vrouw en één man. Er zitten zowel mensen van boven als van onder de 40 jaar in) wordt door het VO voldaan. In het bestuur zitten zowel mannen als vrouwen en met de benoemingen van de twee nieuwe bestuursleden in de loop van 2019 wordt ook aan het leeftijds criterium voldaan.

De checklist Code Pensioenfondsen is als bijlage bij het jaarverslag gevoegd.

IORP II-richtlijn

De IORP II-richtlijn moet op 13 januari 2019 volledig in de Nederlandse wetgeving zijn geïmplementeerd en leidt tot een gewijzigde Pensioenwet en overige wet- en regelgeving. Door deze wijzigingen wordt het fonds op verschillende gebieden geraakt, waaronder de introductie van sleutelfuncties en aanpassing van het beloningsbeleid. Vanaf 2019 kent NN CDC Pensioenfonds kent de volgende drie sleutelfuncties:

- ❧ Risicobeheerfunctie.
- ❧ Interne auditfunctie.
- ❧ Actuariële functie.

Om de geschiktheid en betrouwbaarheid van de sleutelfunctionarissen te waarborgen zijn functieprofielen opgesteld, waarin is aangegeven aan welke eisen deze functionarissen moeten voldoen. Dit functieprofiel is gebruikt als beoordelingskader bij de selectie en benoeming van de sleutelfunctionarissen en op basis daarvan is tot de volgende invulling gekomen:

- ❧ Het houderschap van de sleutelfuncties Actuarieel en Risicomanagement is belegd bij het bestuurslid dat tevens voorzitter is van het portefeuillehoudersoverleg finance & risk.
- ❧ De uitvoering van de sleutelfunctie actuariaat is belegd bij de certificerende actuaire Milliman en de uitvoering van risicobeheer sleutelfunctie bij de integraal risicomanager van het fonds.
- ❧ Het houderschap van de sleutelfunctie Interne audit is belegd bij de voorzitter van het bestuur en de uitvoering van de sleutelfunctie Interne audit bij PwC.

Op grond van de IORP II-richtlijn zijn ook aanpassingen gemaakt in het beloningsbeleid en het uitbestedingsbeleid van het fonds.

Overleg met sociale partners

Het bestuur heeft in 2018 periodiek overleg gehad met de werkgever en zeer intensief contact gehad met de sociale partners. Tijdens deze overleggen werden de volgende onderwerpen besproken:

- ❧ De nieuwe pensioenregelingen vanaf 1 januari 2019.
- ❧ De stand van zaken van het fonds in algemene zin.
- ❧ De financiële markten en de ontwikkeling van de dekkingsgraad.
- ❧ Het beleggingsbeleid en risicohouding.
- ❧ Het toeslagbeleid.
- ❧ Het herstelplan.
- ❧ De ontwikkeling van de uitvoeringskosten ten opzichte van het budget van het fonds.
- ❧ De profielschetsen voor bestuursleden in verband met vacatures door aflopende benoemingstermijnen in het bestuur per 1 januari 2019.
- ❧ Communicatie met de deelnemers.

Overleg voorzitters bestuur, verantwoordingsorganen en raad van toezicht

De voorzitter van het bestuur had maandelijks telefonisch contact met de voorzitter van de raad van toezicht en met de voorzitter van het verantwoordingsorgaan. Ook de directeur van het bestuursbureau nam hier aan deel. Het gaat hier om een informeel overleg, dat staat ingepland buiten de formele vergaderingen om. Daarnaast kan het contact tussen de verschillende fondsorganen zorgen voor verbinding, zonder dat het de vrijheid van die organen inperkt en partijen zich bij hun natuurlijke rol kunnen houden. Wel wordt uiteraard gezorgd voor een vastlegging, zodat ook ander bestuursleden en leden van de raad van toezicht en het verantwoordingsorgaan kennis kunnen nemen van het besprokene.

Overleg met raad van toezicht

Het bestuur heeft in 2018 vijf keer formeel overlegd met de raad van toezicht. Verder hebben leden van de raad van toezicht enkele bestuursvergaderingen en portefeuillehouders overleggen als toehoorder bijgewoond. Onderwerpen die daarbij aan de orde kwamen en waarover de raad van toezicht ook in adviserende zin met het bestuur heeft gesproken waren:

- ✔ Werkafspraken en afstemming gezamenlijke agenda voor 2018.
- ✔ Het beleid van het bestuur en boardroom dynamics (teamdynamiek binnen het bestuur).
- ✔ Het geschiktheidsplan, de competentiematrix en het diversiteitsbeleid.
- ✔ Profielschetsen, selectie en voordracht nieuwe bestuursleden.
- ✔ Het beloningsbeleid.
- ✔ De gevolgen van AVG-richtlijn en IORP II-richtlijn.
- ✔ De algehele (financiële) positie van het fonds.
- ✔ Het beleggingsbeleid en risicohouding.
- ✔ Maatschappelijk verantwoord beleggen.
- ✔ Communicatie met deelnemers en onderzoek risicobereidheid.
- ✔ De toekomst van het fonds in het licht van de verschillende discussies over een nieuw pensioenstelsel en varianten voor de uitvoering van pensioenregelingen.

Aan de raad van toezicht zijn ter goedkeuring in 2018 voorgelegd:

- ✔ Profielschets nieuwe bestuursleden.
- ✔ Jaarverslag 2017.
- ✔ Beloningsbeleid.

Een samenvatting van de bevindingen van de raad van toezicht en de reactie van het bestuur hierop staat op [pagina 109](#).

Overleg met verantwoordingsorgaan

Er waren drie reguliere vergaderingen van bestuur en verantwoordingsorgaan. Onderwerpen die met het verantwoordingsorgaan zijn besproken waren onder andere:

- ✔ De financiële markten en de ontwikkeling van de dekkingsgraad.
- ✔ Het beleggingsbeleid en risicohouding.
- ✔ De nieuwe pensioenregelingen vanaf 1 januari 2019.
- ✔ Het toeslagbeleid.
- ✔ Het herstelplan.
- ✔ Inrichting proces en voordracht nieuwe bestuursleden.
- ✔ Bezetting bestuursbureau en invulling werkgeverschap door het bestuur.
- ✔ Communicatie met deelnemers.
- ✔ Financiële positie van het fonds.
- ✔ Maatschappelijk verantwoord beleggen.
- ✔ De samenwerking met Pensioenfonds ING.
- ✔ De Pensioenfonds Academie.

Het verantwoordingsorgaan is om advies gevraagd in het kader van het beloningsbeleid en het communicatiebeleid.

Een samenvatting van de uitgebrachte adviezen, bevindingen en het oordeel van het verantwoordingsorgaan en de reactie van het bestuur hierop is te vinden op [pagina 92](#).

Overleg met ondernemingsraden

Er is in 2018 twee keer overleg geweest tussen een delegatie van het bestuur en een delegatie van de ondernemingsraden van NN Group en ING. Onderwerpen daarbij waren onder andere:

- De nieuwe pensioenregelingen vanaf 1 januari 2019.
- Bezetting bestuursbureau en invulling werkgeverschap door het bestuur.
- Communicatie met deelnemers.
- Financiële positie van het fonds.
- Maatschappelijk verantwoord beleggen.
- De samenwerking met Pensioenfonds ING.
- De Pensioenfonds Academie.
- Profielschetsen, selectie en voordracht nieuwe bestuursleden.

Pensioenfonds Academie

In samenwerking met de werkgevers NN Group en ING, ING CDC Pensioenfonds en Pensioenfonds ING is een Pensioenfonds Academie opgezet. Het doel van de Pensioenfonds Academie is onder meer het vergroten van betrokkenheid bij pensioenvraagstukken en de CDC fondsen onder jonge deelnemers, ook om op die manier bij te dragen aan het vergroten van de diversiteit binnen de diverse gremia door een toename van geschikte kandidaten.

De animo voor de Pensioenfonds Academie heeft de verwachtingen overtroffen. In totaal hebben meer dan 50 jonge medewerkers van NN Group en ING zich aangemeld voor de Academie. Hieruit is een startgroep van 19 medewerkers geselecteerd evenwichtig qua label (NN Group/ING) en man/vrouw verdeeld, die in het najaar van 2017 van start is gegaan. Helaas heeft die startgroep niet voltallig de eindstreep gehaald, onder meer wegens vertrek van deelnemers, verminderde interesse en ziekte. Dit was overigens vooraf onderkend als risicofactor.

Voor de opzet van de Pensioenfonds Academie is veel belangstelling getoond niet alleen binnen de eigen organisaties maar ook breder in de pensioensector. Inmiddels geldt de Pensioenfonds Academie als een 'best practise' en levert een positieve bijdrage aan het imago van de pensioenfondsen en werkgevers NN Group en ING. Zij kregen voor dit initiatief de Pensioen Pro innovatieprijs 2018. De jury noemde het 'Als innovatieve benadering belangrijker dan de tools die in deze categorie werden voorgedragen'. Pensioenfonds ING heeft inmiddels de eerste vruchten mogen plukken van het initiatief: bij de recente verkiezingen voor het Verantwoordingsorgaan (VO) stelden meerdere deelnemers vanuit de Pensioenfonds Academie zich kandidaat. Daarvan zitten drie jongere, vrouwelijke deelnemers sinds juli 2018 in het nieuwe VO.

Samenwerking met Pensioenfonds ING

Delegaties van de besturen van NN CDC Pensioenfonds, ING CDC Pensioenfonds en Pensioenfonds ING hebben twee keer informeel met elkaar overleg gepleegd over onderwerpen die de drie fondsen gelijkelijk raken, zoals AVG, IORP II-richtlijn en communicatie naar de gezamenlijke deelnemers en slapers. Ook de Pensioenfonds Academie was een onderwerp van samenwerking.

Bovendien waren er geregeld contacten tussen de bestuursbureaus van Pensioenfonds ING en de CDC fondsen, wat werd vergemakkelijkt doordat ze in hetzelfde gebouw en op dezelfde etage naast elkaar gehuisvest zijn. De onderlinge samenwerking is hierdoor bevorderd.

Toekomst pensioenstelsel

De bestuursleden hebben via diverse kanalen de discussies gevolgd rond het nieuwe pensioenstelsel in de Sociaal Economische Raad (SER), de politiek en de literatuur.

De verschillende varianten voor de invulling van het nieuwe pensioencontract die daarbij ter discussie staan zijn besproken. Daarbij is ook gekeken wat de impact voor NN CDC Pensioenfonds zou kunnen zijn van bepaalde voorstellen. Nu er geen Pensioenakkoord tot stand is gekomen is besloten ook de verdere gedachtenvorming daarover op een lagere intensiteit te zetten en de energie met name te richten op in de implementatie en goede uitvoering van de nieuwe pensioenregeling per 1 januari 2019.

Controle

Compliance officer

Het bestuur besprak elk kwartaal met de compliance officer de bevindingen op de naleving van de gedragscode en de controle op het naleven van de wet- en regelgeving op het gebied van compliance. Daaruit zijn geen bijzonderheden naar voren gekomen.

Accountant en actuaris

De verklaring van de controlerend accountant staat op [pagina 154](#). De actuariële verklaring is te lezen op [pagina 151](#).

Extern toezicht

In 2018 vond één maal formeel overleg tussen het bestuur en DNB plaats.

Onderwerpen die daarbij aan de orde kwamen waren:

- Actualiteiten DNB / Toezicht voor 2019.
- Stand van zaken nieuwe regeling per 1 januari 2019 en strategie richting toekomst.

- ✦ IORP II-richtlijn implementatie.
- ✦ Strategisch beleggingsbeleid.
- ✦ Samenstelling bestuur: aankomende wijzigingen in 2019.
- ✦ Samenstelling bestuursbureau.
- ✦ Update operationele aspecten (AZL, State Street).

Daarnaast was er regelmatig tussentijds (telefonisch) contact met DNB over diverse aangelegenheden.

Met de Autoriteit Financiële Markten (AFM) heeft in 2018 één informeel overleg plaatsgevonden om over de visie ten aanzien van risico's rondom communicatie van gedachten te wisselen.

DNB en de AFM legden het fonds geen toezichtmaatregelen op in de verslagperiode.

4.7. Verwachte ontwikkelingen komend jaar

De eerste maanden van 2019 is alle energie van NN CDC Pensioenfonds gericht op het adequaat implementeren en uitvoeren van de nieuwe pensioenregeling.

In dat kader zal ook extra aandacht worden besteed aan het communicatiebeleid. Het fonds acht het van het grootste belang dat open en transparant wordt gecommuniceerd met de deelnemer dat onder de nieuwe pensioenovereenkomst er een reële kans is dat de feitelijke premie in enig jaar ontoereikend kan zijn om de geambieerde pensioenopbouw te financieren, waar dit voorheen niet het geval was.

Tegelijkertijd zullen de geopolitieke ontwikkelingen, met name Brexit, de aandacht blijven trekken en ervoor zorgen dat financiële markten een volatiele periode tegemoet gaan. Deze ontwikkelingen zullen nauwlettend gemonitord worden en mede het tempo van aanpassingen van de strategische asset allocatie en het rente afdekkingsbeleid bepalen. Omdat met de nieuwe regeling er meer risico bij de deelnemers komt te liggen zal het fonds behoedzaam blijven opereren om de opgebouwde buffers zo veel mogelijk te behouden en indexatie in de toekomst mogelijk te maken.

Verder mag worden verwacht dat de discussie over een nieuw pensioenstelsel wordt voortgezet. Voorbereidend en mogelijk in aansluiting op die landelijke discussie over pensioenhervormingen gaan sociale partners met elkaar fundamentele met elkaar in gesprek over de arbeidsvoorwaarde pensioen en de uitvoering daarvan. Hierbij spelen de ontwikkelingen rond NN CDC Pensioenfonds en Delta Lloyd Pensioenfonds een rol.

NN CDC Pensioenfonds zal ook los van de discussie die sociale partners met elkaar voeren, in overleg met NN CDC Pensioenfonds, bezien hoe het kan zorgdragen voor een toekomstbestendige organisatie en governance.

Op die manier kan het fonds in de discussie beslagen ten ijs komen, rekening houden met de stakeholders en ervoor zorgen dat bij eventuele wijzigingen sprake is van evenwichtige belangenbehartiging.

Amsterdam, 22 mei 2019

Namens het bestuur van Stichting NN CDC Pensioenfonds,

A.L. Hollenkamp

Voorzitter

S. van Eijk

Bestuurder

Verslag verantwoordingsorgaan

5. Verslag verantwoordingsorgaan

Hoofdtaken verantwoordingsorgaan

Het verantwoordingsorgaan heeft als hoofdtaken:

- ❧ Advies: advisering van het bestuur over in het reglement verantwoordingsorgaan vastgelegde thema's.
- ❧ Verantwoording afnemen: jaarlijks een oordeel uitspreken over het handelen van het bestuur, over het door het bestuur uitgevoerde beleid en over beleidskeuzes voor de toekomst.

Het verantwoordingsorgaan richt zich bij het vormen van een oordeel op het door het bestuur gevoerde beleid of beleidsvoornemens en de belangenafwegingen die hierover binnen het bestuur plaatsvindt. De door sociale partners in de pensioenovereenkomst vastgelegde inhoudelijke pensioenafspraken inclusief de daarbij afgewogen belangen maken geen onderdeel uit van het vormen van het oordeel.

De samenstelling van het verantwoordingsorgaan is per eind 2018 als volgt:

- ❧ Hugo Baartman (voorzitter)
- ❧ Mehtap Andaç
- ❧ Nienke Boersma
- ❧ Monique Loef

Activiteiten / bronnen voor oordeelsvorming

De activiteiten van het verantwoordingsorgaan in de periode 1 januari tot en met 31 december 2018 zijn als volgt:

- ❧ 10 interne vergaderingen.
- ❧ 3 gezamenlijke vergaderingen met het bestuur waarin het verantwoordingsorgaan is bijgepraat over de gang van zaken.
- ❧ 1 jaarwerkvergadering met het bestuur, waarin jaarverslag en verslagen respectievelijk verklaringen van controleurs, verantwoordingsorgaan en raad van toezicht gezamenlijk zijn besproken.
- ❧ In het kader van de jaarrekening 2017 is overleg gevoerd met de certificerend actuaris en de externe accountant.
- ❧ 11 afstemmingsbesprekingen van de voorzitter verantwoordingsorgaan met de voorzitter van het bestuur en de voorzitter van de raad van toezicht. Aan dit overleg neemt ook de voorzitter deel van het verantwoordingsorgaan van ING CDC Pensioenfonds.
- ❧ 4 gezamenlijke vergaderingen met de raad van toezicht.

Uitgebrachte adviezen

In 2018 zijn geen adviezen uitgebracht.

Oordeel verantwoordingsorgaan

Bevindingen over (voorgenomen) beleid en uitvoering waarop het oordeel is gebaseerd

Algemeen

Het verantwoordingsorgaan wordt geïnformeerd door middel van regulier en incidenteel overleg met het bestuursbureau, het bestuur en het intern toezicht, door schriftelijke en mondelinge voorlichting en workshops en door middel van het digitale portaal waar het verantwoordingsorgaan toegang toe heeft.

Gedurende 2018 is er regelmatig gesproken met het bestuur over de nieuwe pensioenregeling per 1-1-2019. Het verantwoordingsorgaan is positief dat het bestuur de werkgever en sociale partners pro-actief heeft geïnformeerd over de uitvoeringskaders van een dergelijke nieuwe regeling en (specifiek) de tijd die nodig is om een nieuwe regeling te implementeren, gezien de uitloop van de cao-gesprekken. Het verantwoordingsorgaan waardeert de constructieve gesprekken met het bestuur en het bestuursbureau en gedeelde kennis hierover. Met het uitstel van de invoering van de nieuwe cao is er nog geen concreet advies gevraagd aan het verantwoordingsorgaan.

Norm

Als norm hanteert het verantwoordingsorgaan de plannen van het bestuur, de uitlegbaarheid van de besluitvorming naar de verschillende groepen deelnemers en een evenwichtige besluitvorming.

Waarneming

De samenwerking met het bestuur is open en effectief. De informatieverstrekking is tijdig en de kwaliteit van de bestuur stukken is goed. Wij bedanken het bestuur voor de constructieve

samenwerking. Aanvullend wil het verantwoordingsorgaan ook het bestuursbureau en de raad van toezicht bedanken voor de samenwerking.

Conclusie

Het verantwoordingsorgaan is van oordeel dat het bestuur in 2018 op een zorgvuldige wijze invulling heeft gegeven aan de uitoefening van hun taak en aan de uitvoering van een consistent beleid.

Aanbevelingen aan het bestuur

Op basis van het oordeel en de bevindingen over 2018 doet het verantwoordingsorgaan de volgende aanbevelingen aan het bestuur:

Documentatie van de belangenafweging

Tijdens de overleggen die het verantwoordingsorgaan heeft gevoerd komt naar voren dat het bestuur de belangenafweging scherp voor ogen houdt. In de documentatie komt dit niet altijd naar voren. Wij raden het bestuur aan bij relevante onderwerpen deze afweging te documenteren.

Visie toekomstige positie pensioenfonds

Door het samengaan met Delta Lloyd heeft Nationale-Nederlanden als werkgever drie ondernemingspensioenfondsen, NN CDC Pensioenfonds, Pensioenfonds ING en Delta Lloyd Pensioenfonds. Wij adviseren het bestuur een visie te vormen over de samenwerkingsvorm die zij wenselijk acht voor de toekomst.

De diversiteit en de representativiteit in het bestuur.

Gezien de samenstelling van het deelnemersbestand zou minimaal één lid jonger dan veertig jaar gepast zijn. Daarnaast zijn slechts enkele bestuursleden, ondanks de keuze voor een paritair bestuursmodel, actief deelnemer in het fonds.

Het verantwoordingsorgaan zal in 2019 aandacht blijven vragen voor de juiste balans in de diversiteit van het bestuur. Het verantwoordingsorgaan is nog steeds enthousiast over het initiatief van de Pensioenfonds Academie in 2017 en zou graag het bestuur willen vragen hoe zij een verdere invulling hiervan zien.

Aandachtsgebieden 2019

Het verantwoordingsorgaan zal in 2019 specifiek aandacht besteden aan:

- ❧ Pensioenregeling 2019 en 2020.
- ❧ De impact en evaluatie van de implementatie IORP-II richtlijn.
- ❧ Evaluatie beleggingsbeleid en implementatie nieuwe beleggingscategorieën.
- ❧ Samenwerking tussen de verschillende organen van het fonds.
- ❧ Evaluatie communicatiebeleidsplan 2019.
- ❧ Opleidingen en bewaken continuïteit verantwoordingsorgaan NCP.
- ❧ Evaluatie uitbestedingspartners.

Den Haag, april 2019

Reactie van het bestuur op het oordeel van het verantwoordingsorgaan

Het bestuur dankt het verantwoordingsorgaan (VO) voor het uitgebrachte oordeel over 2018. Het bestuur is verheugd dat het VO van mening is dat het bestuur in 2018 op een zorgvuldige wijze invulling heeft gegeven aan de uitoefening van haar taak en aan de uitvoering van een consistent beleid. Het doet het bestuur daarnaast genoeg te constateren dat het VO de samenwerking met het bestuur als open en effectief ervaart, en het VO tevreden is met betrekking tot de tijdigheid en kwaliteit van informatieverstrekking.

Het VO geeft een drietal aanbevelingen aan het bestuur. Op deze aanbevelingen gaat het bestuur graag nader in.

Het bestuur zal gedurende 2019 nog nadrukkelijker aangeven richting het VO hoe invulling is gegeven aan evenwichtige belangenafweging. Gedurende het jaar 2019 zal de nieuwe pensioenregeling van NN Group als werkgever vormgegeven dienen te worden door het pensioenfonds. Bij dit traject zal het VO nauwgezet betrokken worden en zal het aspect van evenwichtige belangenafweging ook een grote rol spelen.

Het VO snijdt terecht het grote belang aan van de te vormen visie op de toekomst, gegeven de verschillende ondernemingspensioenfonds waar NN Group als werkgever te maken heeft. Einde 2018 en begin 2019 zijn reeds een aantal gesprekken gevoerd, deze hebben echter niet geleid tot een concreet vervolg. Het bestuur blijft met de verschillende partijen in gesprek, gericht op samenwerking en toekomstbestendigheid.

Voor wat betreft de diversiteit en representativiteit binnen het bestuur is gedurende 2018 reeds uitvoerig contact geweest met het VO. Het bestuur onderschrijft het belang van diversiteit en heeft daarom bij het traject van de benoeming van twee nieuwe bestuursleden hier nadrukkelijk rekening mee gehouden. Richting de partijen die de nieuwe bestuursleden voor

zouden dragen (respectievelijk de werkgever en ondernemingsraad) is dit ook nadrukkelijk gecommuniceerd. De twee nieuwe bestuursleden die inmiddels in 2019 zijn aangetreden zijn actief deelnemer in de pensioenregeling van het fonds en hebben beiden een jongere leeftijd.

Het bestuur wil het VO danken voor de constructieve samenwerking over 2018. We zien uit naar de samenwerking in 2019, inclusief het gesprek over de door het VO genoemde aandachtsgebieden voor dat jaar.

Amsterdam, mei 2019

Rapport

raad van toezicht

006

Rapport raad van toezicht

Algemeen

De raad van toezicht (hierna: de raad) bestaat uit drie personen. De leden zijn benoemd op basis van vooraf vastgestelde profielschetsen, met daarin opgenomen eisen ten aanzien van geschiktheid/deskundigheid, competenties, onafhankelijkheid en beschikbaarheid en na een bindende voordracht van het verantwoordingsorgaan. De leden zijn:

- ✧ Irene Vermeeren, voorzitter, aandachtsgebieden governance, pensioenregeling en communicatie, eerste benoemingstermijn loopt tot 2021.
- ✧ Pim Baljet, aandachtsgebieden vermogensbeheer en balansmanagement, eerste benoemingstermijn loopt tot 2021.
- ✧ Erwin Capitain, aandachtsgebieden risicomanagement en financiële opzet, eerste benoemingstermijn loopt tot 2021.

Alle leden hebben aangegeven naast de andere werkzaamheden die zij vervullen voldoende tijd beschikbaar te hebben voor het fonds. Zij voldoen aan de VTE-score zoals die voor bestuurders en leden van een raad van toezicht voor pensioenfondsen wordt gehanteerd.

Alle leden zijn onafhankelijk. Zij zijn geen (gewezen) deelnemer of pensioengerechtigde in het fonds en hebben ook geen zakelijke belangen bij het fonds. Hoofd- en nevenfuncties van de leden van de raad zijn vermeld in het jaarverslag.

De beloning bedraagt voor de voorzitter € 20.521 per jaar (2018) en voor de overige leden € 10.260 per jaar (2018) en wordt jaarlijks geïndexeerd met de consumentenprijsindex alle huishoudens, van oktober tot oktober.

Werkwijze

De raad kan beschikken over alle bestuursstukken van het fonds en heeft – in overleg met het bestuur – toegang tot alle gremia en het bestuursbureau van het fonds. Als daar aanleiding toe is, nodigt de raad het bestuur of het bestuursbureau uit om nadere toelichtingen te geven.

De raad heeft in 2018 6 maal vergaderd. Daarnaast heeft de raad 5 maal vergaderd met het bestuur, waarvan 1 keer inzake het jaarverslag, en 4 maal met het verantwoordingsorgaan. Leden van de raad wonen jaarlijks een aantal bestuursvergaderingen en bijeenkomsten van het portefeuliehoudersoverleg bij (in 2018 twee maal het overleg Pensioen, Communicatie & Governance, één maal Balansbeheer en twee maal Finance & Risk). Daarnaast is er maandelijks een overleg tussen de voorzitters van het fonds, de raad en het VO. Voorts heeft er één maal overleg met de werkgever plaats gevonden.

Naast de formele/reguliere bijeenkomsten is er in 2018 met enige regelmaat inhoudelijk overleg geweest met portefeuliehouders en/of leden van het bestuursbureau betreffende onder andere zaken rondom de inrichting en uitvoering van het balansmanagement in brede zin.

De raad wordt proactief geïnformeerd over belangrijke beleidsbeslissingen van het fonds, ook als die niet de goedkeuring van de raad behoeven.

De raad stelt jaarlijks toezichtthema's vast. Voor 2018 waren dat:

- Voortzetting pensioenregeling en uitvoering met ingang van 2019.
- Toekomstbestendigheid samenwerking ICP en NCP.
- Samenwerking met Pensioenfonds ING.

- ✓ Personele invulling Bestuursbureau.
- ✓ Successieplanning Bestuursleden.
- ✓ Voortgang Maatschappelijk Verantwoord Beleggen (MVB) -beleid en instrumentarium renteaftdekking.
- ✓ Impact IORP-II (Three Lines of Defence, onafhankelijke interne audit/actuarie).
- ✓ Risicobereidheidsonderzoek & uitkomsten.

De raad legt verantwoording af over de uitvoering van zijn taken en de uitvoering van zijn bevoegdheden aan het verantwoordingsorgaan. In overleg met de werkgever is de wettelijke verantwoordingsplicht aan de werkgever belegd in de verantwoording aan de (werkgeversdelegatie in) het verantwoordingsorgaan.

Toezietskader

De raad heeft tot taak toezicht te houden op het beleid van het bestuur en op de algemene gang van zaken in het pensioenfonds. De raad ziet toe op adequate risicobeheersing en evenwichtige belangenafweging door het bestuur en staat het bestuur met raad terzijde en draagt op die wijze bij aan de kwaliteit en de effectiviteit van de organisatie en de besturing, alsmede aan een integere en beheerste bedrijfsvoering. Tevens heeft de raad een aantal goedkeuringsrechten ten aanzien van besluiten van het bestuur.

De taak van de raad wordt bepaald door het wettelijk kader, inclusief de nieuwe Code Pensioenfonds 2018 en de statuten en reglementen van het fonds.

Bij de uitvoering van zijn werkzaamheden past de raad de VITP-Toezichtcode toe. Toepassing is niet wettelijk verankerd, maar wel aanbevolen door de VITP (Vereniging Interne Toezichthouders Pensioensector). De raad heeft vooruitlopend hierop deze principes en normen reeds toegepast bij haar toezicht in 2018. De toepassing is op basis van het principe “pas toe of leg uit”.

De 4 principes en de normen zijn als volgt:

1. De zorg voor het pensioen van de deelnemer is leidend voor het toezicht houden.
2. De toezichthouder is zich bewust van zijn verantwoordelijkheid als toezichthouder en gedraagt zich daarnaar.
3. Toezichthouders dragen zorg voor hun geschiktheid en de effectiviteit van hun werkzaamheden.
4. De toezichthouders leggen verantwoording af over en zijn aanspreekbaar op het gehouden toezicht.

De oordeelsvorming van de raad conform het normenkader onder principe 1 is uitgewerkt in de paragraaf 'bevindingen en aanbevelingen'. In de paragrafen 'algemeen' en 'werkwijze' wordt toegelicht op welke wijze het normenkader onder principes 2 t/m 4 fonds specifiek is uitgewerkt.

Goedgekeurde besluiten

Op grond van de Pensioenwet behoeven een aantal bestuursbesluiten de goedkeuring van de raad. De raad heeft in 2018 zijn goedkeuring verleend aan de volgende besluiten:

- ✓ De vaststelling van het bestuursverslag en de jaarrekening over 2017.
- ✓ Een profielschets voor een nieuw te benoemen bestuurslid met aandachtsgebied Risk & Finance en een profielschets voor een nieuw te benoemen bestuurslid met aandachtsgebied Pensioen, Communicatie en Governance.
- ✓ De voorgenomen benoeming van Ingmar Minderhoud (werknemersvertegenwoordiger).
- ✓ De voorgenomen benoeming van Anna Timmermans (werkgeversvertegenwoordiger).
- ✓ De profielschetsen van de sleutelfunctiehouders.

De raad heeft over de vaststelling van het jaarverslag en de jaarrekening over 2018 overleg gevoerd met het bestuur, het verantwoordingsorgaan, de accountant en de certificerende actuaris. Op grond hiervan heeft de raad op [DATUM] het besluit tot vaststelling van het jaarverslag en de jaarrekening goedgekeurd.

Uitgebrachte adviezen

De raad heeft in 2018 geadviseerd/geklankbord inzake:

- ✔ De nieuwe pensioenregeling:
 - ✔ Strategie ten aanzien van de nieuwe pensioenregeling.
- ✔ De zelfevaluatie van het bestuur.
- ✔ De strategie ten aanzien van de toekomstige inrichting van de pensioenuitvoering.
- ✔ De governance rondom het vermogensbeheer.
- ✔ Het risicobereidheidsonderzoek.
- ✔ De ALM-analyse.
- ✔ Het dynamisch renteafdekkingsbeleid.
- ✔ Het aanpassen van de governance om te voldoen aan de in 2019 geldende IORP-II richtlijn.

Opvolging aanbevelingen uit toezichtrapport 2017

Het bestuur is met de aanbevelingen van de raad in het toezichtsrapport over 2017 op een consciëntieuze wijze omgegaan. Aanbevelingen die met name aandacht verdienen zijn:

✔ Diversiteit bestuur

Uit het oogpunt van diversiteit is het beperkte aantal deelnemers (actieve werknemers) in het bestuur van het fonds een belangrijk aandachtspunt. Dit punt is, naar tevredenheid van de raad, door het bestuur bij de voordragende partijen onder de aandacht gebracht, in de profielschetsen voor bestuursleden meegenomen en in de benoemingen geëffectueerd.

↳ Divergentie van ING CDC Pensioenfonds en NN CDC Pensioenfonds

Het verschil tussen ICP en NCP neemt toe en de raad heeft het bestuur verzocht om hier aandacht aan te schenken. Het bestuur heeft aan dit verzoek opvolging gegeven, zoals bijvoorbeeld bij de uitvraag inzake de risicohouding. Omdat de divergentie tussen de fondsen naar verwachting verder zal toenemen, blijft dit een belangrijk aandachtspunt.

↳ Uitvraag risicohouding

In 2018 is de risicohouding van de deelnemers onderzocht. De raad merkt op dat het ook zinvol zou zijn geweest om dit bij gewezen deelnemers en de pensioengerechtigden te onderzoeken, zoals de raad ook kenbaar heeft gemaakt aan het bestuur.

↳ Maatschappelijk Verantwoord Beleggen (MVB)

In 2018 is het MVB-beleid een aantal keren aan de orde gekomen. Het bestuur heeft bewust gekozen om geen uitvraag naar de risicohouding ten opzichte van het MVB-beleid te doen bij de deelnemers, gewezen deelnemers en de pensioengerechtigden. Mede gelet op het maatschappelijk belang van het MVB-beleid en het belang dat de werkgever hieraan hecht, blijft het MVB-beleid ook in 2019 een belangrijk aandachtspunt voor de raad.

↳ Uitbesteding / Risicomanagement

De ontwikkelingen met betrekking tot een nieuwe pensioenstelsel waren en zijn een belangrijk aandachtspunt. Het bestuur heeft hier in 2018 naar het oordeel van de raad goed invulling aan gegeven door de ontwikkelingen op dit vlak goed te volgen. In dit verband is ook uitdrukkelijk aandacht besteed aan het innovatie- en aanpassingsvermogen van de uitbestedingspartners en dan met name AZL.

↳ Samenstelling bestuursbureau

De raad heeft naar tevredenheid geconstateerd dat het bestuur in 2018 heeft zorg gedragen voor een goede kwalitatieve en kwantitatieve invulling van het bestuursbureau.

Voor zover nodig wordt hierna nader ingegaan op de aanbevelingen uit het toezichtrapport 2017.

Code Pensioenfondsen

De raad betreft de Code Pensioenfondsen bij het interne toezicht. In algemene zin gesteld, wordt de Code Pensioenfondsen door het bestuur op een consciëntieuze wijze toegepast. Dit geldt ook voor 2018 waarin de Code Pensioenfondsen door het fonds is nageleefd, dit echter met uitzondering van (de strekking) van de volgende normen:

Norm 7 – draagvlak MVB-beleid

Op grond van deze norm borgt het bestuur dat er onder de belanghebbenden draagvlak bestaat voor het MVB-beleid. Strikt genomen, heeft het bestuur aan deze norm voldaan doordat er regelmatig overleg is geweest met het VO. Zoals reeds opgemerkt, was de uitvraag naar de risicohouding echter ook een goed moment geweest om de houding van de (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden te peilen met betrekking tot het MVB-beleid, waardoor het draagvlak had kunnen worden versterkt.

Norm 31 en 33 – diversiteit

Op grond van deze norm dient het verantwoordingsorgaan en het bestuur voldoende divers te zijn. Aangezien in 2018 er geen bestuurslid jonger dan 40 jaar was, voldeed het bestuur strikt genomen niet aan deze norm. Wetende de cyclus van herbenoemingen en de inspanningen van het bestuur daartoe, vertrouwt de raad erop dat de diversiteit in 2019 beter zal worden ingevuld.

Daar waar nodig wordt onder ‘bevindingen en aanbevelingen’ nader op de normen uit de Code Pensioenfondsen ingegaan.

Bevindingen en aanbevelingen

Missie, visie en strategie

De raad constateert dat de missie, visie en strategie dateren van datum oprichting van pensioenfonds in 2014. De raad geeft het bestuur in overweging om te toetsen of de huidige formulering van de missie, visie en strategie gezien de diverse ontwikkelingen de afgelopen vijf jaar heroverweging behoeft.

Besturing

2018 was een jaar dat, mede gelet op het einde van de termijn van de krachtens de ondernemings-cao geldende pensioenovereenkomst, extra aandacht heeft gevraagd van het bestuur. De raad spreekt zijn waardering uit, voor de aanvullende inspanningen die het bestuur in dit verband heeft geleverd.

De raad heeft tot zijn tevredenheid geconstateerd dat het bestuur, mede door de nieuwe bezetting van het bestuursbureau, zich meer op besturen heeft kunnen richten en minder aandacht heeft moeten schenken aan operationele zaken. Daarnaast heeft de raad geconstateerd dat het bestuur ook op adequate wijze invulling heeft gegeven aan zijn rol als werkgever van het bestuursbureau.

Bedrijfsvoering

De raad constateert dat in algemene zin de interne bedrijfsvoering van het fonds, en dan met de aansturing en de interne communicatie, in 2018 sterk is verbeterd ten opzichte van voorgaande jaren.

Een wijziging is de benoeming van sleutelfunctiehouders voor actuariaat, risicomanagement en interne audit. Dit in het kader van de invoering van Europese wetgeving (IORP-II) in 2019.

Het bestuur heeft regelmatig geklankbord met de raad over deze wijzigingen en de input van de raad is meegenomen in de besluitvorming.

Het risicomanagement krijgt veel aandacht. Er is een goed onderbouwd risicobeleid dat jaarlijks herijkt wordt. Alle kernrisico's worden gemonitord. Er wordt hierbij gebruik gemaakt van een dashboard en is het bestuur gestart met de doorontwikkeling van dit dashboard en de inrichting van het risicomanagement.

De uitbesteding is effectief en kwalitatief goed. Er is in 2018 extra aandacht besteed aan de verbetering van het aanpassingsvermogen bij de partijen waaraan is uitbesteed en we bevelen aan dit voort te zetten in 2019. Dit mede met het oog op mogelijke uitkomsten van de discussies in de politiek over het pensioenstelsel. Verder is er voortgang gemaakt met het inregelen van de administratieve processen rondom het vermogensbeheer na de overgang naar een andere custodian. De inrichting hiervan is afgerond.

De kwaliteit wordt gemonitord op basis van vastgelegde prestatie-indicatoren. De kwaliteit van de vaste adviseurs/certificeerders wordt jaarlijks geëvalueerd. De raad heeft kennis genomen van deze evaluatie en vastgesteld dat hieraan goede aandacht wordt gegeven. In 2018 heeft het bestuursbureau adequate aandacht gegeven aan de invoering van de AVG (privacy wetgeving). Alle noodzakelijke maatregelen zijn getroffen. De raad meent dat een en ander goed is ingeregeld.

Beleid

Financiële positie

De raad wordt periodiek geïnformeerd over de ontwikkeling van de financiële positie. De financiële positie van het fonds is op basis van de marktwaardedekkingsgraad in 2018 licht verslechterd.

Er is evenwel geen sprake van een dekkingstekort; wel van een reservetekort. Er heeft in tegenstelling tot de recente voorgaande jaren geen verder herstel plaatsgevonden. Dit is een direct gevolg van de tegenvallende ontwikkelingen op de financiële markten en met betrekking tot de ontwikkeling van de marktrente in met name het vierde kwartaal van 2018. De situatie van reservetekort zal voorlopig aan de orde blijven en daarmee is de financiële positie van het fonds enigszins kwetsbaar.

De kosten van het fonds worden adequaat beheerst. In 2018 zijn de uitvoeringskosten licht gestegen ten opzichte van 2017, maar wel onder de benchmark met vergelijkbare ondernemingspensioenfondsen.

Balansmanagement

In 2018 zijn een belangrijk aantal van de door de raad benoemde toezicht thema's voortvarend door bestuur en bestuursbureau ter hand genomen. Zo is de risicobereidheid van de actieve deelnemers van beide fondsen via een uitvraag geanalyseerd en vastgesteld. De uitkomst van deze uitvraag zal wanneer er duidelijkheid komt over een nieuwe pensioenregeling in 2019 nog meegenomen moeten worden bij de vaststelling van het strategische beleggingsbeleid van het fonds.

Daarnaast is ruime aandacht besteed aan de verdere versterking van de governance rondom het vermogensbeheer en balansmanagement. De operationele inrichting, waaronder het mogelijke gebruik rentederivaten, van de uitvoering van het rente afdekkingsbeleid is ingezet.

Tevens zijn de modus operandi van het dynamische renteafdekkingsbeleid inhoudelijk aangescherpt en eind 2018 vastgesteld door het bestuur. De strategische renteafdekking is in afwachting van de uitkomsten van de nog uit te voeren ALM-analyse ongewijzigd

op 50% gebleven. In de huidige economische en monetaire omstandigheden is nog immer sprake van zeer lage renteniveaus. De raad beveelt het bestuur tegen die achtergrond aan de gedefinieerde triggerniveaus van het dynamische renteafdeckingsbeleid jaarlijks vanaf 2019 te evalueren.

Tegen de achtergrond dat de regionale allocatie van de aandelenportefeuille reeds langdurig, met redenen omkleed, afwijkt van de standaard marktkapitalisatie gewogen wereldindex gemeten aan de MSCIAC-index onderschrijft de raad het voornemen van het bestuur om in 2019 onderzoek te gaan doen naar een verdere optimalisatie van de regionale aandelenallocatie.

De pensioenovereenkomst & uitvoeringsovereenkomst

In 2018 hebben zich een aantal belangrijke ontwikkelingen voortgedaan met betrekking tot de pensioenovereenkomst en uitvoering daarvan. De pensioenovereenkomst maakt onderdeel uit van de cao bij werkgever, welke afliep op 31 december 2018. In het verlengde hiervan heeft werkgever de uitvoeringsovereenkomst opgezegd tegen 31 december 2018, hetgeen aan het einde van 2018 is ingetrokken door de werkgever. Cao-partijen zijn in onderhandeling getreden over een nieuwe pensioenovereenkomst vanaf 1 januari 2019, als onderdeel van een geheel nieuwe bedrijfs-cao bij werkgever. Het bestuur heeft de werkgever en sociale partners geïnformeerd en geadviseerd over de uitgangspunten van het bestuur ten aanzien van de uitvoerbaarheid van een nieuwe pensioenregeling. Het bestuur is hierin standvastig gebleken en heeft werkgever en cao-partijen kunnen overtuigen van zijn uitgangspunten en de noodzakelijke timing in het bijzonder. Het bestuur is naar mening van de raad voortvarend te werk gegaan en heeft zich ondanks het uitblijven van een sluitend onderhandelingsresultaat voor 31 december 2018 positief en welwillend opgesteld jegens de diverse stakeholders. De raad spreekt zijn waardering uit voor het acteren van het bestuur in deze.

De Raad beveelt het bestuur aan om op proactieve wijze te (blijven) bijdragen aan de totstandkoming van een nieuwe pensioenovereenkomst en uitvoering daarvan in het belang van de diverse stakeholders.

Tot slot heeft de raad geconcludeerd dat het bestuur op constructieve wijze heeft bijgedragen aan de werkgroep, geïnitieerd door de werkgever, die onderzoek heeft verricht naar een mogelijke toekomstige inrichting van het pensioenfonds en haar bestuursbureau al dan niet in (verdere) samenwerking met (de bestuursbureau's van) ING CDC Pensioenfonds, Pensioenfonds ING en Pensioenfonds Delta Lloyd. De raad doet de aanbeveling om met het oog op eventuele verdergaande divergentie van NN CDC Pensioenfonds en ING CDC Pensioenfonds aan de mogelijke toekomstige inrichting van het pensioenfonds en haar bestuur bureaus aandacht te blijven besteden; niet alleen op initiatief van de werkgever maar ook uit eigen beweging. Hierbij kan in het bijzonder aandacht besteed worden aan mogelijke (toekomstige) synergiën tussen NCP en het Pensioenfonds Delta Lloyd en bestuursbureaus.

Maatschappelijk Verantwoord Beleggen

De raad constateert dat MVB meermalen onderwerp van gesprek is geweest binnen het bestuur en het portefeuillehouders-overleg. Het bestuur heeft -volgens deze gesprekken- er bewust voor gekozen om het Convenant Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Beleggen Pensioenfonds van de Pensioenfederatie niet te ondertekenen, dit in afwijking van Pensioenfonds ING. De raad beveelt aan dat, ter voorkoming van misverstanden, hiermee in de communicatie rekening wordt gehouden. Dit geldt met name voor die (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden met zowel aanspraken bij NN CDC Pensioenfonds en/of ING CDC Pensioenfonds en/of Pensioenfonds ING.

De raad constateert voorts dat het bestuur heeft besloten om het MVB geen onderwerp te laten zijn van het verrichtte risicobereidheidsonderzoek noch van de enquête onder haar (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden. De raad doet het bestuur de aanbeveling om alsnog een risicobereidheidsonderzoek dan wel enquête te doen uitgaan aandachtig het MVB-beleid, zodat de diverse stakeholders inclusief de werkgever zich op evenwichtige wijze vertegenwoordigd kunnen voelen over bestuursbesluiten aangaande MVB. Ook kan het bestuur zich op deze wijze voorbereiden op toekomstige (politieke of wettelijke) ontwikkelingen rondom MVB.

Zelfevaluatie

In december heeft de raad een zelfevaluatie uitgevoerd. De raad heeft geconcludeerd dat het de toezichtfunctie naar behoren heeft kunnen uitoefenen. De onderlinge verhoudingen zijn goed. Er heerst een prettige sfeer, een open cultuur, waar de leden van de raad met respect met elkaar omgaan en vrij zijn alles te kunnen bespreken. De samenwerking met de fondsorganen is goed.

De raad is van mening dat de aandacht voor de korte en lange termijn goed is verdeeld. Met betrekking tot de speerpunten houdt de raad daar ook rekening mee. De raad maakt nadrukkelijk onderscheid tussen de toezichthoudende taken en adviesrol en heeft de invulling van deze laatste rol met elkaar én met het bestuur besproken. Er is sprake van een gegroeid vertrouwen tussen bestuur en de raad in een open dialoog, waarbij het behouden van de juiste afstand tot het bestuur voor de raad een continu aandachtspunt is. Temeer daar bestuur en bestuursbureau de raad regelmatig inschakelen bij voorkomende vraagstukken.

Aandachtspunten naar aanleiding van de zelfevaluatie zijn:

- Permanente aandacht voor het onderscheid tussen de toezichtrol en de adviesrol.
- Wenselijkheid om in 2019 de toezichtvisie wat meer expliciet uit te werken.
- Verdere versterking van de vertrouwensrelatie met het bestuur.

Er is bij leden van de raad voldoende aandacht voor het onderhouden van hun deskundigheid:

- ✔ Eén lid van de raad is lid van de redactiecommissie van de herziening van de VITP toezichtcode.
- ✔ Leden zijn aanwezig geweest bij diverse lezingen met als onderwerpen o.m.:
 - ✔ Vertrouwenscrisis in de pensioensector.
 - ✔ Impact van innovatie op de sector.
 - ✔ Impact van digitalisering op de strategie van pensioenfondsen.
 - ✔ Factorbeleggen in aandelenportefeuilles.
 - ✔ MVB-beleid in opkomende markten.
 - ✔ Leergang Reflectie op pensioentoezicht, VU.

Toezichtthema's 2019

De raad gaat in 2019 de volgende toezichtthema's hanteren.

- ✔ Beleid inzake Maatschappelijk Verantwoord Beleggen.
- ✔ Beleggingsbeleid (waaronder de implementatie uitkomsten ALM-studie, selectie en implementatie nieuwe vermogensklassen en regionale aandelenallocatie).
- ✔ Vormgeving pensioenuitvoering.
- ✔ Divergentie van de pensioenfondsen (ING CDC Pensioenfonds / NN CDC Pensioenfonds).
- ✔ Implementatie en uitvoering van de nieuwe pensioenregeling.
- ✔ Implementatie uitvoering van IORP-II richtlijn.

Amsterdam, april 2019

Irene Vermeeren, voorzitter

Pim Baljet

Erwin Capitain

Reactie van het bestuur op het oordeel van de RvT

Het bestuur dankt de raad van toezicht (RvT) voor het toezichtsrapport over 2018.

Het doet het bestuur genoeg te lezen dat de RvT in algemene zin een positief beeld heeft van de kwaliteit van beleids- en besluitvorming. Daarnaast zijn wij verheugd dat de RvT stelt dat het bestuur met de aanbevelingen van de RvT in het toezichtsrapport over 2017 op een consciëntieuze wijze is omgegaan. Het toezichtsrapport over 2018 bevat een aantal waarnemingen en aanbevelingen die het bestuur mee zal nemen in haar bestuurscyclus voor 2019. Op een aantal onderwerpen wil het bestuur onderstaand graag nader ingaan.

Het bestuur heeft de eerdere opmerkingen vanuit de RvT over diversiteit in het bestuur ter harte genomen en inmiddels zijn hiertoe stappen geëffectueerd. Wel merkt het bestuur op dat de diversiteit in het verantwoordingsorgaan (VO) niet geheel te sturen is: voor vertegenwoordigers namens de werknemers wordt hier immers via open verkiezingen bepaalt wie plaats neemt in het VO.

Het bestuur begrijpt de achtergrond van de opmerkingen vanuit de RvT met betrekking tot het gevolgde onderzoek naar de risicohouding onder deelnemers in 2018. Het bestuur heeft echter bewust gekozen ditmaal enkel uitvraag te doen onder actieve deelnemers, bij een volgende uitvraag in de toekomst zal dit echter opnieuw worden geëvalueerd.

Er is in 2018, met name gegeven de lopende discussie over de nieuwe pensioenregeling, gekozen om specifiek een uitvraag te doen naar de risicohouding van deelnemers, zonder het onderwerp Maatschappelijk Verantwoord Beleggen (MVB) hier mee te nemen. Het bestuur heeft zich echter tot doelstelling gesteld om in de tweede helft van 2019, of uiterlijk de eerste helft van 2020, een specifieke uitvraag te gaan doen richting de deelnemers om over MVB nader in contact te komen. Dit ook in lijn met het door de RvT uitgebrachte aanbeveling omtrent MVB voor 2019.

Het bestuur onderschrijft de stelling van de RvT dat gedurende 2019 opnieuw gekeken kan worden naar de missie, visie en strategie van het fonds. Het bestuur heeft hiertoe reeds stappen ondernomen in 2019.

Het bestuur onderschrijft de aanbeveling die de RvT maakt ten aanzien van toekomstbestendigheid en verdere divergentie in de toekomst tussen NN CDC Pensioenfonds en ING CDC Pensioenfonds, volledig.

Ook de aanbeveling die de RvT maakt ten aanzien van te verrichten inspanningen voor de nieuw in te voeren pensioenovereenkomst onderschrijft het bestuur volledig. Voor het fonds zal de introductie en implementatie van de nieuwe pensioenovereenkomst een kernthema vormen in 2019.

Het bestuur dankt de RvT voor de constructieve samenwerking en bijzonder waardevolle input in 2018. Wij zien uit naar de samenwerking in 2019 en hopen de vertrouwensrelatie met de RvT weer verder te kunnen versterken.

Amsterdam, mei 2019

Jaarrekening

07

7. Jaarrekening

Alle bedragen in deze jaarrekening zijn in duizenden euro, tenzij anders vermeld.

Balans

(na bestemming saldo)

Activa

	31-12-2018	31-12-2017
Beleggingen voor risico pensioenfonds [1]		
Vastgoed	56.790	44.472
Aandelen	143.581	131.111
Vastrentende waarden	323.588	257.701
Derivaten	185	1.246
	524.144	434.530
Vorderingen en overlopende activa [2]	717	484
Liquide middelen [3]	3.390	2.601
Totaal activa	528.251	437.615

Passiva

	31-12-2018	31-12-2017
Reserves		
Fondsvermogen	[4] 53.648	66.193
	53.648	66.193
Technische voorzieningen voor risico pensioenfonds		
Technische voorziening pensioenverplichtingen	[5] 471.024	369.669
Technische voorziening AO	[6] 216	415
	471.240	370.084
Kortlopende schulden en overlopende passiva [7]	3.363	1.338
Totaal passiva	528.251	437.615

[.] De tussen haken vermelde nummers verwijzen naar corresponderende nummers in de toelichting op de balans, die een integraal onderdeel uitmaakt van de jaarrekening.

Staat van baten en lasten

		2018	2017
Beleggingsopbrengsten voor risico pensioenfonds	[8]		
Directe beleggingsopbrengsten		10.006	8.811
Indirecte beleggingsopbrengsten		-9.833	11.141
Directe kosten van vermogensbeheer		-795	-826
		-622	19.126
Premiebijdragen van werkgevers en werknemers	[9]	92.794	105.796
Saldo van overdrachten van rechten	[10]	-800	887
Pensioenuitkeringen	[11]	-773	-576
Mutatie overige voorzieningen	[12]		
Pensioenopbouw		-73.124	-84.161
Indexering en overige toeslagen		-3.733	-328
Kanssystemen		-330	2.741
Rentetoevoeging		1.134	805
Onttrekking voor pensioenuitkeringen		780	599
Toevoeging voor pensioenuitvoeringskosten		-1.366	-1.579
Wijzigen markttrente		-30.531	5.778
Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten		571	-1.031
Wijziging actuariële uitgangspunten		5.182	372
Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen		62	-66
		-101.355	-76.870
Mutatie technische voorziening AO	[13]	199	265
Herverzekering	[14]	-53	-62
Pensioenuitvoerings- en administratiekosten	[15]	-1.935	-1.937
Overige baten en lasten	[16]	0	0
Saldo van baten en lasten		-12.545	46.629

[.] De tussen haken vermelde nummers verwijzen naar corresponderende nummers in de toelichting op de staat van baten en lasten, die een integraal onderdeel uitmaakt van de jaarrekening.

Kasstroomoverzicht

Pensioenactiviteiten	2018		2017
Ontvangsten			
Premiebijdragen van werkgevers en werknemers	92.316		105.425
Uitkeringen uit herverzekering	0		0
Overgenomen pensioenverplichtingen	1.453		1.756
	93.769		107.181
Uitgaven			
Uitgekeerde pensioenen	-770		-568
Premies herverzekering	-66		-62
Overgedragen pensioenverplichtingen	-2.241		-1.352
Pensioenuitvoerings- en administratiekosten	-1.893		-1.963
	-4.970		-3.945
Totaal pensioenactiviteiten		88.799	103.236
Beleggingsactiviteiten			
Ontvangsten			
Verkopen en aflossingen beleggingen	327.499		180.844
Directe beleggingsopbrengsten	10.006		8.811
	337.505		189.655
Uitgaven			
Aankopen beleggingen	-424.719		-291.875
Kosten van vermogensbeheer	-796		-688
	-425.515		-292.563
		-88.010	-102.908
Mutatie liquide middelen		789	328
Saldo liquide middelen 1 januari		2.601	2.273
Saldo liquide middelen 31 december		3.390	2.601

Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling

Algemeen

NN CDC Pensioenfonds heeft bij de samenstelling van het bestuursverslag, de jaarrekening en de overige gegevens Titel 9 Boek 2 BW en de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving toegepast, in het bijzonder RJ610 'Pensioenfonds'.

Waardering

Schattingen en veronderstellingen

De opstelling van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW vereist dat het bestuur oordelen vormt en schattingen en veronderstellingen maakt die van invloed zijn op de gerapporteerde waarde van activa en verplichtingen, en van baten en lasten. De schattingen en veronderstellingen zijn gebaseerd op ervaringen uit het verleden en factoren die gegeven de omstandigheden als redelijk worden beschouwd. De uitkomsten hiervan vormen de basis voor het oordeel over de boekwaarde van activa en verplichtingen die niet op eenvoudige wijze uit andere bronnen blijkt. De daadwerkelijke uitkomsten kunnen afwijken van deze schattingen.

De schattingen en onderliggende veronderstellingen worden voortdurend beoordeeld. Herzieningen van schattingen worden opgenomen in de periode waarin de schatting wordt herzien. De financiële gevolgen van een herziening worden verwerkt in de periode(n) waarop de herziening betrekking heeft.

Criteria voor opname

Een actief wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de toekomstige economische voordelen naar het fonds zullen toevloeien en de waarde daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld. Een verplichting wordt in de balans

opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de afwikkeling daarvan gepaard zal gaan met een uitstroom van middelen en de omvang van het bedrag daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Baten worden in de staat van baten en lasten opgenomen wanneer een vermeerdering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermeerdering van een actief of een vermindering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld. Lasten worden verwerkt wanneer een vermindering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermindering van een actief of een vermeerdering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Indien een transactie ertoe leidt dat nagenoeg alle of alle toekomstige economische voordelen en alle of nagenoeg alle risico's met betrekking tot een actief of een verplichting aan een derde zijn overgedragen, wordt het actief of de verplichting niet langer in de balans opgenomen. Verder worden activa en verplichtingen niet meer in de balans opgenomen vanaf het tijdstip waarop niet meer wordt voldaan aan de voorwaarden van waarschijnlijkheid van de toekomstige economische voordelen en betrouwbaarheid van de bepaling van de waarde. Transacties worden verwerkt op handelsdatum en niet op afwikkelingsdatum. Als gevolg hiervan kan sprake zijn van een post nog af te wikkelen transacties. Deze post kan zowel een actief als een passief zijn.

Saldering van een actief en een verplichting

Een financieel actief en een financiële verplichting worden gesaldeerd als nettobedrag in de balans opgenomen indien sprake is van een wettelijke of contractuele bevoegdheid om het actief en de verplichting gesaldeerd en gelijktijdig af te wikkelen en bovendien de intentie bestaat om de posten op deze wijze af te wikkelen. De met de gesaldeerd opgenomen financiële activa en financiële verplichtingen samenhangende rentebaten en rentelasten worden eveneens gesaldeerd opgenomen.

Algemene grondslagen

De activa en passiva worden gewaardeerd tegen nominale waarde, tenzij hierna een andere grondslag wordt vermeld. Activa en passiva in vreemde valuta worden omgerekend tegen de middenkoers per balansdatum. Alle baten en lasten worden ten gunste of ten laste van het resultaat gebracht, rekening houdend met de overlopende posten per balansdatum. Baten en lasten voortvloeiend uit transacties in vreemde valuta worden omgerekend tegen de koersen op transactiedatum. Waar nodig vindt waardevermindering plaats voor het risico van onvolwaardigheid van het actief.

Beleggingen voor risico van het pensioenfonds

Alle beleggingen zijn voor risico van het fonds. De beleggingen worden gewaardeerd tegen de reële waarde per balansdatum. Vaststelling van deze reële waarde vindt plaats op basis van de onderstaande uitgangspunten. De uit de waarderingsgrondslagen voortvloeiende gerealiseerde en ongerealiseerde waarderingsverschillen op beleggingen en op derivaten worden als indirecte beleggingsopbrengsten ten gunste of ten laste van het resultaat gebracht.

Vastgoed

Beursgenoteerd indirect vastgoed

Participaties in vastgoedbeleggingsfondsen met een beursnotering worden gewaardeerd tegen de ultimo verslagperiode laatst bekende beurskoers.

Niet-beursgenoteerd indirect vastgoed

Participaties in vastgoedbeleggingsfondsen die geen beursnotering kennen, worden gewaardeerd tegen de reële waarde, zijnde de intrinsieke waarde. Deze waarde wordt ontleend aan de meest recente taxaties op kwartaalbasis. Het fonds toetst de geschiktheid van de gehanteerde grondslagen, schattingen en veronderstellingen die gehanteerd worden bij de taxaties.

Vastrentende waarden

Obligaties

Beursgenoteerde obligaties worden gewaardeerd tegen de ultimo verslagperiode laatst bekende beurskoers.

Aandelen

Beursgenoteerde aandelen

Beursgenoteerde aandelen worden gewaardeerd tegen de ultimo verslagperiode laatst bekende beurskoers.

Beleggingsinstellingen in aandelen

Participaties in beleggingsfondsen in aandelen met een beursnotering worden gewaardeerd tegen de ultimo verslagperiode laatst bekende koers.

Derivaten

Derivaten, die zijn afgesloten voor risicoafdekking en die deel uitmaken van de beleggingsportefeuille, zijn separaat gerubriceerd onder de categorie Derivaten. De derivatenposities met een negatieve waardering zijn opgenomen onder de post kortlopende schulden en overlopende passiva.

Valutaderivaten

De reële waarde van valutatermijntransacties wordt bepaald op basis van de ultimo verslagperiode geldende marktnotering voor de resterende looptijd. Indien geen marktnotering beschikbaar is, wordt de waarde bepaald met behulp van in de markt gangbare waarderingsmodellen.

Vorderingen en overlopende activa

Vorderingen en overlopende activa worden bij eerste verwerking gewaardeerd op reële waarde. Na eerste verwerking, worden vorderingen gewaardeerd op geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde indien geen sprake is van transactiekosten) onder aftrek van eventuele bijzondere waardeverminderingen, indien sprake is van oninbaarheid.

Reserves

Algemene reserve

Aan de algemene reserves wordt het resultaat over het kalenderjaar toegevoegd dan wel onttrokken.

Technische voorzieningen

De technische voorzieningen worden actuariael bepaald als de contante waarde van de opgebouwde pensioenrechten van de verzekerden met inachtneming van onder meer de volgende verzekeringstechnische grondslagen:

- ❧ **Interest:** de DNB-rentecurve ultimo 2018, die is gepubliceerd door DNB.
- ❧ **Sterfte:** Prognosetafel AG2018, met een fonds specifieke leeftijdsafhankelijke correctiefactor op de sterftekansen (ervaringssterfte)². Voor ingegaan wezenpensioen wordt de sterftekans verwaarloosd.
- ❧ **Gehuwdheid:** bij de vaststelling van de voorziening voor partnerpensioen wordt uitgegaan van de gehuwdheidsfrequenties zoals opgenomen in de AG-tafel 1985-1990, verhoogd met 2,5 procentpunt. Omdat genoemde tabel met frequenties slechts loopt tot en met leeftijd 65, is de gehuwdheidsfrequentie vanaf 65 constant gehouden. Waar sprake is van recht operschikking van ouderdoms- en partnerpensioen, wordt op de pensioendatum een partnerfrequentie van 100% verondersteld. Na pensionering wordt voor het partnerpensioen uitgegaan van de werkelijke gehuwdheid van de deelnemer.
- ❧ **Niet ingegaan wezenpensioen:** een voorziening wordt gevormd ter grootte van 2% van de voorziening voor het latent partnerpensioen voor deelnemers en gewezen deelnemers.
- ❧ **Uitkeringen:** de uitkeringen worden continu betaalbaar verondersteld.
- ❧ **Leeftijden:** de leeftijd van de (gewezen) deelnemer, de pensioengerechtigde, de nabestaande of de wees wordt in jaren en maanden nauwkeurig vastgesteld.
- ❧ **Leeftijdsverschil:** het leeftijdsverschil tussen man en vrouw is op drie jaar gesteld (man ouder dan vrouw).
- ❧ **Kosten:** in de voorziening pensioenverplichtingen is een excassovoorziening begrepen van 2% van de netto voorziening.
- ❧ **Arbeidsongeschiktheid:** de technische voorziening voor (gedeeltelijk) arbeidsongeschikte deelnemers is vastgesteld als de contante waarde van de bereikbare

² Op de overlevingstafel van het Actuarieel Genootschap wordt een correctie toegepast voor wat betreft het verschil in sterftepatroon tussen de gehele Nederlandse bevolking en de populatie van het fonds.

pensioenaanspraken. Daarbij wordt geen rekening gehouden met revalideringskansen (dus 100% reservering voor de toekomstige premievrijgestelde opbouw).

De voorziening pensioenverplichtingen omvat tevens de voorziening 'uitlooprisico arbeidsongeschiktheid'. Deze voorziening dient ter dekking van toekomstige arbeidsongeschiktheidsschades. De voorziening is gelijk aan de som van de opslag voor premievrijstelling in de feitelijke premie over de laatste twee verstreken jaren.

Overige technische voorzieningen

- ❧ Inlooprisico arbeidsongeschiktheid. Bij de start van NN CDC Pensioenfonds was een groep deelnemers reeds ziek of gedeeltelijk arbeidsongeschikt. Indien één van deze deelnemers ontslagen wordt vanwege een toekenning van een IVA-uitkering, wordt de pensioenopbouw van deze deelnemer premievrij voortgezet binnen NN CDC Pensioenfonds. De voorziening inlooprisico arbeidsongeschiktheid is gevormd voor premievrije voorzetting van pensioenopbouw van deze groep.

Herverzekeringen

- ❧ Uitgaande herverzekeringspremies worden verantwoord in de periode waarop de herverzekering betrekking heeft.
- ❧ 2 jaar na afloop van de contractperiode wordt door de verzekeraar bepaald aan de hand van de overlijdenskapitalen en arbeidsongeschiktheidskapitalen of er uitkering plaatsvindt uit hoofde van overlijdensrisico / arbeidsongeschiktheidsrisico.
- ❧ Op het herverzekeringscontract is geen winstdeling van toepassing.

Kortlopende schulden en overlopende passiva

Overige schulden en overlopende passiva worden bij eerste verwerking gewaardeerd op reële waarde. Na eerste verwerking worden schulden gewaardeerd op geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde indien geen sprake is van transactiekosten).

Resultaatbepaling

Beleggingsopbrengsten voor risico pensioenfondsen

Onder de directe beleggingsopbrengsten worden mede begrepen de verdiende interest en de dividenden op aandelen. De dividenden worden als opbrengst verantwoord op het tijdstip dat de koers van het desbetreffende aandeel ex-dividend noteert. Tot de indirecte beleggingsopbrengsten behoren zowel de gerealiseerde als de niet-gerealiseerde koers- en valutakoersresultaten van beleggingen. Activa en passiva in vreemde valuta worden omgerekend naar euro's tegen de per balansdatum geldende middenkoersen. De daarbij optredende waarderingsverschillen worden in de staat van baten en lasten verantwoord. Alle transacties in vreemde valuta worden verantwoord tegen de op de transactiedatum laatst bekende middenkoers.

Premiebijdragen van werkgevers en werknemers

De CDC-premie wordt jaarlijks berekend op basis van een vaste premieformule. Deze CDC-premie wordt vervolgens uitgedrukt in een percentage van de pensioengrondslag. De feitelijke premieheffing in een boekjaar geschiedt vervolgens op basis van dit vaste percentage. In 2018 bedraagt het premiepercentage 33,8%. De werkgever betaalt de totale premie aan het fonds. Van deze totale premie krijgt de werkgever een deel terug doordat de werknemers een eigen bijdrage aan de werkgever betalen waarvan de hoogte vast ligt in de cao.

De uitvoeringskosten en de directe beleggingskosten worden apart van de hierboven vermelde premie door de werkgever vergoed.

Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds

Onder de toelichting onder technische voorzieningen zijn de grondslagen voor de mutatie voorziening pensioenverplichtingen opgenomen.

Grondslagen voor de opstelling van de risico-informatie (RJ610)

Het fonds belegt onder meer via beleggingsfondsen. De nadere risico-informatie die uit hoofde van de regelgeving (RJ610) wordt gerepresenteerd, is mede ontleend aan de onderliggende gegevens van die beleggingsfondsen. De beleggingen in die beleggingsfondsen zijn betrokken in de rubriceringen.

Grondslagen voor de opstelling van het kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht geeft inzicht in de herkomst en aanwending van kasmiddelen. De kasstromen zijn gerubriceerd naar kasstroom uit pensioenactiviteiten, kasstroom uit beleggingsactiviteiten en overige mutaties. Bij het opstellen van het kasstroomoverzicht is de directe methode gehanteerd.

Toelichting op de balans

Activa

[1] Beleggingen voor risico pensioenfonds

Categorie	Stand ultimo 2017	Aankopen / Verstrekkingsen	Verkopen aflossingen	Gerealiseerde beleggingsresultaten	Niet gerealiseerde beleggingsresultaten	Stand ultimo 2018
Vastgoed						
Indirecte vastgoedbeleggingen	44.472	10.185	-33	3	2.163	56.790
	44.472	10.185	-33	3	2.163	56.790
Aandelen						
Aandelen (rechtstreeks en via beleggingsfondsen)	131.111	34.510	-8.287	961	-14.714	143.581
	131.111	34.510	-8.287	961	-14.714	143.581
Vastrentende waarden						
Obligaties	257.701	377.294	-318.838	1.243	6.188	323.588
	257.701	377.294	-318.838	1.243	6.188	323.588
Derivaten						
Valutaderivaten	1.222	2.666		-2.672	-2.891	-1.675
Rentederivaten	6	65		-65	-49	-43
	1.228	2.731	0	-2.737	-2.940	-1.718
Totaal beleggingen voor risico pensioenfonds	434.512	424.720	-327.158	-530	-9.303	522.241
Derivaten opgenomen onder kortlopende schulden en overige passiva	18					1.903
Totaal beleggingen voor risico pensioenfonds activa zijde	434.530					524.144

Ultimo 2018	Directe marktnotering	Afgeleide marktnotering	Overige waarderingmethoden	Totaal
Vastgoed	15.322	0	41.468	56.790
Aandelen	143.581	0	0	143.581
Vastrentende waarden	323.588	0	0	323.588
Derivaten	0	-1.718	0	-1.718
	482.491	-1.718	41.468	522.241

Ultimo 2017	Directe marktnotering	Afgeleide marktnotering	Overige waarderingmethoden	Totaal
Vastgoed	12.829	0	31.643	44.472
Aandelen	131.111	0	0	131.111
Vastrentende waarden	257.701	0	0	257.701
Derivaten	0	1.228	0	1.228
	401.641	1.228	31.643	434.512

In de opstelling zijn de posities in overlopende posten inzake beleggingen meegenomen. In de bovenstaande opstelling zijn de beleggingen ingedeeld naar waarderingmethode, welke hieronder kort zijn toegelicht.

- **Directe marktnotering:** De waarde van de belegging is gebaseerd op direct waarneembare marktnoteringen van identieke beleggingen in een actieve markt.
- **Afgeleide marktnotering:** Actuele waarde wordt vastgesteld aan de hand van waarderingmodellen waarin gebruik is gemaakt van waarneembare marktdata.
- **Overige waarderingmethoden:** De waarde wordt vastgesteld met waarderingmodellen waarin niet gebruik is gemaakt van waarneembare marktdata.

Verpanding

Het fonds heeft eind 2018, evenals in 2017, geen securities lending toegepast. Bij het afsluiten van derivaten contracten wordt onderpand gevraagd of gegeven. Van de totale obligatieportefeuille is per 31 december 2018 € 0,9 mln (2016: € 0,8 mln) uitgegeven als onderpand.

Toelichting op de balans

	31-12-2018	31-12-2017
[2] Vorderingen en overlopende activa		
Vorderingen op aangesloten ondernemingen	113	0
Vorderingen inzake overlopende intrest en dividend	597	478
Verzekeringsmaatschappijen	14	0
Overige	-7	6
Totaal vorderingen en overlopende activa	717	484

De vorderingen op de aangesloten ondernemingen blijven onder de wettelijke maxima.

De vorderingen en overlopende activa hebben een looptijd korter dan 1 jaar.

	31-12-2018	31-12-2017
[3] Liquide middelen		
Depotbanken	2.476	1.697
ING Bank N.V.	914	904
	3.390	2.601

De liquide middelen zijn ter vrije beschikking van het fonds.

Reserves	2018		2017	
[4] Fondsvermogen				
Stand per 1 januari	66.193		19.564	
Saldobestemming boekjaar	-12.545		46.629	
Stand per 31 december		53.648		66.193
		31-12-2018		31-12-2017
<i>Het minimaal vereist vermogen bedraagt</i>	491.692	104,3%	386.052	104,3%
<i>Het feitelijk vereist vermogen bedraagt</i>	561.960	119,3%	446.131	120,5%
<i>Het strategisch vereist vermogen bedraagt</i>	565.190	119,9%	445.497	120,4%
<i>De dekkinggraad is</i>		111,4%		117,9%
<i>De beleidsdekkinggraad is</i>		117,9%		114,6%
<i>De reële dekkinggraad is</i>		93,7%		90,3%

De dekkinggraad is vastgesteld als het totaal eigen vermogen gedeeld door de totale technische voorzieningen.

De beleidsdekkinggraad is het 12-maands gemiddelde van de dekkinggraad.

Technische voorzieningen voor risico pensioenfonds	2018	2017
[5] Technische voorziening pensioenverplichtingen		
Stand per 1 januari	369.669	292.799
Het verloop van de voorziening is als volgt:		
Pensioenopbouw	73.124	84.161
Indexering en overige toeslagen	3.733	328
Kanssystemen	330	-2.741
Rentetoevoeging	-1.134	-805
Onttrekking voor pensioenuitkeringen	-780	-599
Toevoeging voor pensioenuitvoeringskosten	1.366	1.579
Wijzigen marktrente	30.531	-5.778
Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten	-571	1.031
Wijziging actuariële uitgangspunten	-5.182	-372
Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen	-62	66
Stand per 31 december	471.024	369.669

De duratie (modified duration) van de voorziening bedraagt 29,7 (2017: 30,0).

De rentetoevoeging is gelijk aan de 1-jaarsrente voor de voorziening pensioenverplichtingen. Voor 2018 is deze gelijk aan -0,26% (2017: -0,22%).

[6] Overige technische voorzieningen	2018	2017
Voorziening inlooptisico AO		
Stand per 1 januari	415	680
Mutatie	-199	-265
Stand per 31 december	216	415
Totaal technische voorzieningen	471.240	370.084

De voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds is als volgt opgebouwd:

	31-12-2018	31-12-2017
Actieve deelnemers	343.507	285.490
Gewezen deelnemers	109.101	69.771
Pensioengerechtigden	13.066	9.007
Overige	5.566	5.816
	471.240	370.084

[7] Kortlopende schulden en overlopende passiva	31-12-2018	31-12-2017
Derivaten	1.903	18
Schulden inzake beleggingen	733	274
Belastingen en sociale premies	18	14
Schulden aan aangesloten ondernemingen	300	673
Schulden inzake pensioenuitvoerings- en administratiekosten	1	13
Te verrekenen (vooruitontvangen) voorschot uitvoeringskosten	208	117
Uitkeringen	0	0
Overige schulden	200	229
	3.363	1.338

Het fonds brengt de werkelijke uitvoeringskosten in rekening bij de werkgever. Van het 2018 voorschot is € 208 (2017: € 117) niet aangewend en wordt gerestitueerd.

Alle kortlopende schulden en overlopende passiva hebben een looptijd korter dan 1 jaar.

Niet in de balans opgenomen vorderingen en verplichtingen

Door het fonds zijn verplichtingen aangegaan met betrekking tot de periode na 31 december 2018. Deze investeringsverplichtingen zijn aangegaan uit hoofde van de beleggingen in niet-beursgenoteerd vastgoed en bedragen € 12,5 mln.

Verder is er een meerjarige overeenkomst gesloten met een service organisatie tot en met 2021 voor het verlenen van administratiediensten voor een bedrag van € 0,9 mln per jaar.

Toelichting op de staat van baten en lasten

[8] Beleggingsopbrengsten voor risico pensioenfonds	2018	2017
Directe beleggingsopbrengsten		
Vastgoed	73	333
Aandelen	5.760	4.353
Vastrentende waarden	4.174	4.245
Derivaten	0	0
Overige beleggingen	1	-118
Banken	-7	-5
Aangesloten ondernemingen	0	0
Waardeoverdrachten	5	3
Overig	0	0
Totaal directe beleggingsopbrengsten	10.006	8.811

	2018	2017
Indirecte beleggingsopbrengsten		
Vastgoed	2.166	1.304
Aandelen	-13.753	8.031
Vastrentende waarden	7.431	-4.631
Derivaten	-5.677	6.437
Totaal indirecte beleggingsopbrengsten	-9.833	11.141
Kosten van vermogensbeheer		
Directe vermogensbeheerkosten	-464	-472
Personeelskosten met betrekking tot vermogensbeheer	-331	-354
Totaal directe kosten vermogensbeheer	-795	-826
Totaal beleggingsopbrengsten voor risico pensioenfondsen	-622	19.126

De totale kosten van het vermogensbeheer bedragen naar schatting € 1.283 (2017: € 1.160). Deze bestaan uit de direct in rekening gebrachte kosten vermogensbeheer en de kosten van het bestuursbureau die toe te wijzen zijn aan vermogensbeheer, zoals hierboven vermeld. Daarbij komen de overige op het rendement in mindering gebrachte kosten vermogensbeheer van € 488 (2017: € 334). De vermogensbeheerkosten zijn als volgt toe te rekenen aan de verschillende categorieën:

Vermogensbeheerkosten naar categorie:	2018	2017
Beursgenoteerd vastgoed	69	65
Niet-beursgenoteerd vastgoed	287	199
Aandelen	353	368
Vastrentende waarden	506	488
Derivaten	68	40
Totale kosten vermogensbeheer	1.283	1.160

Een deel van de kosten beheerloon € 375 (2017: € 361) wordt door de werkgever vergoed. De personeelskosten met betrekking tot vermogensbeheer worden volledig door de werkgever vergoed. Deze vergoeding is verantwoord onder de premies.

	2018	2017
[9] Premiebijdragen van werkgevers en werknemers		
Pensioenpremie werkgevers	90.164	103.150
Kostenvergoeding	2.630	2.646
Inkoopsommen	0	0
	92.794	105.796

De kostenvergoeding bevat een vergoeding voor de pensioenuitvoerings- en administratiekosten (na vrijval excassokostenvoorziening ad €11) van € 1.924 (2017: € 1.930), de personeelskosten met betrekking tot de vermogensbeheerkosten € 331 (2017: € 354) en het grootste deel van de directe kosten vermogensbeheer € 375 (2017: € 361).

	2018	2017
Feitelijke premie	92.088	105.080
Kostendeckende premie	91.687	105.587
Gedempte kostendeckende premie	79.422	83.617

De aan het begin van 2018 geraamde te betalen premie heeft geresulteerd in een vast (doorsnee)premiepercentage in boekjaar 2018 van 33,8% (2017: 37,4%) van de pensioen-grondslagsom exclusief uitvoeringskosten. De feitelijke premie ad € 92.088 (2017: € 105.080) is gebaseerd op dit premiepercentage. De samenstelling is vrijwel gelijk aan de componenten van de kostendeckende premie.

De feitelijke premie is als volgt samengesteld:

	2018	2017
Actuarieel benodigd	64.367	67.622
Opslag in stand houden vereist vermogen	13.131	14.065
Opslag voor uitvoeringskosten	1.924	1.930
Premiemarge	12.666	21.463
	92.088	105.080

De kostendekkende premie is als volgt samengesteld:

	2018	2017
Actuarieel benodigd	74.554	85.809
Opslag in stand houden vereist vermogen	15.209	17.848
Opslag voor uitvoeringskosten	1.924	1.930
	91.687	105.587

De gedempte kostendekkende premie is als volgt samengesteld:

	2018	2017
Actuarieel benodigd	64.367	67.622
Opslag in stand houden vereist vermogen	13.131	14.065
Opslag voor uitvoeringskosten	1.924	1.930
	79.422	83.617

[10] Saldo van overdrachten van rechten

	2018	2017
Overgenomen pensioenverplichtingen	1.441	1.535
Overgedragen pensioenverplichtingen	-2.241	-648
	-800	887

[11] Pensioenuitkeringen

Pensioenen	2018	2017
Ouderdomspensioen	-378	-209
Partnerpensioen	-153	-121
Wezenpensioen	-34	-31
Invalideitspensioen	0	0
Subtotaal	-565	-361
Andere uitkeringen		
Afkoopsommen	-208	-215
Overige	0	0
Subtotaal	-208	-215
Totaal pensioenuitkeringen	-773	-576

[12] Mutatie technische voorziening pensioenverplichtingen

	2018	2017
Pensioenopbouw	-73.124	-84.161
Indexering en overige toeslagen	-3.733	-328
Kanssystemen	-330	2.741
Rentetoevoeging	1.134	805
Ottrekking voor pensioenuitkeringen	780	599
Toevoeging voor pensioenuitvoeringskosten	-1.366	-1.579
Wijzigen marktrente	-30.531	5.778
Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten	571	-1.031
Wijziging actuariële uitgangspunten	5.182	372
Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen	62	-66
	-101.355	-76.870

[13] Mutatie technische voorziening AO

	2018	2017
Kanssystemen	213	225
Rentetoevoeging	1	1
Wijzigen marktrente	-18	6
Wijziging actuariële uitgangspunten	3	33
Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen	0	0
	199	265

[14] Herverzekering

Premies herverzekering	-53	-62
Uitkeringen uit herverzekering	0	0
	-53	-62

	2018	2017
[15] Pensioenuitvoerings- en administratiekosten		
Administratie	-957	-953
Personeelskosten	-769	-807
Kosten bestuur	-91	-85
Overige governance kosten	-95	-131
Contributies en bijdragen	-41	-23
Accountantscontrole van de jaarrekening	-45	-40
Actuaris certificering	-26	-25
Actuarieel advies	-10	-46
Juridisch en fiscaal advies	-10	-5
Communicatie	-209	-171
Overige kosten	0	-5
Projecten	-13	0
	-2.266	-2.291
Personeelskosten met betrekking tot vermogensbeheer	331	354
Totaal pensioenuitvoerings- en administratiekosten	-1.935	-1.937

De pensioenuitvoerings- en administratiekosten worden volledig vergoed door de werkgever.

Deze vergoeding is verantwoord onder de premies. De kosten van het bestuursbureau van € 769 (2017: € 807) hebben voor € 331 (2017: € 354) betrekking op vermogensbeheer.

De kosten van accountantscontrole en certificering actuaris zijn de kosten die betrekking hebben op het boekjaar 2018, ongeacht of deze kosten daadwerkelijk in 2018 gemaakt zijn.

[16] Overige baten en lasten	2018	2017
Overige	0	0
Totaal overige baten en lasten	0	0
Saldo van baten en lasten	-12.545	46.629

Bezoldiging bestuursleden

De bestuursleden van NN CDC Pensioenfonds hebben in 2018 tezamen vergoedingen ontvangen van € 91 (2017: € 85). De leden van de raad van toezicht hebben in 2018 tezamen vergoedingen ontvangen van € 50.

Personeel

Gedurende het boekjaar 2018 had NN CDC Pensioenfonds geen personeelsleden in dienst. NN CDC Pensioenfonds en ING CDC Pensioenfonds hebben een gezamenlijk bestuursbureau. De werknemers van het bestuursbureau zijn in dienst bij ING Bank Personeel B.V.. Het bestuursbureau wordt aangestuurd door en rapporteert rechtstreeks aan het bestuur van het fonds.

Verbonden partijen

Er is sprake van een relatie tussen de verbonden partijen het fonds, de werkgever, de aangesloten ondernemingen en hun bestuurders. Er zijn door het fonds geen leningen verstrekt aan, noch is er sprake van vorderingen op, (voormalige) bestuurders. De bestuurders die in dienst zijn (of na 2013 zijn geweest) bij de onderneming, nemen deel aan de pensioenregeling van het fonds op basis van de voorwaarden in het pensioenreglement.

Risicoparagraaf

In de risicoparagraaf in het bestuursverslag is het beleid rond de integrale risicobeheersing toegelicht. Hierna worden een aantal specifieke financiële risico's nader toegelicht en gekwantificeerd in overeenstemming met de solvabiliteitsvoorschriften die gelden voor pensioenfondsen. Deze solvabiliteitsvoorschriften komen tot uitdrukking in het vereist eigen vermogen. Dit vereist eigen vermogen wordt berekend op basis van een door DNB voorgeschreven standaardmodel, waarbij rekening wordt gehouden met alle beleggingsrisico's en actuariële risico's van het pensioenfonds. Voor het pensioenfonds is het vereist eigen vermogen een belangrijke maatstaf in de monitoring van risico's en de eventuele bijstellingen van het beleggingsbeleid. De berekeningen van het vereist eigen vermogen zijn daarnaast onder meer van belang voor de (beoordeling van de) premiestelling, het herstelplan bij een reservetekort en voor de haalbaarheidstoets. Het vereist eigen vermogen wordt berekend op basis van het strategische beleggingsbeleid en ook op basis van de feitelijke beleggingsportefeuille op balansdatum. In dit DNB standaardmodel worden de risicofactoren aangeduid als S1 tot en met S10. Per risicofactor wordt uitgerekend welke buffer het pensioenfonds nodig heeft. Omdat niet ieder risico zich gelijktijdig zal voordoen, wordt in het model rekening gehouden met het zogenaamde diversificatie-effect. Het totaal van de afzonderlijke risicofactoren en het diversificatie-effect is het wettelijk voorgeschreven vereist eigen vermogen, waarbij de berekening die wordt uitgevoerd op basis van het strategisch beleggingsbeleid wettelijk leidend is. Indien het aanwezige eigen vermogen, zoals uitgedrukt in de beleidsdekkingsgraad, lager is dan het vereist eigen vermogen, is sprake van een reservetekort. Bij NN CDC Pensioenfonds is dat het geval vanaf ultimo september 2015 en is om die reden een herstelplan van kracht.

	VEV 31-12-2018		VEV 31-12-2017	
	€	%	€	%
Renterisico (S1)	33.900	5,0%	29.641	5,7%
Zakelijke waarden risico (S2)	60.108	11,3%	47.379	11,1%
Valutarisico (S3)	8.028	0,1%	6.501	0,2%
Grondstoffenrisico (S4)	0	0,0%	0	0,0%
Kredietrisico (S5)	18.242	2,5%	13.109	2,3%
Verzekeringstechnisch risico (S6)	21.113	1,0%	17.152	1,1%
Liquiditeitsrisico (S7)				
Concentratierisico (S8)				
Operationeel risico (S9)				
Actief beheer risico (S10)	0	0,0%	0	0,0%
Diversificatie-effect	-47.441		-38.369	
Vereist eigen vermogen	93.950	19,9%	75.413	20,4%
Aanwezige dekkingsgraad		111,4%		117,9%
Beleidsdekkingsgraad		117,9%		114,6%
Minimaal vereiste dekkingsgraad		104,3%		104,3%
Strategisch vereiste dekkingsgraad		119,9%		120,4%
Feitelijk vereiste dekkingsgraad		119,3%		120,5%
Reële dekkingsgraad		93,7%		90,3%

De dekkingsgraad wordt berekend door het totaal van de activa voor risico van het pensioenfonds (minus de passiefposten kortlopende schulden en overlopende passiva) te delen door de voorziening pensioenverplichtingen (plus overige technische voorzieningen). De beleidsdekkingsgraad wordt berekend als de 12-maands voortschrijdende gemiddelde dekkingsgraad.

De beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds is per 31 december 2018 lager dan de vereiste dekkingsgraad op basis van de strategische verdeling volgens het standaardmodel, waardoor het pensioenfonds een reservetekort heeft.

Toelichting op de afzonderlijke risicofactoren

Renterisico (S1)

Het renterisico wordt veroorzaakt, doordat de rentegevoeligheid van de verplichtingen afwijkt van de rentegevoeligheid van de beleggingen. Het pensioenfonds kent een langere looptijd voor pensioenverplichtingen dan voor de looptijd van de beleggingen.

De gemiddelde looptijd komt tot uitdrukking in de zogenaamde duratie.

Onderstaande duratie cijfers geven meer inzicht.

Duratie van de vastrentende waarden 18,6 (2017: 19,6)

Duratie van de pensioenverplichtingen 29,7 (2017: 30,0)

Voor de vaststelling van het renterisico worden de kasstromen van de rentegevoelige beleggingen afgezet tegen de kasstromen van de pensioenverplichtingen. Vervolgens worden beide kasstromen afgezet tegen door DNB voorgeschreven renteschokken. Op basis van deze renteschokken kan de impact op de pensioenverplichtingen en de impact op alle rentegevoelige beleggingen worden berekend. Overeenkomstig kan een renterisico-afdekkingspercentage worden berekend. Rentegevoeligheid is één van de belangrijkste factoren bij de bepaling van de allocatie van de beleggingsportefeuille. Het renterisico werd in 2018 primair op basis van de marktcurve voor circa 40% afgedekt en secundair op basis van de DNB-UFR rentecurve voor ongeveer 60% afgedekt. Op basis van de vereist eigen vermogen berekeningen bedraagt de voorgeschreven buffer voor het feitelijk renterisico € 33.760 (5,0%) en voor het strategisch renterisico € 33.900 (5,0%) ultimo 2018.

Aandelen en vastgoed risico (S2)

Het pensioenfonds loopt het risico dat haar beleggingen in aandelen en in vastgoed in waarde dalen. In het beleggingsbeleid wordt met dergelijke risico's rekening gehouden door onder meer een toepassing van voldoende spreiding in de beleggingsportefeuille naar regio's en markten. De volatiliteit van de marktwaarden (prijsrisico's) van beleggingen wordt periodiek geëvalueerd en kan leiden tot bijstellingen in het vermogensbeheer.

	31-12-2018		31-12-2017	
	€	%	€	%
Verdeling aandelen en vastgoed per categorie				
Beursgenoteerd vastgoed	15.322	7,6%	12.829	7,3%
Niet-beursgenoteerd vastgoed	41.468	20,7%	31.643	18,0%
Ontwikkelde markten (Mature markets)	119.887	59,8%	109.682	62,5%
Opkomende markten (Emerging markets)	23.694	11,8%	21.429	12,2%
	200.371	100,0%	175.583	100,0%

De berekening van het vereist eigen vermogen voor aandelen- en vastgoedrisico's wordt uitgevoerd op basis van de door DNB voorgeschreven schokken die variëren overeenkomstig de risicograad van het type belegging. Voor beleggingen in ontwikkelde markten worden lagere buffers voorgeschreven dan voor beleggingen in opkomende markten. De buffer voor het feitelijk zakelijke waarden risico eind 2018 bedraagt € 56.277 (10,6%) en voor het strategisch zakelijke waarden risico € 60.108 (11,3%).

Valutarisico (S3)

Het valutarisico wordt veroorzaakt doordat de verplichtingen van het pensioenfonds in euro's luiden terwijl een deel van de beleggingen van het pensioenfonds in niet-euro luiden. Het pensioenfonds loopt het risico dat haar buitenlandse beleggingen dalen in waarde als gevolg van valutakoersontwikkelingen. Het pensioenfonds kiest er daarom voor om een gedeelte van haar buitenlandse valuta's af te dekken. Het valutarisico wordt berekend over het risico dat wordt gelopen na afdekking en met gebruikmaking van de door DNB voorgeschreven schokken. Afdekking van het valutarisico vindt plaats via derivatencontracten.

	31-12-2018		31-12-2017	
	€	%	€	%
Totaal beleggingen naar valuta voor afdekking met derivaten				
Euro	388.878	74,5%	314.490	72,4%
Amerikaanse dollar	57.846	11,1%	50.415	11,6%
Britse pound sterling	14.363	2,8%	13.399	3,1%
Japanse yen	18.361	3,5%	16.772	3,9%
Overige valuta	44.468	8,5%	38.208	8,8%
Marktwaaarde valutaderivaten	-1.675	-0,4%	1.228	0,2%
	522.241	100,0%	434.512	100,0%

Totaal beleggingen naar valuta na afdekking met derivaten

Euro	498.663	95,5%	398.330	91,7%
Amerikaanse dollar	-4.599	-0,9%	5.034	1,2%
Britse pound sterling	-1.345	-0,3%	1.571	0,4%
Japanse yen	317	0,1%	1.735	0,4%
Overige valuta	29.205	5,6%	27.842	6,3%
	522.241	100,0%	434.512	100,0%

Strategisch dekt het fonds 100%, met een range van 80% en 110%, van haar beleggingen in Amerikaanse dollar, Canadese dollar, Australische dollar, Britse pound sterling, Zwitserse franc en Japanse yen af. Beleggingen in overige valuta worden niet afgedekt.

Feitelijk heeft het fonds 81,2% van haar totale beleggingen in vreemde valuta afgedekt. Het feitelijk afdekkingspercentage is lager dan de strategische range omdat er naast de zes hierboven genoemde valuta, ook beleggingen zijn in andere valuta.

Hoogte buffer

De buffer voor het feitelijk valuta risico bedraagt € 7.458 (0,1%) en voor het strategisch valuta risico € 8.028 (0,1%).

Kredietrisico (S5)

Het pensioenfonds loopt het risico dat één of meerdere van haar tegenpartijen niet aan de afgesproken betalingen kan voldoen met als gevolg een afboeking op een (obligatie-)belegging. Hiervoor moet een buffer worden aangehouden waarvan de hoogte voornamelijk afhangt van de kredietwaardigheid van de partijen waarin belegd wordt. Deze kredietwaardigheid komt tot uitdrukking in de 'rating' van een obligatie of tegenpartij. Een AAA rating impliceert dat aan de vastrentende waarden belegging het laagst mogelijke kredietrisico is verbonden.

Het pensioenfonds belegt uitsluitend in vastrentende waarden met een AAA en AA 'rating'. Kredietrisico dat is verbonden aan transacties in valutaderivaten wordt beheerst door het afsluiten van standaardcontracten met zorgvuldig geselecteerde tegenpartijen, het individueel beoordelen van de kredietwaardigheid van die tegenpartijen, het eisen van voldoende onderpand en een adequate monitoring met betrekking tot de gestelde eisen inzake het onderpand.

Rating vastrentende waarden	31-12-2018		31-12-2017	
	€	%	€	%
AAA	235.038	72,6%	185.219	71,9%
AA	88.550	27,4%	72.482	28,1%
	323.588	100,0%	257.701	100,0%

Verdeling vastrentende waarden naar looptijd	31-12-2018		31-12-2017	
	€	%	€	%
Resterende looptijd < 1 jaar	45.774	14,1%	28.567	11,1%
Resterende looptijd > 1 en < 5 jaar	0	0,0%	0	0,0%
Resterende looptijd >= 5 jaar	277.814	85,9%	229.134	88,9%
	323.588	100,0%	257.701	100,0%

Hoogte buffer

Op basis van de ratingverdeling van de beleggingen in vastrentende waarden is de voorgeschreven buffer voor het feitelijk kredietrisico eind 2018 € 18.657 (2,6%) en voor het strategisch kredietrisico € 18.242 (2,5%).

Verzekeringstechnisch risico (S6)

Binnen het verzekeringstechnisch risico worden in principe alleen risico's meegenomen die verband houden met sterfte. Het omvat de risico's als gevolg van afwijkingen ten opzichte van de verwachte sterfte en afwijkingen van de verwachte sterftetrend (langleven risico). Tot het verzekeringstechnische risico worden gerekend: procesrisico, risico-opslag voor afwijkingen ten opzichte van de sterftetrend en negatieve stochastische afwijkingen van de verwachtingswaarde. Deze drie risico's bedragen een percentage van de op actuele waarde berekende technische voorziening. Het procesrisico neemt af naarmate het deelnemersbestand toeneemt, omdat het sterfteproces dan beter kan worden geschat.

De beide andere risicofactoren houden respectievelijk rekening met de onzekerheid in de sterftetrend en met de negatieve stochastische afwijkingen.

Het pensioenfonds hanteert bij de bepaling van de technische voorzieningen de meest recente overlevingstafel: de AG Prognosetafel 2018. Deze overlevingstafel houdt rekening met de stijgende levensverwachting en is bovendien gecorrigeerd met ervaringssterfte.

Het pensioenfonds heeft een stop-loss herverzekering afgesloten ter dekking van het overlijdensrisico en het arbeidsongeschiktheidsrisico. Deze herverzekering dekt de risico's van sterfte en arbeidsongeschiktheid af, voor zover deze boven het afgesproken eigen risico uitkomen. Twee jaar na afloop van de contractperiode wordt door de verzekeraar bepaald aan de hand van de overlijdenskapitalen en arbeidsongeschiktheidskapitalen of er uitkering plaatsvindt uit hoofde van overlijdensrisico en/of arbeidsongeschiktheidsrisico. Op het herverzekeringscontract is geen winstdeling van toepassing.

Hoogte buffer

De buffer voor het feitelijk verzekeringstechnisch risico bedraagt € 21.113 (1,0%) en voor het strategisch verzekeringstechnisch risico € 21.113 (1,0%).

Concentratierisico (S8)

Concentratierisico's kunnen optreden bij een concentratie van de beleggingsportefeuille in regio's, economische sectoren of bij tegenpartijen. De spreiding van de portefeuille is in de toelichting op de balans nader toegelicht.

Vastgoed en aandelen

	31-12-2018		31-12-2017	
	€	%	€	%
Verdeling vastgoed en aandelen per regio				
Europa	86.820	43,3%	73.571	41,9%
Noord-Amerika	51.169	25,5%	45.147	25,7%
Azië Pacific	35.028	17,5%	30.922	17,6%
Overige ontwikkelde markten	10.250	5,1%	9.244	5,3%
Overige opkomende markten	11.005	5,5%	11.167	6,4%
Overige	6.099	3,1%	5.532	3,1%
	200.371	100,0%	175.583	100,0%

Vastrentende waarden

	31-12-2018		31-12-2017	
	€	%	€	%
Verdeling vastrentende waarden per regio				
Europa	323.588	100,0%	257.701	100,0%
	323.588	100,0%	257.701	100,0%

Grote posten: vastrentende waarden (inclusief opgelopen rente) van eenzelfde uitgevende instelling groter dan 2% van de totale beleggingen

	31-12-2018		31-12-2017	
	€	%	€	%
Staatsobligaties Nederland	208.906	40,0%	122.361	28,2%
Staatsobligaties België	60.153	11,5%	38.736	8,9%
Staatsobligaties Duitsland	551	0,1%	37.886	8,7%
Staatsobligaties Frankrijk	13.072	2,5%	17.883	4,1%
Staatsobligaties Oostenrijk	15.324	2,9%	0	0,0 %
ESM	25.581	4,9%	0	0,0 %

Alle bovengenoemde vastrentende waarden zijn groter dan 5% van het totaal vastrentende waarden. Het fonds heeft geen posities in eenzelfde uitgevende instelling in vastgoed en aandelen groter dan 5% van de respectievelijke beleggingscategorie. Er is geen sprake van een zodanige concentratie van beleggingen bij risicovolle debiteuren, fondsen, regio's of markten dat hiervoor een extra buffer nodig is bovenop de reeds berekende (standaard-)schokken.

Actief beheer risico (S10)

Actief beheer risico ontstaat doordat vermogensbeheerders actief beheer voeren op (delen van) de beleggingsportefeuille. Onder actief beheer worden afwijkende posities in portefeuilles verstaan die worden ingenomen ten opzichte van strategische benchmarks. De mate van actief beheer wordt bepaald aan de hand van de toegestane afwijking, uitgedrukt in een statistische maatstaf, de 'tracking error'. Een lage tracking error impliceert dat het feitelijke rendement dicht bij de gekozen benchmark ligt, terwijl een hoge tracking error aangeeft dat het rendement duidelijk van de benchmark kan afwijken. Een hogere tracking error impliceert daarmee een hoger actief beheer risico. Er is bij het pensioenfonds geen sprake van een zodanig actief beheer dat hiervoor een aanvullende buffer nodig is.

Er worden geen beleggingen uitgeleend. Beleggingen in de aan het fonds verbonden ondernemingen vinden uitsluitend plaats als onderdeel van de aandelenbeleggingen in fondsen en mandaten die overeenkomstig een vaste index worden beheerd door externe vermogensbeheerders, indien en voor zover de verbonden ondernemingen in die vaste index zijn opgenomen.

Diversificatie-effect

Het DNB standaardmodel schrijft per risico een buffer voor. Omdat niet alle risico's zich gelijktijdig (in volle omvang) voordoen wordt rekening gehouden met een risico-verlagend effect van spreiding. Bij het pensioenfonds is dit voor de feitelijke beleggingsportefeuille eind 2018 -€ 46.545 en voor de strategische beleggingsportefeuille -€ 47.441.

Bestemming saldo van baten en lasten

Het saldo van baten en lasten wordt, conform de statuten en de ABTN, als volgt verdeeld:

Bestemming van het saldo	2018	2017
Fondsvermogen	-12.545	46.629
	-12.545	46.629

Gebeurtenissen na balansdatum

Er zijn geen relevante gebeurtenissen na balansdatum.

Amsterdam, 22 mei 2019

Namens het bestuur van Stichting NN CDC Pensioenfonds,

A.L. Hollenkamp

Voorzitter

S. van Eijk

Bestuurder

Overig

008

8. Overig

8.1 Actuariële verklaring

Opdracht

Door Stichting NN CDC Pensioenfonds te Amsterdam is aan Milliman Pensioenen v.o.f. de opdracht verleend tot het afgeven van een actuariële verklaring als bedoeld in de Pensioenwet over het boekjaar 2018.

Onafhankelijkheid

Als waarmede actuaris ben ik onafhankelijk van Stichting NN CDC Pensioenfonds zoals vereist conform artikel 148 van de Pensioenwet. Ik verricht geen andere werkzaamheden voor het pensioenfonds, anders dan de werkzaamheden uit hoofde van de actuariële functie. Dit geldt tevens voor andere actuarissen en deskundigen die werkzaam zijn bij Milliman Pensioenen v.o.f.

Gegevens

De gegevens waarop mijn onderzoek is gebaseerd, zijn verstrekt door en tot stand gekomen onder de verantwoordelijkheid van het bestuur van het pensioenfonds.

Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie heb ik mij gebaseerd op de financiële gegevens die ten grondslag liggen aan de jaarrekening.

Afstemming accountant

Op basis van de door mij en de accountant gehanteerde Handreiking heeft afstemming plaatsgevonden over de werkzaamheden en de verwachtingen bij de controle van het boekjaar. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie als geheel heb ik de materialiteit bepaald op 2,624 miljoen euro. Met de accountant ben ik overeengekomen om geconstateerde afwijkingen boven 79 duizend euro te rapporteren.

Deze afspraken zijn vastgelegd en de uitkomsten van mijn bevindingen zijn met de accountant besproken.

Ik heb voorts gebruik gemaakt van de door de accountant in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens. De accountant van het pensioenfonds heeft mij geïnformeerd over zijn bevindingen ten aanzien van de betrouwbaarheid (materiële juistheid en volledigheid) van de basisgegevens en de overige uitgangspunten die voor mijn beoordeling van belang zijn.

Werkzaamheden

Ter uitvoering van de opdracht heb ik, conform mijn wettelijke verantwoordelijkheid zoals beschreven in artikel 147 van de Pensioenwet, onderzocht of is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet. De door het pensioenfonds versterkte basisgegevens zijn zodanig dat ik die gegevens als uitgangspunt van de door mij beoordeelde berekeningen heb aanvaard.

De door het pensioenfonds verstrekte basisgegevens zijn zodanig dat ik die gegevens als uitgangspunt van de door mij beoordeelde berekeningen heb aanvaard.

Als onderdeel van de werkzaamheden voor de opdracht heb ik onder meer onderzocht of:

- ✔ de technische voorzieningen, het minimaal vereist eigen vermogen en het vereist eigen vermogen toereikend zijn vastgesteld;
- ✔ de kostendekkende premie voldoet aan de gestelde wettelijke vereisten;
- ✔ het beleggingsbeleid in overeenstemming is met de prudent-person regel.

Voorts heb ik mij een oordeel gevormd over de vermogenspositie van het pensioenfonds. Daarbij heb ik mij gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen en is mede het financieel beleid van het pensioenfonds in aanmerking genomen.

Mijn onderzoek heb ik zodanig uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de resultaten geen onjuistheden van materieel belang bevatten.

De beschreven werkzaamheden en de uitvoering daarvan zijn in overeenstemming met de binnen het Koninklijk Actuarieel Genootschap geldende normen en gebruiken, en vormen naar mijn mening een deugdelijke grondslag voor mijn oordeel.

Oordeel

De technische voorzieningen zijn, overeenkomstig de beschreven berekeningsregels en uitgangspunten, als geheel gezien, toereikend vastgesteld.

Het eigen vermogen van het pensioenfonds is op de balansdatum lager dan het wettelijk vereist eigen vermogen, maar hoger dan het wettelijk minimaal vereist eigen vermogen.

Met inachtneming van het voorafgaande heb ik mij ervan overtuigd dat is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet met uitzondering van artikel 132. Het pensioenfonds beschikt niet over het vereist eigen vermogen.

De beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds op balansdatum is lager dan de dekkingsgraad bij het vereist eigen vermogen, doch hoger dan de dekkingsgraad bij het minimaal vereist eigen vermogen.

Mijn oordeel over de vermogenspositie van Stichting NN CDC Pensioenfonds is gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen. De vermogenspositie is naar mijn mening niet voldoende, omdat het aanwezig eigen vermogen lager is dan het vereist eigen vermogen.

Amsterdam, 22 mei 2019

Drs. R.K. Sagoenie AAG
verbonden aan Milliman Pensioenen v.o.f.

8.2 Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan het bestuur van Stichting NN CDC Pensioenfonds

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening 2018

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2018 van Stichting NN CDC Pensioenfonds (hierna ook: “het pensioenfonds”) te Amsterdam gecontroleerd.

Naar ons oordeel geeft de jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Stichting NN CDC Pensioenfonds op 31 december 2018 en van de staat van baten en lasten over 2018 in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

De jaarrekening bestaat uit:

- 1) de balans per 31 december 2018;
- 2) de staat van baten en lasten over 2018; en
- 3) de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie ‘Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening’.

Wij zijn onafhankelijk van het pensioenfonds zoals vereist in de Wet toezicht accountantsorganisaties (Wta), de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Materialiteit

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Op basis van onze professionele oordeelsvorming hebben wij de materialiteit voor de jaarrekening als geheel bepaald op € 2,6 miljoen. De materialiteit is vastgesteld op basis van een percentage van 0,5% van de som van het stichtingskapitaal, de reserves en de technische voorzieningen. Wij hebben voor deze grondslag gekozen gelet op het feit dat deze bepalend is bij de berekening van de (beleids)dekkingsgraad. Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn. Wij zijn met het bestuur overeengekomen dat wij aan hen tijdens onze controle geconstateerde afwijkingen boven € 79.000 rapporteren, alsmede kleinere afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve redenen relevant zijn.

De kernpunten van onze controle

In de kernpunten van onze controle beschrijven wij zaken die naar ons professionele oordeel het meest belangrijk waren tijdens onze controle van de jaarrekening. De kernpunten van onze controle hebben wij met het bestuur gecommuniceerd, maar vormen geen volledige weergave van alles wat is besproken.

Wij hebben onze controlewerkzaamheden met betrekking tot deze kernpunten bepaald in het kader van de jaarrekeningcontrole als geheel. Onze bevindingen ten aanzien van de individuele kernpunten moeten in dat kader worden gezien en niet als afzonderlijke oordelen over deze kernpunten.

Beschrijving kernpunt

Samenvatting uitgevoerde werkzaamheden

Waardering van beleggingen

De beleggingen zijn een significante post op de balans van het pensioenfonds en bestaan naast beursgenoteerde effecten uit beleggingen in beleggingsfondsen en derivaten.

In de toelichting op de jaarrekening geeft het pensioenfonds de gehanteerde waarderingsgrondslagen weer. In paragraaf 1 van de toelichting op de balans per 31 december 2018 zijn de gehanteerde waarderingsmethoden en belangrijke veronderstellingen voor waardering van de beleggingen uiteengezet.

De beoordeling van de reële waarde van de beleggingen is significant voor onze controle.

Onze controlewerkzaamheden omvatten onder andere het:

- beoordelen van de juiste werking van interne beheersingsmaatregelen bij de uitvoeringsorganisatie belast met het voeren van de beleggingsadministratie en bewaring van de beleggingen. Voor zover relevant en mogelijk hebben wij gebruikgemaakt van de rapportages met betrekking tot de interne beheersing binnen de uitvoeringsorganisatie (SOC 1-rapportages);
- voor beleggingen in beursgenoteerde effecten: het toetsen van de waardering door middel van “re-pricing”;
- voor beleggingen in beleggingsfondsen; vaststellen dat de waarderingsgrondslagen van de beleggingsfondsen vergelijkbaar zijn met die van het pensioenfonds en dat de waarde per participatie volgens deze jaarrekeningen overeenkomt met de door het pensioenfonds gehanteerde waarde;
- voor de derivaten: beoordelen of de gehanteerde waarderingsmethoden en technieken geschikt zijn om binnen de geldende verslaggevingsregels te komen tot de marktwaarde van deze beleggingen. Voorts het narekenen van de uitkomsten van de waarderingsmodellen;
- toetsen of de in de jaarrekening opgenomen toelichting adequaat is gegeven de geldende verslaggevingsregels.

Beschrijving kernpunt**Samenvatting uitgevoerde werkzaamheden****Waardering de technische voorzieningen**

De technische voorzieningen, waaronder de voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfondsen, zijn gevormd ter dekking van de belangrijkste verplichtingen van het pensioenfonds.

In de toelichting op de jaarrekening geeft het pensioenfonds de gehanteerde waarderingsgrondslagen weer. In het onderdeel 'risicobeheer' (risicoparagraaf) is de gevoeligheid van de berekening van de technische voorzieningen voor schattingen uiteengezet, inclusief onzekerheden.

Volledigheid (premie)bijdragen werkgever

Premiebijdragen zijn een belangrijke component van de opbrengsten van het pensioenfonds.

Bij de vaststelling van de adequate waardering, waaronder de toereikendheid van deze voorziening, hebben wij gebruik gemaakt van de uitkomsten van de werkzaamheden van de certificerende actuaire. Om dit te kunnen doen hebben wij onder andere instructies gegeven aan de certificerende actuaire en hebben wij de bevindingen met hem besproken.

Door ons is tevens nagegaan of:

- de administratieve basisgegevens van deelnemers, slapers en pensioengerechtigden, die door de certificerende actuaire worden gehanteerd bij het certificeren van de actuariële berekening van de technische voorziening voor pensioenverplichting, in alle van materieel belang zijnde aspecten juist, volledig en in overeenstemming met de pensioenregelingen door de uitvoeringsorganisatie zijn opgesteld;
- de toegepaste methodiek ter bepaling van de voorziening aanvaardbaar is, gegeven de karakteristieken van de verzekerde risico's;
- de door het bestuur gebruikte aannames en schattingen in overeenstemming zijn met de gekozen actuariële grondslagen, voldoende zijn onderbouwd en juist zijn toegepast;
- de interne beheersing met betrekking tot mutatieverwerking in de pensioenadministratie is geborgd. Het afstemmen met gegevens van externe partijen waaronder de werkgever, maakt deel uit van de interne beheersing.

Onze controlewerkzaamheden omvatten onder andere het:

- nagaan of de door het bestuur vastgestelde premie is berekend en in rekening is gebracht bij de werkgever;
- nagaan of de kosten volgens afspraken gemaakt in de uitvoeringsovereenkomst zijn vergoed door de werkgever;
- nagaan of de premie volledig in rekening is gebracht;
- voor zover relevant beoordelen wij de juiste werking van de processen binnen de uitvoeringsorganisatie, mede op basis van de ontvangen ISAE 3402 Type II rapportage.

verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie bestaande uit de volgende onderdelen; kerncijfers, voorwoord, profiel, bestuursverslag, verslag verantwoordingsorgaan, rapport raad van toezicht en overig.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;
- alle informatie bevat die op grond van Titel 9 Boek 2 BW is vereist.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in Titel 9 Boek 2 BW en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het bestuursverslag en de overige gegevens in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het bestuur met betrekking tot de jaarrekening

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW van het in Nederland geldende Burgerlijk Wetboek (BW). In dit kader is het bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of het pensioenfonds in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemde verslaggevingsstelsels moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om het pensioenfonds te liquideren of de bedrijfsactiviteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is.

Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of het pensioenfonds haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- ✧ het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- ✧ het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit

- van de interne beheersing van de stichting;
- ✔ het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- ✔ het vaststellen dat de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat de stichting haar continuïteit niet langer kan handhaven;
- ✔ het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen; en
- ✔ het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij communiceren met het bestuur onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Wij bevestigen aan het bestuur dat wij de relevante ethische voorschriften over onafhankelijkheid hebben nageleefd. Wij communiceren ook met het bestuur over alle relaties en andere zaken die redelijkerwijs onze onafhankelijkheid kunnen beïnvloeden en over de

daarmee verband houdende maatregelen om onze onafhankelijkheid te waarborgen.

Wij bepalen de kernpunten van onze controle van de jaarrekening op basis van alle zaken die wij met het bestuur hebben besproken. Wij beschrijven deze kernpunten in onze controleverklaring, tenzij dit is verboden door wet- of regelgeving of in buitengewoon zeldzame omstandigheden wanneer het niet vermelden in het belang van het maatschappelijk verkeer is.

Rotterdam, 22 mei 2019

Mazars Accountants NV.

Origineel getekend door: drs. C.A. Hartevelde RA

8.3 Personalia (per 31 december 2018)

Bestuur

Benoemd namens de deelnemers

André Hollenkamp	voorzitter
Relevante nevenfunctie	voorzitter ING CDC Pensioenfonds
Hasko van Dalen	bestuurslid
Relevante nevenfunctie	bestuurslid ING CDC Pensioenfonds
Nico Passchier	bestuurslid
Relevante nevenfunctie	-
Eline Lundgren	bestuurslid
Relevante nevenfunctie	bestuurslid ING CDC Pensioenfonds

Benoemd namens de werkgevers

Rients Prins	vice voorzitter
Relevante nevenfuncties	vice voorzitter ING CDC Pensioenfonds
John Boers	secretaris
Relevante nevenfuncties	secretaris ING CDC Pensioenfonds
Lau Veldink	bestuurslid
Relevante nevenfunctie	bestuurslid ING CDC Pensioenfonds
Sandra van Eijk	bestuurslid
Relevante nevenfunctie	bestuurslid ING CDC Pensioenfonds

Verantwoordingsorgaan

Benoemd namens de deelnemers

Marc van Loo	voorzitter (tot 1-8-2018)
Ingmar Minderhoud	voorzitter (van 1-8-2018 tot 28-11-2018)
Ingmar Minderhoud	lid verantwoordingsorgaan (tot 1-8-2018)
Monique Loef	lid verantwoordingsorgaan (vanaf 1-11-2018)
Mehtap Andac	lid verantwoordingsorgaan (vanaf 6-12-2018)

Benoemd namens de werkgever

Hugo Baartman	lid verantwoordingsorgaan (tot 1-12-2018)
Hugo Baartman	voorzitter (vanaf 1-12-2018)
Nienke Boersma	lid verantwoordingsorgaan

Raad van toezicht

Irene Vermeeren-Keijzers	voorzitter
Relevante nevenfuncties	lid RvT Pensioenfonds Ballast Nedam (in liquidatie)

Erwin Capitain	lid raad van toezicht
Relevante nevenfuncties	lid RvT Pensioenfonds Vervoer lid RvT Pensioenfonds Heineken extern lid Audit Commissie bpfBOUW meerjarig visiteur bij de pensioenfondsen van HAL, Total, Wolters Kluwer en Yara extern compliance officer Bank ten Cate & Cie N.V.

Pim Baljet	lid raad van toezicht
Relevante nevenfuncties	lid RvT Stichting Shell Pensioen Fonds externe beleggingsadviescommissielidmaatschappen bij ondernemingspensioenfondsen van Ahold, ANWB, Atos, TNO, het Bedrijfstak Pensioenfonds Zuivel

Bijlage 1

Hoe werkt de naleving van de Code?

De Code is wettelijk verankerd. De normen in de Code zijn een aanvulling op wet- en regelgeving. Een belangrijk thema als 'geschiktheid' is bijvoorbeeld in wet- en regelgeving al inhoudelijk uitgewerkt. In de Code leest u daarom meer de procedurele kant hiervan. De normen in de Code zijn weliswaar leidend, maar de Code laat ruimte voor de eigen verantwoordelijkheid van het pensioenfondsbestuur in de (beleids)keuzes die het maakt. Het doel van de Code is het bewustzijn van 'goed pensioenfondsbestuur' te stimuleren bij bestuurders, leden van het intern toezicht, het VO en het BO; het gaat om de 'state of mind'.

De pensioenfondsen mogen deze Code daarom naleven volgens het 'pas-toe-of-leg-uit'-beginsel. Dit betekent dat een pensioenfonds de normen van de Code toepast of in het jaarverslag motiveert waarom het een norm niet (volledig) toepast. Afwijken van de norm is dus mogelijk, als daar een goede reden voor is. Hoe het pensioenfonds de normen toepast, hangt mede af van zijn activiteiten en overige specifieke kenmerken. De Code geldt namelijk voor alle soorten pensioenfondsen. Het type pensioenfonds, de bestuursstructuur of het type regeling (DB of DC) kan verschillen, maar ook bijvoorbeeld de omvang van het vermogen en/of de deelnemersaantallen.

Nr.	Norm	Conform norm? Vastgelegd in	Wat is er geregeld of Reden voor niet naleving c.q. te ondernemen actie
Thema 1 - Vertrouwen waarmaken Zij die voor het pensioenfonds verantwoordelijkheid dragen maken het in hen gestelde vertrouwen waar. Dat blijkt vooral uit adequaat bestuur, verantwoord beleggingsbeleid en zorgvuldig risicomanagement.			
1.	Het bestuur voert de regeling naar beste vermogen uit, in een evenwichtige afweging van belangen, en heeft hiervoor de eindverantwoordelijkheid.	Ja. Toegepast Statuten, art. 7 ABTN, hfst. 2 Uitbestedingsbeleid	De uitvoering van de pensioenregeling door het bestuur is geborgd in o.a. de statuten, ABTN en hetuitbestedingsbeleid. <ul style="list-style-type: none"> ▪ Het bestuur is belast met het besturen van het pensioenfonds. ▪ Het bestuur is verantwoordelijk voor de uitvoering van de pensioenregeling. ▪ Het bestuur richt zich daarbij naar de belangen van de bij het fonds betrokken deelnemers, gewezen deelnemers, andere aanspraakgerechtigden, de pensioengerechtigden en de werkgever en zorgen ervoor dat dezen zich door het bestuur op evenwichtige wijze vertegenwoordigd kunnen voelen.
2.	Het bestuur is verantwoordelijk en zorgt voor de uitvoering van de pensioenregeling. Het heeft een visie op die uitvoering, stelt eisen waaraan deze moet voldoen en bepaalt welk kostenniveau aanvaardbaar is.	Ja. Toegepast Statuten, art. 7 ABTN, hfst. 2 Uitbestedingsbeleid	Het bestuur van het fonds is verantwoordelijk voor het besturen van het fonds, de communicatie met verzekerden, de governance, het uitvoeren van de pensioenregeling, het voeren van financieel beheer, beheer van fondsvermogen en het beheersen van de risico's die het fonds loopt. <ul style="list-style-type: none"> ▪ Uitgangspunt bij uitbesteding is dat het bestuur van het fonds te allen tijde verantwoordelijk blijft voor de beheersing van het door het fonds te voeren beleid, ook voor het gedeelte van de werkzaamheden dat is uitbesteed. ▪ Aan de hand van de input uit het monitoringsproces wordt geëvalueerd of de uitbestedingspartner voldoet aan gemaakte afspraken en de in de SLA gestelde eisen. Afhankelijk van uitkomsten evaluatie en ernst mogelijke bevindingen, neemt bestuur besluit om uitbestedingsrelatie te continueren of te beëindigen.
3.	Het bestuur stelt een missie, visie en strategie op. Ook zorgt het voor een heldere en gedocumenteerde beleids verantwoordelijkheidscyclus. Daarnaast toetst het bestuur periodiek de effectiviteit van zijn beleid en stuurt zo nodig bij.	Ja, toegepast ABTN hfst. 2.1	De missie, visie en doelstellingen zijn vastgelegd in de ABTN. Eveneens wordt hieraan in het jaarverslag aandacht besteed. Daarnaast is dit (deels) vastgelegd in het (verantwoord) beleggingsbeleid, het beleggingsplan, de verklaring beleggingsbeginselen, communicatiebeleidsplan en uitbestedingsbeleid. Toetsing vindt periodiek plaats via (financiële) rapportages en dekkingsgraadoverzichten.
4.	Bij alle besluiten legt het bestuur duidelijk vast op grond van welke overwegingen het besluit is genomen.	Ja, toegepast	Besluiten alsmede de overwegingen op grond waarvan het besluit is genomen, worden vastgelegd in de verslagen van de bestuursvergaderingen.

Nr.	Onderwerp	Conform norm? Vastgelegd in	Wat is er geregeld of Reden voor niet naleving c.q. te ondernemen actie
5.	Het bestuur legt verantwoording af over het beleid dat het voert, de gerealiseerde uitkomsten van dit beleid en de beleidskeuzes die het eventueel voor de toekomst maakt. Het bestuur weegt daarbij de verschillende belangen af van de groepen die bij het pensioenfonds betrokken zijn. Ook geeft het bestuur inzicht in de risico's van de belanghebbenden op korte en lange termijn, gerelateerd aan het overeengekomen ambitieniveau.	Ja, toegepast Jaarverslag	Het bestuur legt verantwoording af aan het verantwoordingsorgaan. Dit wordt o.a. beschreven in het jaarverslag. De (gewezen) deelnemers, andere aanspraakgerechtigden en gepensioneerden worden eveneens geïnformeerd via de kwartaalberichten op de website van het fonds, etc.
6.	Het bestuur houdt rekening met de verplichtingen die het fonds is aangegaan en draagt daarbij zorg voor optimaal rendement bij een aanvaardbaar risico.	Ja, toegepast ABTN, hfst. 10	Het beleggingsbeleid en risicobeleid is beschreven in de ABTN.
7.	Het bestuur zorgt ervoor dat er onder belanghebbenden draagvlak bestaat voor de keuzes over verantwoord beleggen.	Ja, toegepast	Er is een continue dialoog met de aangesloten ondernemingen. Ten aanzien van maatschappelijk verantwoord beleid legt het fonds rekenschap af aan het verantwoordingsorgaan.
8.	Het bestuur bevordert en borgt een cultuur waarin risicobewustzijn vanzelfsprekend is. Ook zorgt het ervoor dat het integrale risicomanagement adequaat georganiseerd is.	Ja, toegepast	Het fonds heeft een risk manager die verantwoordelijk is voor het risicomanagement. Jaarlijks wordt door het bestuur en de riskmanager een risk assessment uitgevoerd, waarin wordt bezien of de risico's nog steeds goed gewogen zijn en of er nog additionele beheersmaatregelen nodig zijn. De risk manager heeft een onafhankelijke lijn naar het bestuur.
9.	Het bestuur zorgt voor een noodprocedure om in spoedeisende situaties te kunnen handelen.	Ja, toegepast Noodprocedure	De noodprocedure is een op zich zelf staand document dat tevens onderdeel uitmaakt van de ABTN (bijlage 7). De doelstelling is dat het bestuur binnen 24 uur een besluit kan nemen.

Nr.	Onderwerp	Conform norm? Vastgelegd in	Wat is er geregeld of Reden voor niet naleving c.q. te ondernemen actie
Thema 2 - Verantwoordelijkheid nemen Het bestuur neemt zijn verantwoordelijkheid voor de uitvoering van de pensioenregeling.			
10.	Het bestuur zorgt voor een heldere en expliciete taak- en rolverdeling tussen bestuur en uitvoering. Hierbij horen passende sturings- en controlemechanismen.	Ja, toegepast ABTN	De taak- en rolverdeling tussen bestuur en uitvoering is vastgelegd in de ABTN. Eveneens komt deze verdeling tot uiting in de portefeuillehoudersoverleggen die het fonds kent. Voor de sturings- en controlemechanismen maakt het fonds gebruik van service level agreements (SLA's).
11.	Bij uitbesteding van taken neemt het bestuur in de overeenkomst met de dienstverlener adequate maatregelen op voor als de dienstverlener of een door hem ingeschakelde derde onvoldoende presteert, de overeenkomst niet naleeft, schade veroorzaakt door handelen of nalaten.	Ja, toegepast Uitbestedingsbeleid	Conform het uitbestedingsbeleid dient (voor zover van toepassing) in de overeenkomst een boetebeding te worden opgenomen in geval de overeenkomst door de uitbestedingspartner na ingebrekestelling door het fonds, niet wordt nagekomen. In het monitoringsproces wordt hierop toegezien.
12.	Het bestuur zorgt dat het zicht heeft op de keten van uitbesteding.	Ja, toegepast	Het bestuur heeft zicht op de keten van uitbesteding door: <ul style="list-style-type: none"> ▪ Het nemen van alle besluiten tot uitbesteding. ▪ Een uitbesteder mag niet zonder toestemming of medeweten van het fonds een dienstverlening aan een derde uitbesteden. ▪ Elk kwartaal rapporteert het bestuursbureau over de kwaliteit van de uitbestedingspartners ▪ Aan de hand van de uitkomsten van het monitoringsproces vindt jaarlijks een evaluatie
13.	Het bestuur zorgt ervoor dat het beloningsbeleid van partijen aan wie taken worden uitbesteed, niet aanmoedigt om meer risico's te nemen dan voor het fonds aanvaardbaar is. Om dit te bereiken maakt het bestuur dit onderdeel van de contractafspraken bij het sluiten of verlengen van de uitbestedingsovereenkomst of - indien van toepassing - via zijn aandeelhouderspositie.	Ja, toegepast Uitbestedingsbeleid	In het uitbestedingsbeleid is vastgelegd dat in het voortraject (selectieprocedure) informatie wordt opgevraagd over de vergoedingsstructuur bij uitbestede partijen. In het contract wordt opgenomen dat het fonds wordt geïnformeerd indien de vergoedingsstructuur wordt gewijzigd.
14.	Het bestuur evalueert jaarlijks de kwaliteit van de uitvoering en de gemaakte kosten kritisch en spreekt een dienstverlener aan als deze de afspraken niet of onvoldoende nakomt.	Ja, toegepast Uitbestedingsbeleid	Het bestuursbureau evalueert periodiek of de uitbestedingspartner voldoet aan de gemaakte afspraken, gestelde eisen in de overeenkomst en de SLA, spreekt de uitbestedingspartner aan waar noodzakelijk en informeert het bestuur hierover middels de kwartaalrapportage. Het bestuur overweegt of het fonds in voldoende mate in control is en of de uitbestedingskosten nog marktconform zijn.

Nr.	Onderwerp	Conform norm? Vastgelegd in	Wat is er geregeld of Reden voor niet naleving c.q. te ondernemen actie
Thema 3 – Integer handelen Het bestuur bevordert een cultuur van integriteit en compliance.			
15.	Het bestuur legt de gewenste cultuur vast en stelt een interne gedragscode op.	Ja, toegepast Gedragscode	Het fonds heeft een gedragscode die aan ieder (nieuw) verbonden persoon wordt verstrekt.
16.	Als leden van het bestuur, het BO, het intern toezicht en andere medebeleidsbepalers ondertekenen de interne gedragscode van het fonds en een jaarlijkse nalevingsverklaring, en zij gedragen zich daarnaar.	Ja, toegepast Gedragscode art. 13	De compliance officer draagt zorg voor ondertekening van de gedragscode bij indiensttreding van een aan het fonds verbonden persoon waaronder medebeleidsbepalers. Tevens wordt jaarlijks gevraagd de verklaring naleving gedragscode in te vullen.
17.	Alle nevenfuncties worden gemeld aan de compliance officer.	Ja, toegepast Gedragscode art. 6.4.1	Verbonden personen dienen voorafgaand aan het aanvaarden van een nevenfunctie deze te melden aan de compliance officer. De compliance officer toetst of de nevenfunctie de schijn heeft of kan opwekken van een conflicterend belang met de functie van de verbonden persoon binnen het pensioenfonds.
18.	Tegenstrijdige belangen of reputatierisico's worden gemeld. De leden van het bestuur, het VO of het BO, het intern toezicht en andere medebeleidsbepalers vermijden elke vorm en elke schijn van persoonlijke bevoordeling of belangenverstrengeling. Zij laten zich op hun functioneren toetsen.	Ja, toegepast Gedragscode art. 5.1	In de gedragscode is vastgelegd dat aan het fonds verbonden personen elk (potentieel) eigen belangenconflict dienen te melden aan de compliance officer.
19.	Het lidmaatschap van een orgaan is niet verenigbaar met dat van een ander orgaan binnen het fonds of van de visitatiecommissie.	Ja, toegepast Statu- ten art. 5 lid 5, art. 12 lid 7 en art. 16 lid 10.	Het niet verenigbaar zijn van lidmaatschappen van diverse fondsorganen is geregeld in de statuten.
20.	Het bestuur zorgt onregelmatigheden kunnen worden gemeld en dat betrokkenen weten hoe en bij wie.	Ja, toegepast Incidentenregeling	Het pensioenfonds kent een incidentenregeling die als doel heeft om elke aan het fonds verbonden persoon de gelegenheid te geven een (vermoeden van een) incident te melden, zodat conform de regeling maatregelen genomen kunnen worden om te voorkomen dat de integere en beheerste bedrijfsvoering wordt geschaad en om toekomstige incidenten te voorkomen

Nr.	Onderwerp	Conform norm? Vastgelegd in	Wat is er geregeld of Reden voor niet naleving c.q. te ondernemen actie
21.	De organisatie kent een klokkenluidersregeling en bevordert dat ook externe dienstverleners een klokkenluidersregeling hebben. De organisatie zorgt ervoor dat men weet hoe en bij wie kan worden gemeld.	Ja, toegepast Klokkenluidersregeling	Het pensioenfonds kent een klokkenluidersregeling die als doel heeft om elke aan het fonds verbonden persoon de gelegenheid te geven een misstand, al dan niet anoniem, zonder gevaar voor hun positie te melden, zodat ter zake actie ondernomen kan worden.
22.	Het bestuur kent de relevante wet- en regelgeving en interne regels, weet hoe het fonds daar invulling aan geeft en bewaakt de naleving (compliance).	Ja, toegepast	Door middel van de kwartaalrapportage wordt het bestuur geïnformeerd over de ontwikkelingen van wet- en regelgeving en de impact hiervan op de diverse fondsdocumenten en besluitvormingsprocedures. Daarnaast wordt het bestuur geïnformeerd over de toezichtthema's van DNB en AFM en de impact/gevolgen hiervan voor het fonds.
Thema 4 – Kwaliteit nastreven Het fonds stelt hoge kwaliteitseisen, voert daar beleid op en is een lerende organisatie.			
23.	Het bestuur is er collectief verantwoordelijk voor zijn functioneren. De voorzitter is eerste aanspraakpunt; hij/zij is als eerste verantwoordelijk voor zorgvuldige besluitvorming en procedures.	Ja, toegepast ABTN, hfst. 3.3.1 Statuten, art. 14 lid 2	Het functioneren van het bestuur wordt getoetst in een jaarlijkse zelfevaluatie. Het bestuur kan zich hierbij laten ondersteunen door een onafhankelijke derde.
24.	Het bestuur waarborgt dat de leden onafhankelijk en kritisch kunnen opereren.	Ja, toegepast Gedragscode	Onafhankelijk en kritisch opereren wordt geborgd door een open cultuur na te streven. Dit is tevens een onderwerp dat ter sprake dient te komen bij de zelfevaluatie van het bestuur. Pogingen van een (aspirant)relatie tot beïnvloeding dienen te worden gemeld bij de compliance officer.
25.	Ieder bestuurslid heeft stemrecht.	Ja, toegepast Statuten, art. 8 lid 4	Ieder ter vergadering aanwezig bestuurslid heeft één stem.
26.	Het bestuur zorgt voor permanente educatie voor zijn leden.	Ja, toegepast Opleidingsplan, onderdeel van Geschiktheidsplan	In het opleidingsplan is aangegeven welke opleidingen door bestuursleden werden gevolgd. Jaarlijks wordt opgevraagd welke voornemens een bestuurder heeft en wat hij aan opleidingen heeft gevolgd. Periodiek wordt een heidag c.q. workshop georganiseerd.

Nr.	Onderwerp	Conform norm? Vastgelegd in	Wat is er geregeld of Reden voor niet naleving c.q. te ondernemen actie
27.	Het bestuur staat open voor kritiek en leert van fouten.	Ja, toegepast Statuten art. 25 Klacht- en geschillenregeling	Het pensioenfonds heeft een Klachten- en Geschillencommissie ingesteld die bestaat uit twee bestuursleden. Door het bestuur is een Klachten- en Geschillenregeling vastgesteld. Per kwartaal wordt een overzicht opgesteld van de ingekomen klachten en geschillen om zodoende eventuele trends te herkennen en hier voor de toekomst lering uit te trekken.
28.	Het eigen functioneren is voor het bestuur en voor het intern toezicht een continu aandachtspunt. Het bestuur en het intern toezicht evalueren in elk geval jaarlijks het eigen functioneren van het orgaan als geheel en van de individuele leden. Hierbij betrekken het bestuur en het intern toezicht één keer in de drie jaar een onafhankelijke derde partij.	Ja, toegepast ABTN, hfst. 3.3.1 Reglement RvT, artikel 3, lid 3	Het bestuur voert periodiek een zelfevaluatie uit. Aandachtspunten zijn competenties, gedrag en cultuur. In zijn reglement heeft de RvT vastgelegd dat het zijn eigen functioneren en de onafhankelijkheid ten minste jaarlijks evalueert. Minimaal één keer in de drie jaar betreft de RvT hierbij een derde partij.
29.	Het eigen functioneren is voor het BO een continu aandachtspunt. Het BO evalueert in elk geval jaarlijks het functioneren van het eigen orgaan als geheel en van de individuele leden. Hierbij betreft het BO één keer in de drie jaar een onafhankelijke derde partij	N.v.t.	Het fonds kent geen belanghebbendenorgaan.
30.	Het eigen functioneren is voor het VO een continu aandachtspunt. Het VO evalueert met enige regelmaat het functioneren van het eigen orgaan.	Ja, toegepast Statuten, art 14. lid 15.	In de statuten is bepaald dat het bestuur scholing van het VO bevordert. Daarnaast zijn de leden van het VO ook zelf verantwoordelijk voor het onderhouden van hun kennis. Het VO houdt daarnaast periodiek een zelfevaluatie over het eigen functioneren. De diversiteitsdoelstellingen van het VO zijn vastgelegd in de competentievisie.

Thema 5 – Zorgvuldig benoemen

Het fonds handelt zorgvuldig bij (her)benoeming en ontslag, en zorgt voor geschiktheid, complementariteit en diversiteit in de samenstelling van de organen van het fonds.

31.	De samenstelling van fondsorganen is wat betreft geschiktheid, complementariteit diversiteit, afspiegeling van belanghebbenden en continuïteit, vastgelegd in beleid. Zowel bij de aanvang van een termijn, als ook tussentijds bij de zelfevaluatie vindt een check plaats.	Ja, toegepast Statuten art. 5 en art. 12	<p>Het bestuur bestaat uit acht personen waarvan vier werkgeversleden en vier leden die de werknemers vertegenwoordigen.</p> <p>Het VO bestaat uit twee leden die de werkgevers vertegenwoordigen en twee werknemersleden. Vertegenwoordigers van pensioengerechtigden treden toe tot het bestuur en VO indien de onderlinge getalsverhouding tussen pensioengerechtigden en deelnemers daartoe aanleiding geeft.</p> <p>In de profielschetsen voor kandidaat-leden voor het bestuur, VO en de RvT zijn vereisten voor diversiteit opgenomen.</p> <p>Qua vaardigheden en kennis is het een divers gezelschap, met verschillende achtergronden en derhalve complementair aan elkaar.</p>
-----	--	--	---

Nr.	Onderwerp	Conform norm? Vastgelegd in	Wat is er geregeld of Reden voor niet naleving c.q. te ondernemen actie
32.	Het bestuur zorgt voor geschiktheid, complementariteit en continuïteit binnen het bestuur. Daarbij houdt het rekening met opleiding, achtergrond, persoonlijkheid, geslacht en leeftijd. Het bestuur toetst de geschiktheid van bestuursleden bij het aantreden en gedurende het bestuurslidmaatschap.	Ja, toegepast Statuten, art. 5 lid 6.	Het bestuur zorgt voor geschiktheid, complementariteit en continuïteit binnen het bestuur. Dit gebeurt onder meer via het periodiek evalueren en bijwerken van een deskundigheidsmatrix, een competentiematrix en het opleidingsplan.
33.	In zowel het bestuur als het VO of het BO is er tenminste één vrouw en één man. Er zitten zowel mensen van boven als van onder de 40 jaar in. Het bestuur stelt een stappenplan op om diversiteit in het bestuur te bevorderen	Ja, toegepast	In het bestuur hebben twee vrouwen zitting, in het VO hebben eveneens twee vrouwen zitting. Het bestuur voldoet aan de leeftijdsnorm, een lid is jonger dan veertig jaar. In 2017 is, samen met twee gelieerde fondsen, het initiatief de “Pensioenfonds Academie” gestart. Hier zijn veel deelnemers van onder de veertig jaar bij betrokken.
34.	De zittingsduur van een lid van het bestuur, het VO, het BO en raad van toezicht is maximaal 4 jaar. Een bestuurslid en een lid van het BO kunnen maximaal twee keer worden herbenoemd, een lid van de raad van toezicht maximaal één keer. Leden van een visitatiecommissie zijn maximaal acht jaar betrokken bij hetzelfde fonds.	Ja, toegepast Statuten, art. 5 lid 7, art. 12, lid 6, art. 16, lid 6 en lid 7.	De zittingsperiode voor een lid van het bestuur is vier jaar. Bestuursleden kunnen twee maal worden herbenoemd voor een periode van vier jaar. Voor de periode vanaf 1 januari 2017 is een rooster van aftreden vastgesteld waarin termijnen zijn afgesproken die korter kunnen zijn dan vier jaar, dit om te voorkomen dat alle bestuurders in één keer moeten aftreden. In de statuten is bepaald dat de zittingstermijn van een lid van het VO vier jaar bedraagt en een lid één keer kan worden herbenoemd als vertegenwoordiger van dezelfde geleding. De leden van de RvT zijn per 1 januari 2017 benoemd voor een periode van vier jaar. Bepaald is dat na eventuele voordracht voor herbenoeming door het VO de leden van de RvT één keer kunnen worden herbenoemd voor een periode van vier jaar. Om continuïteit en kennis binnen de RvT te waarborgen is een rooster van aftreden opgesteld.
35.	Het bestuur, het BO en het intern toezicht houden bij het opstellen van de profielschets rekening met het diversiteitsbeleid. Het VO houdt hier rekening mee bij het opstellen van de competentievisie.	Ja, toegepast Profielschets en competentievisie	Zowel in de profielschets als de competentievisie wordt rekening gehouden met het aandachtspunt diversiteit.
36.	Het bestuur, het VO of het BO en de raad van toezicht leggen bij een vacature de eisen voor de vacante functie vast. Hierbij wordt rekening gehouden met de in de normen 31, 32 en 33 opgenomen eisen.	Ja, toegepast Functieprofielen	Vacature-eisen zijn opgenomen in de functieprofielen die zijn opgesteld voor leden van het bestuur, het VO en de RvT. Hierbij wordt rekening gehouden met de in normen 31, 32 en 33 opgenomen eisen.

Nr.	Onderwerp	Conform norm? Vastgelegd in	Wat is er geregeld of Reden voor niet naleving c.q. te ondernemen actie
37.	Bij de vervulling van een vacature wordt actief gezocht (en/of actief opgeroepen om te zoeken) naar kandidaten die passen in de diversiteitsdoelstellingen. Het bestuur neemt hierover tijdig contact op met degenen die betrokken zijn bij het voordragen of de verkiezing van kandidaten.	Ja, toegepast Profielschets en competentievise	In de profielschetsen en de competentievise is het diversiteitsbeleid opgenomen. Bij vacatures wordt in een vroegtijdig stadium van het wervingstraject aandacht gevraagd voor het diversiteitsbeleid.
38.	Het bestuur en het BO toetsen voorgedragen kandidaten mede aan de hand van de diversiteitsdoelstellingen. Het VO bevordert dat in de procedure de competentievise wordt meegenomen, inclusief de diversiteitsdoelstellingen.	Ja, toegepast Profielschets en competentievise	Zie toelichting bij principe 36.
39.	<p>Een bestuurslid wordt benoemd en ontslagen door het bestuur, na het horen van de raad van toezicht over de procedure.</p> <p>Een lid van de raad van toezicht of visitatiecommissie wordt benoemd door het bestuur na bindende voordracht van het verantwoordingsorgaan en wordt ontslagen door het bestuur na bindend advies van het verantwoordingsorgaan.</p> <p>Een lid van het verantwoordingsorgaan wordt benoemd door het bestuur en ontslagen door het verantwoordingsorgaan zelf. In uitzonderlijke situaties kan het bestuur in overleg met het intern toezicht een lid ontslaan.</p>	Ja, toegepast Statuten, art. 5, 6, 12, 13, 16 en 17	<p>In de statuten is de benoeming, ontslag en schorsing van de leden vastgelegd:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Bestuursleden <ul style="list-style-type: none"> - De bestuursleden worden door het bestuur benoemd. ▪ De vertegenwoordigers van de werkgever in het bestuur worden voorgedragen door de werkgever. ▪ Van de vier leden van de vertegenwoordigers van de Werknemers in het Bestuur worden er twee door de COR voorgedragen en twee door vakorganisaties. <ul style="list-style-type: none"> - Ontslag en schorsing wordt door het bestuur aangezegd met een gekwalificeerde meerderheid. - Ontslag en schorsing door de RvT wegens disfunctioneren. ▪ Raad van Toezicht <ul style="list-style-type: none"> - De leden van de RvT worden benoemd door het bestuur na bindende voordracht van het VO. - Het bestuur kan met een gekwalificeerde meerderheid de leden ontslaan of schorsen na bindend advies van het VO. ▪ Verantwoordingsorgaan <ul style="list-style-type: none"> - De leden die de werkgever vertegenwoordigen worden door de werkgever voorgedragen en door het bestuur benoemd. - De leden die de deelnemers vertegenwoordigen worden middels verkiezingen gekozen en daarna door het bestuur benoemd. - Ontslag door het bestuur in uitzonderlijke situaties - Ontslag door het Verantwoordingsorgaan met gekwalificeerde meerderheid van stemmen en gehoord hebbende de RvT. - Schorsing door het VO met gekwalificeerde meerderheid van stemmen en gehoord hebbende de RvT.
40.	Het bestuur zorgt dat de statuten een schorsingsprocedure kennen.	Ja, toegepast Statuten	<p>De schorsingsprocedure is vastgelegd in de statuten:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Inzake het bestuur artikel 6, lid 2. ▪ Inzake het VO artikel 13, lid 2. ▪ Inzake de RvT artikel 17, lid

Nr.	Onderwerp	Conform norm? Vastgelegd in	Wat is er geregeld of Reden voor niet naleving c.q. te ondernemen actie
Thema 6 – Gepast belonen Het fonds voert een verantwoord en beheerst beloningsbeleid, gericht op kwaliteit, continuïteit en consistentie.			
41.	Het pensioenfonds voert een beheerst en duurzaam beloningsbeleid. Dit beleid is in overeenstemming met de doelstellingen van het pensioenfonds. Ook is het beleid passend gelet op de bedrijfstak, onderneming of beroepsgroep waarvoor het fonds de pensioenregeling uitvoert.	Ja, toegepast. Beloningsbeleid	Uitgangspunt bij het beloningsbeleid is dat het niet moet aanzetten tot het nemen van meer risico's dan voor het fonds aanvaardbaar is. De hoogte van de beloning is door het bestuur na advies van het verantwoordingsorgaan in 2016 vastgesteld. Daarbij is aangesloten bij het beloningsbeleid van ING zoals uitgewerkt in de cao van ING Bank en bij de normvergoeding die door Pensioenfonds ING wordt gehanteerd.
42.	De beloning staat in redelijke verhouding tot verantwoordelijkheid, functie-eisen en tijdsbeslag.	Ja, toegepast. Beloningsbeleid	Het fonds kent een marktconform beloningsbeleid dat deels gebaseerd is op de in wet- en regelgeving vastgelegde VTE-scores. Daarmee is een directe relatie gelegd met de verantwoordelijkheden en de tijdsbesteding.
43.	Het bestuur is terughoudend als het gaat om prestatie-gerelateerde beloningen. Prestatiegerelateerde beloningen zijn niet hoger dan 20 procent van de vaste beloning. Ze zijn niet gerelateerd aan de financiële resultaten van het fonds.	Ja, toegepast. Beloningsbeleid	Het fonds hanteert voor leden van organen van het fonds en bestuursbureau geen prestatie gerelateerde beloningen
44.	Het bestuur voorkomt dat door een te hoge beloning van de leden van het intern toezicht, een financieel belang een kritische opstelling in de weg staat.	Ja, toegepast. Beloningsbeleid	Het fonds kent een marktconform beloningsbeleid. Uitgangspunt is een vaste vergoeding die in redelijke verhouding staat tot de gedragen verantwoordelijkheden, de aan deze functie gestelde eisen en het tijdsbeslag.
45.	Bij tussentijds ontslag van een bestuurslid zonder arbeidsovereenkomst of van een lid van het intern toezicht verstrekt het bestuur geen transitie- of ontslagvergoeding. Bij ontslag van een (andere) medebeleidsbepaler moet een eventuele transitie- of ontslagvergoeding passend zijn gelet op de functie en de ontslagredenen.	Ja, toegepast. Beloningsbeleid	Bij tussentijdse beëindiging van het lidmaatschap van bestuur, verantwoordingsorgaan of de raad van toezicht wordt de vergoeding tijdsevenredig aangepast en worden geen aanvullende vergoedingen van welke aard dan ook uitbetaald.

Nr.	Onderwerp	Conform norm? Vastgelegd in	Wat is er geregeld of Reden voor niet naleving c.q. te ondernemen actie
Thema 7 – Toezicht houden en inspraak waarborgen Het fonds waarborgt intern toezicht op de kwaliteit en integriteit van de bedrijfsvoering.			
46	Intern toezicht draagt bij aan een effectief en slagvaardig functioneren van het pensioenfonds en aan een beheerste en integere bedrijfsvoering door het pensioenfonds.	Ja, toegepast. Statuten, art. 16 ABTN, hfst. 3.3.3 Reglement RvT	Voor het intern toezicht heeft het fonds een raad van toezicht (RvT) aangesteld die het bestuur met raad ter zijde staat en zich opstelt als gesprekspartner van het bestuur.
47.	Het intern toezicht betreft deze Code bij de uitvoering van zijn taak.	Ja, toegepast	Overeenkomstig de Pensioenwet betreft de RvT de naleving van de Code nadrukkelijk bij het toezicht.
48.	Leden van het intern toezicht zijn betrokken bij het pensioenfonds en moeten zich zodanig onafhankelijk opstellen dat belangen tegenstellingen worden voorkomen. Ze hebben daarbij het vermogen en de durf om zich kritisch op te stellen richting het bestuur.	Ja, toegepast Statuten, art. 16, Reglement RvT.	In de statuten is bepaald dat de leden van de RvT onafhankelijk zijn, op geen enkele wijze betrokken zijn bij het functioneren van het pensioenfonds en geen dienstverband hebben met de werkgever. In het reglement van de RvT is opgenomen dat de te benoemen personen op geen enkele wijze verbonden mogen zijn aan het fonds. Eveneens mogen de RvT-leden de afgelopen periode van 5 jaar niet verbonden zijn geweest aan het fonds, het VO, de externe accountant, de externe actuaaris of overige partijen waaraan het fonds werkzaamheden heeft uitbesteed dan wel bij ING of Nationale-Nederlanden werkzaam zijn (geweest). De nevenfuncties van de leden worden door de compliance officer getoetst op mogelijke belangenverstremming.
49.	De raad van toezicht stelt zich op als gesprekspartner van het bestuur.	Ja, toegepast. Reglement RvT art. 5, lid 1	De RvT staat het bestuur met raad en daad ter zijde en stelt zich op als gesprekspartner van het bestuur.
50.	Het bestuur weegt de aanbevelingen van de raad van toezicht of de visitatiecommissie zorgvuldig en motiveert afwijkingen.	Ja, toegepast Statuten art. 6 lid 4 Reglement RvT	In het jaarverslag geeft de het bestuur een reactie en een oordeel op de bevindingen van de RvT. Daarnaast worden de aanbevelingen van de RvT opgevolgd d.m.v. een uitgebreid actieplan. Dit actieplan en de voortgang van opvolgen van de acties worden gedurende het jaar tijdens de bestuursvergaderingen gemonitord om op die manier zorg te dragen voor opvolging van de aanbevelingen. Indien een aanbeveling niet wordt opgevolgd wordt dit met motieven onderbouwd en vindt hierover een gesprek plaats met de RvT.

Nr.	Onderwerp	Conform norm? Vastgelegd in	Wat is er geregeld of Reden voor niet naleving c.q. te ondernemen actie
51.	Het BO zorgt dat de leden onafhankelijk en kritisch kunnen functioneren.	N.v.t.	Niet van toepassing in ons bestuursmodel.
52.	Het BO bewaakt of het bestuur de uitvoeringsovereenkomst of het uitvoeringsreglement en het pensioenreglement juist uitvoert. Ook bewaakt het BO of het bestuur de belangen van de verschillende groepen belanghebbenden evenwichtig afweegt.	N.v.t.	Niet van toepassing in ons bestuursmodel.
53.	Het BO onderneemt actie als het van oordeel is dat het bestuur niet naar behoren functioneert.	N.v.t.	Niet van toepassing in ons bestuursmodel.
54.	Het bestuur gaat een dialoog aan met het VO dan wel het BO bij het afleggen van verantwoording.	Ja, toegepast ABTN en statuten	<p>De dialoog met het VO is geborgd in de statuten en de ABTN waarin is vastgelegd dat periodiek overleggen plaatsvindt tussen het VO en het bestuur.</p> <p>De dialoog met VO geschiedt op de volgende wijze:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Bestuur legt verantwoording af aan het VO over het beleid en de wijze waarop het is uitgevoerd. ▪ Bestuur en VO komen ten minste twee keer per jaar bijeen. ▪ Overleg voorzitter VO, voorzitter RvT, voorzitter bestuur en directeur bestuursbureau. ▪ Toelichting portefeuillehouders bestuur aan VO bij adviesaanvragen.
55.	Het bestuur draagt de accountant of actuaris die controle uitvoert in beginsel geen andere werkzaamheden op dan controle. Geeft het bestuur wel een andere opdracht, dan vraagt dit zorgvuldige afweging en een afzonderlijke opdrachtformulering.	Ja, toegepast	<p>Het pensioenfonds verstrekt jaarlijks opdracht aan een certificerend actuaris. Via een tweede organisatie is een adviserend actuaris aangesteld.</p> <p>Het pensioenfonds verstrekt jaarlijks opdracht aan een externe accountant. Via een tweede organisatie is een interne accountant aangesteld.</p>
56.	Het bestuur beoordeelt vierjaarlijks het functioneren van de accountant en de actuaris en stelt het intern toezicht en het VO of BO van de uitkomst op de hoogte.	Ja, toegepast Uitbestedingsbeleid	Om te zorgen dat de kwaliteit en continuïteit van het proces blijvend zijn gewaarborgd, toetst het fonds jaarlijks of de wijze waarop de uitbestede werkzaamheden worden uitgevoerd, nog in overeenstemming is met de gemaakte afspraken.

Nr.	Onderwerp	Conform norm? Vastgelegd in	Wat is er geregeld of Reden voor niet naleving c.q. te ondernemen actie
Thema 8 – Transparantie bevorderen Het fonds streeft openheid na, communiceert over missie, strategie en risico's en legt verantwoording af over gevoerd beleid.			
57.	Het bestuur geeft publiekelijk inzicht in stelt een missie, visie en strategie op.	Ja, toegepast ABTN hfst. 2.1	De missie, visie en doelstellingen zijn vastgelegd in de ABTN. Eveneens wordt hieraan in het jaarverslag aandacht besteed. Daarnaast is dit (deels) vastgelegd in het (verantwoord) beleggingsbeleid, het beleggingsplan, de verklaring beleggingsbeginselen, communicatiebeleidsplan en uitbestedingsbeleid. Toetsing vindt periodiek plaats via (financiële) rapportages en dekkingsgraadoverzichten.
58.	Het bestuur geeft inzicht in het beleid, de besluitvormingsprocedures, de besluiten en de realisatie van het beleid.	Ja, toegepast. Statuten, art. 14 lid 11 en art. 18	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Het bestuur verstrekt aan het VO tijdig alle inlichtingen en gegevens die redelijkerwijs benodigd zijn voor zijn taakvervulling. ▪ De RvT heeft recht op alle informatie die hij in redelijkheid nodig heeft om zijn opdracht goed te kunnen uitvoeren. Het bestuur verstrekt deze informatie uit eigen beweging dan wel op verzoek van de RvT.
59.	Het bestuur vervult zijn taak op een transparante (open en toegankelijke) manier. Dat zorgt ervoor dat belanghebbenden inzicht kunnen krijgen in de informatie, overwegingen en argumenten die ten grondslag liggen aan besluiten en handelingen.	Ja, toegepast	Belanghebbenden krijgen inzicht in de informatie, overwegingen en argumenten via: <ul style="list-style-type: none"> ▪ Bestuur en VO komen ten minste twee maal per jaar in vergadering bijeen. ▪ Portefeuillehouders van het bestuur geven VO toelichting bij een adviesaanvraag. ▪ Maandelijks overleg tussen de voorzitters van het bestuur, de RvT, het VO en de directeur van het bestuursbureau. ▪ Ten minste twee maal per jaar vindt overleg plaats tussen bestuur en werkgever. ▪ Bestuur en sociale partners komen ten minste twee maal per jaar in vergadering bijeen. ▪ (Gewezen) deelnemers, andere aanspraakgerechtigden en pensioengerechtigden worden geïnformeerd via het kwartaalbericht. Hierin wordt onder meer gecommuniceerd over het beleid en de genomen besluiten.
60.	Het bestuur legt gemotiveerd vast voor welke wijze van uitvoering is gekozen. Deze informatie is beschikbaar voor de belanghebbenden.	Ja, toegepast ABTN, hfst. 2.5 Uitbestedingsbeleid	De overwegingen voor uitbesteding en de keuze voor de wijze van uitvoering zijn vastgelegd in het uitbestedingsbeleid en in de ABTN. Besluitvorming over uitbesteding vindt plaats in de bestuursvergadering. De informatie is voor belanghebbenden beschikbaar via de website en via het jaarverslag.
61.	Het bestuur legt zijn overwegingen omtrent verantwoord beleggen vast en zorgt ervoor dat deze beschikbaar zijn voor belanghebbenden.	Ja, toegepast. Beleggingsplan	In het Beleggingsplan is het beleid ten aanzien van maatschappelijk verantwoord beleggen (MVB) vastgelegd. Het beleid inzake verantwoord beleggen is gepubliceerd op de website. In periodieken (bijvoorbeeld de Special of het kwartaalbericht) wordt regelmatig op de stand van zaken ingegaan. Daarnaast is op de website van het fonds een pagina over beleggen ingericht.

Nr.	Onderwerp	Conform norm? Vastgelegd in	Wat is er geregeld of Reden voor niet naleving c.q. te ondernemen actie
62.	Het bestuur stelt beleid vast rond transparantie en communicatie. Het bestuur evalueert dit beleid periodiek en in ieder geval eens per drie jaar.	Ja, toegepast. Communicatie-beleidsplan	In het communicatiebeleidsplan en communicatiejaarplan is het communicatiebeleid vastgelegd. Een pensioenloket is ingericht. Persoonlijke pensioeninformatie is digitaal beschikbaar via het deelnemersportaal. Onder meer via de pensioenplanner wordt het pensioenbewustzijn bevorderd. Via het verantwoordingsorgaan en een deelnemerspanel betreft het fonds zijn belanghebbenden. Meting van de effectiviteit van de communicatiemiddelen geschiedt door: <ul style="list-style-type: none">▪ Maandelijks bezoekstatistieken websites▪ Kwartaalrapportage Pensioenloket▪ Jaarlijks klanttevredenheidsonderzoek▪ Flitspeilingen bij klankbordgroepen▪ Statistieken digitale nieuwsbrieven
63.	Het bestuur rapporteert in het jaarverslag over de naleving van de interne gedragscode (zoals bedoeld in de normen 15 en 16) en deze Code, net als over de evaluatie van het functioneren van het bestuur.	Ja, toegepast Jaarverslag	In het jaarverslag rapporteert het bestuur over de gedragscode en de Code Pensioenfondsen.
64.	Het bestuur zorgt voor een adequate klachten- en geschillenprocedure die voor belanghebbenden eenvoudig toegankelijk is. In het jaarverslag rapporteert het bestuur over de afhandeling van klachten en de veranderingen in regelingen of processen die daaruit voortvloeien.	Ja, toegepast Statuten art. 25 Klacht- en geschillenregeling	Het pensioenfonds heeft een Klachten- en Geschillencommissie ingesteld die bestaat uit twee bestuursleden. Door het bestuur is een Klachten- en Geschillenregeling vastgesteld. Deze regeling is op de website gepubliceerd. In het jaarverslag rapporteert het bestuur over de afhandeling van de eventueel ontvangen klachten en/of geschillen.

Colofon

Stichting NN CDC Pensioenfonds

De Entree 201, 1100 HG Amsterdam

t 088 - 1162 421

e pensioenloket@nn.cdcpensioen.nl

w nn.cdcpensioen.nl

Ingeschreven in het Handelsregister van de
Kamer van Koophandel onder nummer 58909265

Concept & design

Strangelove Creatives B.V.

www.strangelove.nl